ŠEJH DR. JUSUF EL-KARADAVI

SUVREMENE FETVE

(IZBOR)

TUZLA, 1997.

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

Dr. Jusuf EL-KARADAVI
SUVREMENE FETVE

Izdavač
HARFO-GRAF Tuzla

Za izdavača
Safet PAŠIĆ

Redaktor prijevoda
Mehmedalija HADŽIĆ

Lektor
Emina HATUNIĆ

Recenzent
Husejn ef. KAVAZOVIĆ, muftija tuzlanski

Štampa
HARFO-GRAF Tuzla

Za štampariju
Safet PAŠIĆ

Tiraž: 3.000 primjeraka

CIP - Katalogizacija u publikaciji
Nacionalna i univerzitetska biblioteka Bosne i Hercegovine Sarajevo

UDK 297.15 al-QARADAWI. Yusuf

Suvremene fetve : (izbor) / Jusuf el-Karadavi : / preveli sa arapskog Amir Karić, Munir Mujić/. - Tuzla: Harfo-Graf, 1997. - 143 str.; 20 cm

Prijevod djela: Fetava muasire / Yusuf al-Qaradawi.
ISBN 9958-802-02-3

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

ŠEJH DR. JUSUF EL-KARADAVI

SUVREMENE FETVE

(IZBOR)

Preveli sa arapskog
Amir Karić i hfz. Munir Mujić

Tuzla, 1997.

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA . NET

SADRŽAJ

SADRŽAJ 4
UMJESTO PREDGOVORA 6
POLITIKA 8
POLITIČKI ISLAM 9
Da li je politika zabranjena? 22
ISLAM I DEMOKRATIJA 24
DŽAMIJA I POLITIKA 43
Džamija između vremena procvata i vremena dekadence 44
Prihvatanje i neprihvatanje politike 45
VIŠESTRANAČJE U ISLAMSKOJ DRŽAVI 49
Stranački pluralizam je kao "Mezhebski pluralizam" 54
Pluralizam i razmimoilaženje 56
Pluralizam je princip koji je preuzet! 58
Kome pripada odanost? 60
Imam Alija je dopustio postojanje stranke haridžija 61
OTMICE AVIONA 66
1. Zabranjeno je nasilje nad nevinima 67
2. Niko ne snosi odgovornost za postupke drugoga 68
3. Cilj ne opravdava sredstva 70
MEDICINA U OBZORJU FIKHA 72
GLEDANJE ŠERIJATA NA PITANJE EUTANAZIJE 73
Aktivna eutanazija 75
Pasivna eutanazija 75
Eutanazija putem isključenja aparata 77
TRANSPLANTACIJA ORGANA 79
Da li je muslimanu dozvoljeno da pokloni organ za života? 80
Poklanjanje nemuslimanu 83
Prodaja organa nije dozvoljena 84
Je li dozvoljena oporuka za dio tijela poslije smrti? 85

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

Je li dozvoljeno poklanjanje dijela tijela umrlog? 86
Ostavljanje prava državi, do koje mjere 88
Presađivanje organa od nevjernika muslimanu 88
Presađivanje organa nečiste životinje u tijelo muslimana 89
Presađivanje testisa nije dozvoljeno 90
ABORTIRANJE PLODA ZAČETOG SILOVANJEM 92
ZABRANA UPOTREBE DROGA 97
ŽENA I PORODICA 102
ŠERIJATSKI STAV O ZAPOŠLJAVANJU ŽENE 103
MIJEŠANJE SPOLOVA 107
PROPIS MEHRA I NJEGOV ZNAČAJ 118
Mehr i njegov značaj 119
NADIJEVANJE STRANIH IMENA 123
POSLOVANJE 126
TRAGANJE ZA KAPITALOM NA HARAM NAČIN 127
PREMIJE KOJE DODJELJUJU TRGOVAČKA PREDUZEĆA 132
NAPOMENA PREVODILACA 134

ISLAMSKA - BIBLIOTEKA.NET

UMJESTO PREDGOVORA

Fetva je šerijatsko-pravno rješenje kojeg muftija daje u konkretnom slučaju odgovarajući na konkretno pitanje.

U tome se izdavanje fetve razlikuje od idžtihada, koji podrazumijeva općenito deriviranje propisa, bez obzira postoji li ili ne postoji konkretno pitanje ili povod.

(Opširnije u knjizi: *Usulul-fikh*, Muhammed Ebu-Zehre, odjeljak o fetvi.)

U predgovoru drugoj knjizi *"Suvremene fetve"* Šejh Jusuf El-Karadavi između ostalog kaže: "Fetvu smatram jednim vidom pozivanja u vjeru (dava), a ona podrazumijeva, sem tumačenja šerijatskih odredbi, tj. da li je nešto vadžib, mustehab, mekruh, haram ili mubah, ispravljanje shvatanja, tumačenje činjenica, odbacivanje neispravnosti, odagnavanje sumnji, tumačenje načela, pri tome težeći osvjetljavanju umova i oživljavanju srca..., jer prema mom shvaćanju vjeru danas može obnoviti, u umu i svijesti ljudi, samo daija koji ima um fekiha i fekih koji ima duh daije."

Šejh El-Karadavi, objašnjavajući svoj metodološki pristup ovom nadasve odgovornom poslu, ističe da on ne pripada onoj grupaciji znalaca šerijata koji odgovaraju sa da ili ne, to je dozvoljeno a ono zabranjeno itd., bez detaljnog objašnjenja."

On nastoji da svaki odgovor razloži do pojedinosti i iznese mnoštvo dokaza koji potvrđuju njegovo mišljenje."

On se pridržava sredine (tevesut), nastojeći izbjeći zamke odlaženja u krajnosti (irfat ve tefrit), jer "niti uskogrudost ili pretjerana sloboda u davanju odgovora neće polučiti dobre rezultate."

Pretjerana uskogrudost stvara odbojnost prema vjeri, a pretjerana sloboda odvodi na stranputicu.

Dinamičnu sadašnjost on nastoji dovesti u sklad sa načelima islama i to smatra primarnim zadatkom mudžtehida.

Pred čitaoce stavljamo neke njegove fetve, za koje smatramo da će ih zainteresirali i ponuditi im nova saznanja."

Amir KARIĆ

POLITIKA

POLITIČKI ISLAM

Pitanje: U posljednjih nekoliko godina česti su izrazi i fraze koji se široko primjenjuju u vokabularu i tekstovima pojedinaca iz redova laičkih i prozapadno orijentiranih ljevičara i desničara, tj. sljedbenika istočne marksističke i sljedbenika zapadne liberalne misli.

Jedan od takvih izraza jeste "politički islam", pod kojim se podrazumijeva islam koji tretira pitanja ummeta i njegove unutrašnje i vanjske odnose zatim oslobađanje od svakog stranog uticaja i usmjeravanje materijalnih i duhovnih aktivnosti ummeta u željenom pravcu. Taj islam nastoji da se oslobodi kulturnih, društvenih i zakonodavnih ostataka zapadnjačke kolonizacije, radi ponovnog povratka primjeni Šerijata u svim vidovima života.

Oni upotrebljavaju ovu sintagmu da bi odvratili od pravog sadržaja islama i od iskrenih misionara koji pozivaju sveobuhvatnom islamu, podrazumijevajući pod tim i vjerovanje i vjerozakon (Šerijat), i vjeru i državu.

Da li je ovaj skorašnji naziv prihvatljiv sa šerijatskog stanovišta? I da li je uvođenje politike u islam novotarija koja potiče od savremenih modernista, ili to spada u vjeru, utemeljenu Kur'anom i sunnetom?

Želimo da nam rasvijetlite ovo pitanje u svjetlu mudrih šerijatskih dokaza, da nevjernik ostane očiti nevjernik poslije očigledna dokaza i da vjernik ostane vjernik poslije očigledna dokaza. Neka vas Allah, dž.š., pomogne i učini da koristite ljudima.

Brižni musliman

Odgovor: Neka je hvala Allahu, dž.š., i blagoslov i mir na Božijeg Poslanika, njegov časni rod, ashabe i sljedbenike.

Odgovarajući na pitanje brata "brižnog muslimana" oko onoga o čemu smo govorili u posljednje vrijeme u tekstu pod naslovom "Robovi zapadnjačke misli", a u vezi sa upotrebom sintagme "politički islam", kažemo slijedeće:

Prvo: Ova sintagma je neprihvatljiva jer, ustvari, predstavlja primjenu taktike usmjerene protiv islama. Njen cilj je parčanje i raščlanjivanje islama u smislu najrazličitijih podjela, tako da to ne bi bio jedinstveni islam kako ga je objavio Allah, dž.š., i kome smo odani mi muslimani, već bi to bili islami, mnogobrojni i različiti kao što to oni i žele. Nekada se on dijeli po regionalnom principu, pa imamo: azijski islam, afrički islam..., nekada po vremenskom, pa imamo: vjerovjesnički islam, islam Hulefair-rašidina, emevijski islam, abasijski islam i savremeni islam, nekada po nacionalnom principu: arapski islam, indijski islam, turski islam, malezijski islam, itd. Ponekad podjela ide u smjeru mezheba, te ćemo naići na sunijski islam, šiijski islam, a sunijski i šiijski također se dijele. I naposljetku: politički islam, duhovni islam, vremenski islam, Božanski islam!

Ne možemo ni dokučiti šta sutra mogu donijeti različite podjele koje nam pokušavaju podmetnuti!?

Istina je slijedeća: sve ove podjele sa stanovišta islama su neprihvatljive jer postoji samo jedan islam i ništa drugo, ili nešto kao alternativa. To je "prvi islam", islam Kur'ana i sunneta. Islam kako su ga shvatile najbolje generacije ummeta i njegova najbolja stoljeća, ashabi i oni koji su ih u dobru slijedili, a koje je pohvalio Allah, dž.š., i Njegov poslanik, a.s.

To je izvorni islam, prije nego što su se sa njim pomiješale i ostavile traga na njegovoj čistoti različite primjese, kao što su bezvrijedne stvari raznih naroda, sektaška pretjerivanja, filozofska naklapanja, frakcijske novotarije, strasti polemičara, lukavstva osporavatelja, kompliciranje cjepidlaka i nepromišljenosti nekih tumača.

Drugo: Islam ne može ne biti politički.

Treba jasno i glasno kazati da istinski islam - onako kako ga je propisao Allah, dž.š., ne može ne biti politički. Ako bismo islam lišili politike, napravili bismo od njega drugu vjeru koja bi mogla biti budizam ili kršćanstvo ili nešto drugo, ali i ne i islam.

Za navedenu tvrdnju postoje dva osnovna razloga:

Prvi: Islam ima jasna stanovišta i propise u mnogim stvarima koje su srž politike. Islam nije samo vjerovanje u Boga ili izvršavanje pobožnih obreda, nije samo odnos čovjeka i njegova Gospodara bez povezanosti sa uređenjem cjelokupnog života i upravljanjem zajednicom i državom. Naprotiv, islam je i vjerovanje i ibadet, i etika i potpuni Šerijat, drugim riječima: on predstavlja jasan i potpun put, način, metod za život na osnovu principa i pravila koje je uspostavio i utemeljio, zakona koje je propisao i uputstava koje je objasnio, a sve skupa je povezano sa životom pojedinca, pitanjima porodice, utemeljenjem zajednice, uspostavljanjem države i odnosima u svijetu. Onaj ko čita Kur'an časni i vjerodostojni sunnet, te fikhska djela iz raznih mezheba uvjeriće se u to jasno i očito.

Čak i dio fikha - "ibadat", obredoslovlje, nije daleko od politike, jer muslimani su jedinstveni u stavu da ostavljanje namaza, nedavanje zekata, javno mršenje uz ramazan, zanemarivanje obaveze hadždža - spada u stvari koje prouzrokuju kaznu, štaviše, ako neka oveća skupina javno manifestira te čine, protiv nje će se povesti rat, kao što je postupio Ebu-Bekr, r.a., sa onima koji su odbili davati zekat.

Pravnici kažu, ukoliko stanovnici nekog mjesta napuste propise koji spadaju u islamske obrede, kao što je ezan, sunećenje muškaraca ili klanjanje dva bajram-namaza obaveza je pozvati ih na prakticiranje tih propisa i iznijeti im dokaze, a ako ustraju i odbiju, obaveza je povesti rat protiv njih dok se ne vrate zajednici od koje su se odmetnuli.

Islam ima svoja pravila, propise i uputstva: u politici obrazovanja, informiranja, zakonodavstva, sudstva, imovinskoj politici, politici mira, rata i svega što ima utjecaja na život. On ne prihvata da

bude bezuticajan ili da bude sluga drugim filozofijama i ideologijama. On odbija biti bilo šta drugo izuzev gospodar, vođa, onaj koji se slijedi i kome se služi. Islam čak ne prihvata da se život dijeli između njega i nekog drugog autoriteta, da dijeli s njim usmjeravanje i zakonodavstvo; ne prihvata riječi koje se pripisuju Isau, a.s.: "Daj caru carevo, a Bogu Božije". Njegova filozofija je na stanovištu da i car i ono što je carevo pripadaju Bogu, Jednom i Jedinom, Kome pripada sve što je na nebesima i zemlji i On svime vlada i sve posjeduje.

Ideja tevhida (čistog monoteizma) počiva na tome da musliman ne traži gospodara osim Allaha, ne uzima za nikog osim Allaha, niti traži drugog sudiju osim Allaha, kao što je objašnjeno u "najvećoj suri o tevhidu", poznatoj pod imenom "suretul-En'am".

Vjerovanje u tevhid u svojoj suštini nije ništa drugo do borba za ostvarenje slobode, jednakosti i bratstva među ljudima, tako da ljudi ne uzimaju jedni druge za gospodare pored Allaha, dž.š., kao i okončanje robovanja čovjeka čovjeku. Zbog toga je Vjerovjesnik, s.a.v.s., završio svoje pismo vladarima sljedbenika Knjige slijedećim ajetom iz sure Ali' Imran: *"Reci: "O sljedbenici Knjige, dođite da se okupimo oko jedne riječi i nama i vama zajedničke: da se nikome osim Allahu ne klanjamo, da nikoga Njemu ravnim ne smatramo i da jedni druge, pored Allaha, bogovima ne držimo!? Pa ako oni ne pristanu, vi recite: "Budite svjedoci da smo mi muslimani!"*[1]

Ovdje leži tajna sumnjičavosti i neprihvatanja poziva u islam mekanskih mušrika i velikaša od prvoga dana kada je podignut bajrak sa La-ilahe-illallah, budući da su shvatali šta sve iz toga slijedi, te kakve promjene u društvenom i političkom životu nosi, pored poznatih promjena u domenu vjere.

Drugi: Ličnost muslimana kojeg je islam odgojio i oblikovao njegovo vjerovanje (akida), vjerozakon (šerijat) te izvršavanje obreda vjere (ibadat) šerijat - ne može a da ne bude politična, osim ako krivo razumije islam ili ga pogrešno prakticira.

[1] Ali 'Imran: 64

Islam je svakom muslimanu propisao obavezu koja se zove naređivanje dobra i zabranjivanje zla, koja se ponekad podrazumijeva kao, "savjet vođama muslimana i svim muslimanima", a to je ono što se u jednom vjerodostojnom hadisu naziva cjelokupnom vjerom ponekad se podrazumijeva pod preporučivanjem istine i strpljivosti, a to dvoje spada u temeljne uvjete za spas od propasti na dunjaluku i ahiretu, o čemu sasvim jasno govori sura el-Asr.

Božiji poslanik, s.a.v.s., podstiče vjernika na suzbijanje i borbu protiv svojih unutrašnjih poriva i naziva je tu borbu većom od borbe sa vanjskim neprijateljem. Kada je bio upitan o najboljem džihadu, rekao je: *"Najbolji džihad je reći istinu pred nepravednim vladarem"*. To je stoga što unutrašnji porivi i slabosti olakšavaju put vanjskom neprijatelju.

I šehidski stupanj u ovakvim slučajevima on ubraja među najviše deredže šehida na Božijem putu: "Prvak šehida je Hamza, zatim čovjek koji dođe pred nepravednog vladara pa mu preporučuje dobro a odvraća ga od onoga što je loše, pa ga on pogubi." Poslanik, a.s., zasađuje u dušu muslimana odbojnost prema nasilju i ustajanje protv nasilnika, tako da u Kunut-dovi, koja se prenosi od Ibn-Mes'uda, a uči se u hanefijskom i drugim mezhebima, kaže: *"...Zahvaljujemo Ti, Bože naš, a ne niječemo Te, odbacićemo i ostaviti onoga ko je Tebi nepokoran"*.

Allah, dž.š.. podstiče na borbu za izbavljenje potlačenih i slabih na zemlji, upotrebljavajući najbolje izraze podsticanja i bodrenja, i kaže: *"A zašto se vi ne biste borili na Allahovu putu za potlačene, za muškarce i žene i djecu, koji uzvikuju: "Gospodaru naš, izbavi nas iz ovoga grada, čiji su stanovnici nasilnici, i Ti nam odredi zaštitnika i Ti nam podaj onoga ko će nam pomoći!"* [2]

Njegova srdžba i žestoki ukor izlijevaju se na one koji prihvataju nepravdu i potlačenost, i zadovoljavaju se boravkom u zemlji u kojoj bivaju ugnjetavani i tlačeni, pored mogućnosti da učine Hidžru iz nje i odu u drugu zemlju, te u vezi s tim kaže: *"Kada budu uzimali dušu*

[2] En-Nisa': 75

onima koji su se prema sebi ogriješili, meleki će upitati: "Šta je bilo s vama?" - "Bili smo potlačeni na zemlji" - odgovoriće. "Zar Allahova zemlja nije prostrana i zar se niste mogli nekuda iseliti?" - reći će meleki, i zato će njihovo prebivalište biti Džehennem, a užasno je on boravište. Samo nemoćnim muškarcima, i ženama, i djeci, koji nisu bili dovoljno snalažljivi i nisu znali puta, Allah će, ima nade, oprostiti, jer Allah briše grijehe i prašta."[3]

Za ove nemoćne i slabe Kur'an kaže: *"Allah će, ima nade, oprostiti",* i iznosi to kao pretpostavku za koju postoji nada da će je Allah, dž.š., ispuniti, odvraćajući time i koreći zadovoljstvo s potlačenošću i nasiljem ukoliko musliman ima načina da ga odbaci.

Kur'an na više mjesta govori o silnicima na zemlji, kroz primjere faraona, Hamana, Karuna, njihovih slugu i vojski. To puni srca muslimana gnjevom protiv njih, odbijanjem i nepriznavanjem njihovog metoda, srdžbom zbog njihovog nasilja; oni osjećaju potrebu za međusobnim potpomaganjem - idejnim i praktičnim - zbog žrtava iz reda potlačenih i slabih.

Način na koji Kur'an i sunnet govore o mirnom prelaženju preko onoga što je zabranjeno i zauzimanju pasivnog stava prilikom sučeljavanja sa navedenim - bilo da je čovjek u situaciji da donosi odluku ili da je provodi - izaziva strepnju kod svih onih koji u srcu imaju koliko i zrno gorušice imana. Kur'an, a.š., kaže: *"Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni sinovi Israilovi koji nisu vjerovali - zato što su se bunili i uvijek granice zla prelazili, jedni druge nisu odvraćali od grješnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali!"*[4]

Božiji poslanik, s.a.v.s., kaže: *"Ko od vas vidi neko ružno djelo neka ga otkloni rukom (silom), ako ne može rukom, neka to učini*

[3] En-Nisa': 97-99
[4] El-Maide: 78-79

riječima, a ako ne mogne ni riječima neka to djelo prezre srcem, a to je najslabiji iman."[5]

Pogrešno je misliti da se zabranjena djela iscrpljuju u činjenju bluda i uživanju alkohola ili sličnim djelima. Omalovažavanje ugleda i časti naroda je pokuđeno, tj. zabranjeno tijelo, kao što je zabranjeno falsificiranje izbora, neiznošenje izvještaja o nadziranju izbora (jer je to, ustvari, prikrivanje, svjedočenja), zatim povjeravanje poslova onima koji ih nisu dostojni, krađa javne imovine, skrivanje robe i monopol nad njom za vrijeme nestašice u korist pojedinaca ili neke skupine, zatvaranje ljudi na pravdi Boga bez presude pravednog sudije, mučenje ljudi u zatvorima i logorima, davanje i primanje mita te posredništvo u tome, laskanje i dodvoravanje vladarima raznim neistinama održavanje prijateljstva sa Allahovim neprijateljima i neprijateljima ummeta, a zapostavljanje vjernika. Vidimo da se krug zabranjenih djela stalno širi obuhvatajući mnogo od onoga što ljudi drže za suštinu politike. Pa da li može musliman koji brine za svoju vjeru i žudi za zadovoljstvom svoga Gospodara da šuti na to sve? I da li može da ode sa poprišta bitke bježeći pred ovim i drugim zabranjenim djelima iz straha ili nade, izabirajući to kao dobrobit i sreću?

Ako bi ovakav duh poprimio široke razmjere u ummetu, misija ummeta bi se završila i bio bi mu suđen nestanak jer bi to postao neki drugi ummet, za razliku od ummeta kojeg je Allah, dž.š., opisao riječima: *"Vi ste ummet najbolji od svih koji se ikada pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete."*[6]

Nije čudo da o ummetu koji je u ovakvom stanju čujemo slijedeće upozorenje Božijeg poslanika, s.a.v.s.: *"Kada vidiš moj ummet da se boji reći silniku: "O silniče", udalji se od njih"; (gotovo je s njima),* tj. izgubili su pravo i sposobnost življenja, a u nekim predajama stoji: *«Utroba zemlje bolja je za njih od površine njene.»*[7]

---

[5] Bilježi Muslim
[6] Ali 'Imran: 110
[7] Bilježi Ahmed b. Hanbel u Musnedu

Vjera nužno od muslimana traži da ne bude samo posmatrač pred nepravilnostima bilo koje vrste: političkim, ekonomskim, društvenim ili kulturnim, već da ustane i radi na njihovom mijenjanju, ako može silom, a ako ne onda riječima i objašnjenjem, a ako nije ni to u mogućnosti, onda da pribjegne posljednjem i najnižem metodu, a to je mijenjanje srcem. Hadis to naziva "najslabijim imanom".

Božiji Poslanik, s.a.v.s., nazvao je to "mijenjanje srcem", jer je to psihološka i emocionalna aktivnost protiv zla, njegovih vinovnika i pobornika. Ona nije puka pasivnost, kao što se pričinjava, jer u slučaju da je tako u hadisu ne bi bio upotrijebljen izraz "mijenjanje".

Ova neprekidna mobiliziranost duše, osjećanja i svijesti će obavezno jednog dana urodili pozitivnim učinkom, općom revolucijom i eksplozijom koja ne trpi prepreke, jer ukoliko pritisak neprekidno traje, doći će do eksplozije - što je zakon u Allahovom dž.š. stvaranju.

Dok ovaj hadis naziva spomenuti slučaj "promjenom srcem", jedan drugi hadis upotrebljava izraz "borba srcem", što predstavlja posljednji stupanj džihada, kao što je to i posljednji i najslabiji stupanj imana. Imami-Muslim prenosi od Ibn-Mes'uda hadis merfu': *"Nema niti jednog poslanika koga je Allah poslao nekom narodu prije mene, a da nije imao u tome narodu pomagače i drugove, koji su prihvatili njegov put i pristali uz njega. Poslije njih su dolazili oni koji su govorili ono što nisu radili, i radili su ono što im nije bilo naređeno. Onaj ko se protiv njih borio rukom vjernik je, i onaj ko se protiv njih borio srcem vjernik je; poslije ovoga nema imana ni koliko je zrno gorušice. Pojedinac je nemoćan da se sam suprotstavi zlu, naročito kada ono uzme maha i kada ojača njegova žestina i oni koji ga čine i kada zabranjena djela čine vlastodršci koji su dužni da im se prvi suprotstave, a ne da budu zaštitnici i njihovi glavni vinovnici, kao što veli poslovica: "Ujedno i čuva i krade", ili kako kaže pjesnik: "Čoban čuva vuka od ovaca, a što bi bilo kad bi čobani bili vuci".*

U ovom slučaju pomaganje u cilju mijenjanja svega što je loše dužnost je u koju nema sumnje, jer je to pomaganje u dobročinstvu i bogobojaznosti, a društvena akcija treba da uslijedi kroz udruženja i

partije i kroz sve moguće vidove, kao dužnost koju je vjera stavila u obavezu te kao nužnost koju nalaže stvarnost. Ono što savremene filozofije i ustavi u tumačenjima, kritikama i sučeljavanjima nazivaju ljudskim pravima, islam uzdiže na stepen svete dužnosti; ukoliko je čovjek zanemari, čini grijeh i zaslužuje Božiju kaznu.

Postoji međutim, velika razlika između prava koje ulazi u krug dozvoljenog (ibaha) i onoga gdje postoji mogućnost voljnog biranja (tahjir), gdje je čovjek u poziciji da to ostavi ako hoće, te onoga što je vjerska obaveza i dužnost (vadžib, farz), gdje za punoljetnog muslimana ne postoji mogućnost izbora da to ostavi ili zanemari bez šerijatski prihvatljivog opravdanja. Jedan od faktora koji čini da musliman bude stalno političan jeste taj da vjera traži od njega da ne živi samo za sebe, ne vodeći računa o problemima i interesima drugih (naročito vjernika, prema principu bratstva u vjeri: *"Samo su vjernici braća."*[8] U hadisu stoji: *"Ko ne vodi računa o općim stvarima muslimana, ne pripada njima, ko nije naklonjen Allahu, Vjerovjesniku, vođama muslimana i svim muslimanima, ne pripada njima; kod koga zanoći gladan čovjek, on će biti lišen Allahovog i Vjerovjesnikovog okrilja."*

Kur'an, pored toga što muslimanu stavlja u obavezu da nahrani siromašne, obavezuje ga da druge podstiče na to, a ne da bude kao oni koji su živjeli u doba džahilijeta, a koje Kur'an kori riječima: *"A nije tako! Vi pažnju siročetu ne ukazujete, i da se puki siromah nahrani - jedan drugog ne nagovarate."*[9] Zanemarivanje ovoga Kur'an uzima kao dokaz poricanja vjere: *«Znaš li ti onoga koji onaj svijet poriče? Pa to je onaj koji grubo odbija siroče, i koji da se nahrani siromah ne podstiče.»*[10]

Kur'an to stavlja u istu ravan sa nevjerovanjem u Uzvišenog Allaha, kada su u pitanju bolne kazne koje nevjernik zaslužuje na

[8] El-Hudžurat: 10
[9] El-Fedžr: 17-18
[10] El-Ma'un: 1-3

ahiretu: "*Jer on u Allaha Velikog nije vjerovao i da se nahrani nevoljnik nije nagovarao."*[11]

U kapitalističkim, feudalnim i ostalim društvima koja zanemaruju prava siromašnih i slabih, ovo je poticaj na revoluciju i podstrek da se stane uz siromašne protiv bogataša.

Kao što se od muslimana traži da ustane protiv društvene nepravde, od njega se takode traži da se bori protiv političke nepravde, te svake nepravde, bilo kako da se zove i bilo koje da je vrste. Šutnja pred nepravdom i tlačenjem obavezno zaslužuje kaznu za cijeli ummet, kako za one koji čine nasilje tako i za one koji pred nasiljem šute, kao što Uzvišeni Allah kaže: *"I izbjegavajte ono što će dovesti do smutnje, koja neće pogoditi samo one među vama koji su krivi."*[12]

Kur'an kritizira ljude koji se povinuju nasilju silnika i postanu njihovi sljedbenici, kao u slučaju kada je riječ o Nuhu, a.s.: *"I povode se m onima čija bogatstva i djeca samo njihovu propast uvećavaju."*[13]*;* i o narodu Hudovom, a.s: *"I pristajao je uz svakog silnika, inadžiju"*[14]*;* i o narodu faraonovom: *"I on zavede narod svoj, koji mu se pokori oni su, doista, bili narod griješnih."*[15]

Upućenost na silnike i naklonjenost ka njima Kur'an je proglasio činom koji zaslužuje Allahovu, dž.š. kaznu: *"I ne držite stranu onih koji nepravedno postupaju, pa da vas vatra prži; vi nemate drugih zaštitnika osim Allaha, inače, nema vam pomoći!"*[16]

Islam je svakog muslimana zadužio političkom odgovornošću da živi u državi koju vodi vođa (imam) musliman koji upravlja na osnovu Božije Knjige, i ljudi ga priznaju i slijede. U protivnom, pridružili su se onima koji su živjeli u pagansko doba. U vjerodostojnom hadisu stoji:

---

[11] El-Hakka: 33-34
[12] El-Enfal: 25
[13] Nuh: 21
[14] Hud: 59
[15] Ez-Zuhruf: 54
[16] Hud: 113

«Ko umre, a ne obaveže se na vjernost imamu, umro je džahilijetskom smrću.»[17]

I u samom namazu musliman, zalazi u vode politike, dok uči kur'anske ajete vezane za stvari koje ulaze u samu bit onoga što ljudi nazivaju "politika". Primjerice, ko uči iz sure el-Maide ajete koji naređuju da se sudi prema onome što je objavio Allah, dž.š., gdje se žigošu oni koji ne sude po onome što je Uzvišeni Allah objavio, nazivajući ih nevjernicima, nasilnicima i griješnicima: *"A oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, oni su pravi nevjernici."*[18]

"Oni koji ne sude prema onome što je Allah objavio, pravi su nasilnici."[19]

"Oni koji nisu sudili prema onome što je Allah objavio, pravi su griješnici."[20] - već je došao u vezu sa politikom, i možda on bude nazvan radikalnom opozicijom: učenjem ovih ajeta on usmjerava pažnju na sistem uprave i sudstva i huška protiv njega jer tu stoje epiteti kao što su nevjerovanje, nasilje, griješenje ili sve to skupa.

Slično je tome učenje ajeta koji upozoravaju na prijateljevanje sa drugima umjesto sa vjernicima: *"O vjernici, ne prijateljujte s nevjernicima umjesto s vjernicima! Zar hoćete da pružite Allahu očigledan dokaz protiv sebe?"*[21]

"Neka vjernici ne uzimaju za prijatelje nevjernike kada ima vjernika, a onoga ko to čini - Allah neće štititi. To učinite jedino da biste se od njih sačuvali. Allah vas podsjeća na sebe i Allahu se vraća sve."[22] *"O vjernici s mojim i svojim neprijateljima ne prijateljujte i ljubav im ne poklanjajte..."*[23]

---

[17] Bilježi Muslim
[18] El-Maide: 44
[19] El-Maide: 45
[20] El-Maide: 47
[21] En-Nisa': 144
[22] Ali 'Imran: 28
[23] El-Mumtehine: l

"O vjernici, za prisne prijatelje uzimajte samo svoje, ostali vam samo propast žele; jedva čekaju da muka dopadnete, mržnja izbija iz njihovih usta, a još je gore ono što kriju njihova prsa."[24]

Primjer je i dova "kunutun-nevazil" (dova u nevolji), koja je ustanovljena fikhskim propisima, a uči se na namazima poslije dizanja ruku na posljednjem rekatu, naročito u namazima gdje imam uči naglas. Ta dova se uči u slučajevima kada muslimane zadesi neka nevolja, neprijateljski pohod, zemljotres, poplave, opća glad ili nešto slično tome...

Još uvijek se sjećam kako se imam šehid Hasan el-Bana okoristio ovim šerijatskim propisima u cilju mobiliziranja i dizanja egipatskog naroda protiv Engleza, dok je pisao u dnevnim novinama *Muslimanska braća*, tražeći od muslimana da uče Kunut-dovu u namazu, a protiv engleskog okupatora. On je predložio način kako bi trebalo činiti dovu, ali nije nikoga obavezivao. Mi smo je ipak naučili napamet i učili u namazu. Jedan dio ove dove glasi: *"Bože naš, Gospodaru svjetova, Zaštitniče svih koji su u strahu, Ponižavatelju onih koji se ohole, Uništitelju silnika! Bože naš, Ti znaš da su engleski silnici okupirali našu zemlju, uzurpirali naša prava i da čine nasilja po gradovima gdje su mnoge smutnje posijali. Bože naš, odbij od nas njihove spletke, otupi njihovu oštricu (žestinu), ometi njihovu državu, daj da nestane njihova vlast i ne dozvoli da vladaju nad ijednim od tvojih robova vjernika. Bože naš, njih i one koji ih pomažu, ili sarađuju sa njima, ili prijateljuju s njima kazni kaznom Silnog i Moćnog..."*

I tako, dok srno skrušeno i ponizno u namazu, ulazimo u poprište politike i zalazimo u njene vode. To i jeste priroda islama, koji ne odvajaju vjeru od ovoga svijeta, niti ovaj svijet od vjere. Kur'an. sunnet i povijest islama ne poznaju vjeru bez države, niti državu bez vjere.

Oni koji su tvrdili da vjera nema veze sa politikom i koji su izmislili golemu laž: "Nema vjere u politici, niti politike u vjeri", bili su

[24] Ali 'Imran: 118

prvi koji su to pobili svojim riječima i djelima. Pribjegavajući vjeri da bi u njoj našli potporu svoje politike i da bi druge nadvladali u međusobnim sukobima, ponekad iskoriste slabiće i bijednike iz reda vjerskih učenjaka da isposluju fetvu protiv onih koji su opozicija njihovoj politici, koja je ništavna sa stanovišta vjere i bezvrijedna sa stanovišta ovosvjetskih mjerila.

Sjećam se kako su izdate fetve dok sam bio u logoru Et-Tur 1948. i 1949. godine, da se mi borimo protiv Allaha i Poslanika i da želimo nered na zemlji, te zaslužujemo da budemo ubijeni ili razapeti na križu, ili da nam ruke i noge budu unakrsno odsječene ili da nestanemo s lica zemlje (a pozivali smo u stvari na upravljanje i vladanje na osnovu Kur'ana i primjene islama).

Ovakve stvari su se ponovile više puta; predstava se ponavljala, samo su se mijenjali likovi. Još uvijek se sjećam, a i drugi se sjećaju, kako je traženo od onih koji su ovlašteni da daju fetve, da izdaju fetvu o šerijatskoj osnovanosti mira sa Izraelom, koja bi služila kao potpora njihovoj oportunističkoj politici, a nakon što je prethodno izdala fetva da je mir sa Izraelom haram, te da je izdaja Allaha, Vjerovjesnika i vjernika!

Još uvijek vladari nastoje da im vjerski učenjaci izdaju fetve koje bi služile njihovim političkim ciljevima. Posljednji je bio pokušaj da se proglasi dozvoljenom kamata banaka, i certifikata investiranja. Udovoljili su im oni po običaju popustljivi, slabi poznavaoci fikha i slabi vjernici, a iskreni učenjaci su odbili dati takvu fetvu: *"Oni koji su Allahove poslanice dostavljali i od Njega strahovali, i koji se nikoga, osim Allaha, nisu bojali."*[25]

[25] El-Ahzab: 39

Da li je politika zabranjena?

Sa teoretskog stanovišta, politika je nauka koja ima svoju važnost i mjesto; sa praktičnog stanovišta to je zanimanje koje donosi čast i korist, pa je vezana za upravljanje ljudima na najbolji mogući način.

Imam Ibn Kajjim prenosi da je imam Ebul-Vefa b. 'Ukajl el-Hanbel rekao: "Politika je čin pomoću kojega su ljudi bliže miru a dalje od rata, dokle god se ne protive Šerijatu." Ibn Kajjim napominje da "pravedna politika nije protivna onome o čemu govori Šerijat, već je u skladu sa njim, štaviše, ona je jedan od njegovih sastavnih dijelova; mi je nazivamo politikom prema našoj terminologiji, a ustvari je to pravda Allaha i Njegovog poslanika."[26]

I naši stari učenjaci isticali su vrijednost politike i njene odlike, tako da imam Gazali kaže: "Ovaj svijet je njiva budućeg svijeta, te vjera nije potpuna bez ovog svijeta. Vlast i vjera su harmonični, vjera je temelj, a vlast je čuvar; ono što nema temelja sruši se, a ono što nema čuvara biva protraćeno.[27] Imamet ili hilafet oni su definirali kao sveukupno namjesništvo donosioca Šerijata - a to je Resulullah, s.a.v.s., - u zaštiti vjere i politici ovoga svijeta na osnovu vjere,[28] te je hilafet prema tome zaštita i politika.

Božiji poslanik, s.a.v.s., bio je političar, pored toga što je bio donosilac Objave, podučavalac i sudija. I Hulefar-rašidini koji su došli poslije njega bili su političari, budući da su upravljali ummetom na osnovu pravde i dobročinstva, vodili ga znanjem i vjerom. Međutim, ljudi u naše vrijeme, a posebno u našim krajevima koji su trpjeli zbog politike i političara, bilo da se radi o kolonijalističkoj ili politici vladara i izdajnika ili vladara nasilnika, osjećaju odbojnost prema politici i svemu što je vezano za nju, naročito nakon što je makijavelistička filozofija postala model u politici i političkoj borbi. Pričaju da je šejh

[26] Ibn-Kajjim: *Et-Turuk-hukmijja fi es-sijase eš-šerijja*
[27] Ebu-Hamid el-Gazali: *Ihjau ulumid-din*
[28] dr. Dijauddin er-Rejs: *En-Nezarijjat es-sijasijja el-islamijja*

Muhamed Abduhu - nakon što je okusio političke spletke, zatraživši utočište od Boga,dž.š., i smatrajući to porokom, rekao poznate riječi: "Molim Boga da me sačuva od politike i od onoga ko se bavio i ko se bavi politikom, i od subjekta i od objekta politike!"

Poslije su oponenti, protivnici islamske misli i islamskog pokreta iskoristili prezir, neraspoloženje i odvratnost koju su ljudi osjećali prema politici da okarakteriziraju sveobuhvatni, potpuni islam kome danas islamisti pozivaju - kao "politički islam". Danas je uobičajeno da se sve ono čime se aktivni musliman odlikuje nad pasivnim, inertnim, okarakterizira "političkim"! To je dovoljno da izazove osudu i odbojnost. Nekoliko muslimanskih djevojaka koje su nosile hidžab u jednom gradu na arapskom Magrebu požalile su se jednoj ličnosti visokog vjerskog i političkog položaja da im neki fakulteti postavljaju uvjet da bi bile primljene da skinu hidžab. One su zamolile tu osobu da se zauzme kako bi se odstranio ovaj uvjet koji zahtijeva od njih da otkriju glavu i da nose kratku odjeću, što je zabranio Allah, dž.š., i Njegov poslanik. Za ove savjesne djevojke nije bilo većeg čuda nego kada im je čovjek koga su zamolile da se zauzme za njih rekao: "To što vi nosite nije pravi hidžab, to je politička uniforma!" A prije njega najizrazitiji pobornik laicizma u Tunisu je rekao:" To je narodna nošnja!!"

Jedan drugi je za bajram-namaz rekao: "To nije sunnet, to je politički namaz! I i'tikaf u zadnjih deset dana ramazana je politički i'tikaf!" Nije isključeno da dođe vrijeme u kojem će namaz u džematu biti politički namaz! I da čitanje o slavnim bitkama u djelima poput Ibn Hišamove "Sire" ili "Imta'al-asma'", ili o pohodima iz Buharijinog "Sahiha" bude političko čitanje. I da učenje samoga Kur'ana, posebno određenih poglavlja - bude političko učenje. Nisam zaboravio vrijeme kada je kao jedan od dokaza protiv optuženih navedeno to što su učili napamet poglavlje el-Enfal, jer je to poglavlje koje govori o džihadu.

ISLAM I DEMOKRATIJA

Pitanje: Ne mogu vaša ekselencijo, da ne izrazim zbunjenost i čuđenje koje sam osjetio dok sam slušao neke gorljive pobožnjake, medu kojima su pojedini pripadali nekim islamskim udruženjima - kako govore da je demokratija proturječna islamu, štaviše, jedan od njih prenosi stav nekih učenjaka da je demokratija kufr (bezvjerstvo)! Podlog za svoju tvrdnju on nalazi u značenju riječi demokratija kao vlasti naroda nad narodom, a narod po islamu nije vladar, već je vladar Uzvišeni Allah, dž.š.: "Vlast pripada samo Allahu."[29]

Slično su, još davno rekli Haridžije, kojima je Alija, r.a., na to odgovorio riječima: "Istinita riječ kojom se želi neistina." Među liberalima i pobornicima slobode uzela je maha teza da su islamisti protivnici demokratije i pristalice diktature i autokratije. Da li je tačno da je islam protivnik demokratije i da je demokratija primjer kufra i zabranjene stvari, kao što tvrde oni koji to tvrde, ili su to glasine na račun islama, koji je čist od njih?

Pitanje zahtijeva definitivno objašnjenje "pravnika srednje linije", koji ne naginju pretjerivanju niti ga zanemaruju, kako bi se stvari stavile na svoje mjesto i islamu ne bi pripisivala neispravna tumačenja, makar dolazila i od učenjaka, koji su u svakom slučaju ljudi koji i griješe i bivaju u pravu.

Molimo Allaha da vam ukaže kako ćete otkriti istinu, objasniti ono što je ispravno, odbaciti sumnje i utemeljiti dokaze; biću vam zahvaln i bićete nagrađeni.

Mahsus selam.

Musliman, iz Alžira, vaš prijatelj

[29] El-En'am: 57

Odgovor: Veoma me žalosti što se istina pomiješala sa neistinom kod jednog dijela pobožnih ljudi uopće, a naročito kod teologa, i to sve u ime vjere. To ide do te granice kako nam otkriva pitanje našeg brata, neka ga Allah, dž.š., obaspe dobrom - da je optuživanje ljudi za nevjerovanje ili griješenje postalo u najmanju ruku jednostavna stvar za onoga koji to čini, kao da to Šerijat ne smatra velikim, opasnim grijehom, za koji se treba bojati da će se povratiti onome koji ga pripisuje drugom, kao što stoji u vjerodostojnom hadisu. Pitanje koje je postavio poštovani brat, nije mi bilo čudno sve dok mi ga nisu postavili nekoliko puta njegovi sunarodnici u Alžiru, gromoglasno: "Da li je demokratija kufr (nevjerništvo)?" Čudno je kako neki ljudi osuđuju demokratiju, nazivajući je očevidno zabranjenim djelom ili otvorenim nevjerništvom, a ne poznaju je tako dobro da bi mogli dokučiti njenu suštinu; upravo bi to poznavanje odgovaralo njenoj biti, ne uzimajući u obzir formu i simbole.

Jedno od priznatih pravila kod naših učenjaka iz prethodnih generacija jeste: sud o nekoj stvari izvodi se iz jasne predodžbe o njoj; koji sudi o stvari koju ne poznaje pogrešan je makar slučajno bio i u pravu, jer je to pogodak koji nije rezultat strijelca. U ovom smislu je i hadis koji kaže da će sudac koji sudi o nečemu što ne poznaje biti u vatri kao i onaj koji zna istinu, a ne sudi po njoj.

Da li je demokratija za kojom vape narodi svijeta i za koju se bore mase na Istoku i Zapadu, do koje su neki narodi došli nakon gorke borbe sa silnicima i tiranima, za koju je prolijevana krv i padale hiljade žrtava, čak i milioni kao u Istočnoj Evropi i drugdje, i koju mnogi islamisti vide kao sredstvo za suzbijanje neobuzdanosti autokratskih režima i "odsijecanje nokata" političke samovolje, a što naši muslimanski narodi osjećaju na svojoj koži - da li je dakle ova demokratija zabranjena ili je li nevjerništvo kao što stalno ponavljaju oni koji površno shvataju i žure u donošenju stavova??

Suština demokratije - daleko od kritizerskih definicija i terminologije - jeste da ljudi izaberu one koji će ih voditi i zastupati u

domenu politike, te da im se ne nametne vladar ili sistem koji ne žele; da imaju pravo tražiti odgovornost od vladara kada pogriješi, te pravo da ga opozovu ukoliko zastrani; da ne budu vođeni ka ekonomskim, društvenim, kulturnim ili političkim orijentacijama i programima koje ne poznaju, s kojima nisu zadovoljni, i zbog kojih neko ukoliko se ne slaže s njima biva progonjen i kažnjavan za primjer drugima, te čak i mučen i ubijen.

Ovo je suština istinske demokratije za koju je čovječanstvo pronašlo praktične forme i metode kao što su izbori, referendum, davanje prioriteta stavu većine, pluralizam političkih partija, pravo manjine na opoziciono djelovanje, sloboda štampe, neovisnost sudstva itd.

Pa da li je demokratija - u svojoj suštini koju smo spomenuli - proturječna islamu? I odakle dolazi to proturječje? Koji su to jasni dokazi iz Kur'ana i sunneta koji upućuju na ovu tvrdnju?

Onaj koji podrobno proučava suštinu demokratije vidjeće da je ona u korijenu islama, koji ne odobrava da ljude predvodi u namazu čovjek koga oni preziru i sa kojim nisu zadovoljni. U hadisu stoji: *"Namaz trojice ljudi se neće uzdići iznad njihovih glava ni koliko pedalj..."* a kao prvi od njih naveden je *"čovjek koji predvodi ljude a oni ga preziru..."* (Ibn Madže). Ako je ovakav slučaj u namazu kako je onda u stvarima svakodnevnog života i politike? U vjerodostojnom hadisu stoji: *«Vaše najbolje vođe, tj. vladari, su oni koje vi volite i koji vole vas, i na koje donosite salavat, tj. za koje činite dove i koji donose salavat na vas, a najgore Vaše vođe su oni koje vi mrzite i koji mrze vas, i vi proklinjete njih a oni proklinju vas.»*[30]

Kur'an iznosi optužbu, kojom se usmjerava strogost na vladare koji su se proglašavali božanstvima na zemlji, smatrajući poput Nemruda Božije robove svojim robovima. Kur'an navodi razgovor između njega i Ibrahima, a.s.: *"Zar nisi čuo za onoga koji se s Ibrahimom o njegovu Gospodaru prepirao, onda kada mu je Allah*

[30] Bilježi Muslim

carstvo dao? Kada Ibrahim reče: "Gospodar moj je onaj koji život i smrt daje", - on odgovori: "Ja dajem život i smrt"! "Allah čini da sunce izlazi s Istoka" - reče Ibrahim - "pa učini ti da grane sa Zapada!" I nevjernik se zbuni: - A Allah silnicima neće ukazati na pravi put."[31]

Ovaj silnik tvrdi da on daje život i smrt, kao što Ibrahimov Gospodar - a On je Gospodar svjetova - daje život i smrt, i da ljudi treba da mu budu poslušni kao što su poslušni Ibrahimovom Gospodaru! O drskosti koju je ispoljavao, tvrdeći da poklanja život i smrt, govori i kazivanje kada je prišao dvojici u mnoštvu ljudi na putu i donio odluku da moraju biti pogubljeni - iako nisu bili ništa krivi. Nad jednim od pomenute dvojice pogubljenje je izvršio odmah, a zatim rekao: "Evo, usmrtio sam ga". Drugome je oprostio, rekavši: "Evo poklonio sam mu život! Pa zar nisam sada dao život i smrt?"

Sličan njemu je i faraon, koji je uzvikivao svom narodu: *"Ja sam gospodar vaš najveći!"*[32] te, oholeći se, govorio: *"O, velikaši, ja ne znam da vi imate drugog boga osim mene."*[33]

Kur'an otkriva nečasni savez između tri zloćudne, perfidne kategorije:

Prva: Vladar koji sebe proglašava božanstvom i vrši nasilje na zemlji Božijoj, vlada nad Božijim robovima oličen je u osobi faraona.

Druga: Političar karijerist, koji je svoju inteligenciju, znanje i iskustvo stavio u službu ostvarivanja nasilničke dominacije, učvršćenja svoje vlasti i privikavanja i pripremanja svoga naroda na poslušnost, oličen je u osobi Hamana.

Treća: Kapitalist ili feudalac koji izvlači koristi iz nasilničke vlasti, podržava je ulaganjem određenih sredstava da bi stekao veći imetak na znoju i krvi naroda, oličen je u osobi Karuna.

---

[31] El-Bekare: 258
[32] En-Naziat: 24
[33] El-Kasas: 38

Kur'an govori o ovoj trojici saveznika u grijehu i neprijateljstvu, koji su odricali poslanstvo Musa, a.s., dok ih Allah, dž.š., nije kaznio kaznom Silnog i Moćnog: *"Mi smo poslali Musa´a sa znamenjima Našim i dokazom jasnim, faraonu, Hamanu i Karunu, ali oni su rekli: "Čarobnjak i lažov!"*[34]

"I Karunu i faraonu i Hamanu Musa je jasne dokaze donio, ali su se oni na zemlji oholo ponijeli i kaznu nisu izbjegli."[35]

Čudno je da je Karun bio iz Musaova naroda, a ne iz faraonovog ali je činio nasilje nad svojim narodom i pridružio se njihovom dušmaninu faraonu koji ga je prihvatio, što je dokaz da su materijalni interesi ti koji su ih povezali uprkos različitim korijenima i porijeklu.

Kur'an na divan način uspostavlja vezu između nasilja i širenja smutnje, koja je uzrok propasti naroda i njihovog uništenja. U tom smislu Uzvišeni kaže: *"Zar ne znaš šta je Gospodar tvoj sa Adom uradio, sa stanovnicima Irema, puna palata sa stubovima, kojim ravna ni u jednoj zemlji nije bilo, i Semudom, koji je stijene u dolini klesao, i faraonom koji je šatore imao - koji su na zemlji zulum provodili, i poroke na njoj umnožili, pa je Gospodar tvoj bič patnje na njih spustio, jer Gospodar tvoj je, zaista, u zasjedi."*[36]

Kur'an podrazumijeva zulum (*tugjan*) i onda kada upotrebljava izraz *uluvv* što znači oholost i dominacija nad Allahovim stvaranjima putem poniženja i nasilja. U tom smislu Uzvišeni o faraonu kaže: *"On je bio gord, jedan od onih koji su u zlu svaku mjeru prevršili."*[37]

"Faraon se u zemlji bio ponio i stanovnike njezine na stranke izdijelio, jedne je tlačio, mušku im djecu klao, a žensku u životu ostavljao, doista je smutljivac bio."[38] Iz ovog vidimo da su oholost, "*uluvv*" i širenje smutnje, "*ifsad*" dvije nerazdvojne stvari.

---

[34] El-Mu'min: 23-24
[35] El-Ankebut: 39
[36] El-Fedžr: 6-l4
[37] Ed-Duhan: 31
[38] El-Kasas: 4

Kur'an nije ograničio odgovornost samo na silnike koji su sebe smatrali božanstvima, već im je pridružio i njihove narode, koji su ih slijedili i bivali njihovim pristalicama, prepuštajući im vlast, te i njih zajedno sa ovim učinio odgovornima.

Uzvišeni o Nuhovom narodu kaže: *"Nuh reče: "Gospodaru moj, oni mene ne slušaju i povode se za onima čija bogatstva i djeca samo njihovu propast uvećavaju."* [39]

O Adu, narodu Hudovu, On, neka je slavljen, kaže: *"Eto, to je bio Ad, on je dokaze Gospodara svoga poricao i bio neposlušan poslanicima svojima, i pristajao uz svakog silnika inadžiju."*[40]

O narodu faraonovu Uzvišeni kazuje: *"I on zavede narod svoj, pa mu se pokori, oni su doista bili narod griješni."*[41]

"Ali oni se povedoše za faraonom naređenjem, a njegovo naređenje nije bilo razumno. Na Sudnjem danu oni će svoj narod predvoditi i u vatru ih uvesti, a užasno je mjesto u koje će dovedeni biti!"[42]

Narodi snose odgovornost ili dio nje, jer su oni ti koji proizvode faraone i silnike, a to je obični narod iskazao kroz poslovicu o nekima koji su rekli faraonu: "U čemu je tvoje faraonstvo?" "Nisam naišao na bilo koga ko bi mi se usprotivio!" - odgovorio je on.

Pored samih silnika, najviše odgovornosti pada i na izvršitelje vlasti koje Kur'an naziva "vojske" (*džunud*), podrazumijevajući pod tim vojnu snagu, to su očnjaci i nokti političke moći, i bičevi kojima se masa plaši ukoliko se pobuni ili razmišlja o pobuni. Kur'an kazuje: *"Zaista su faraon i Haman i vojske njihove uvijek griješili."*[43]

---

[39] Nuh: 21
[40] Hud: 59
[41] Ez-Zuhruf: 54
[42] Hud: 97-98
[43] El-Kasas: 8

"Pa Mi dohvatismo i njega i vojske njegove i u more ih bacismo, pogledaj kako su skončali nevjernici."[44]

Božiji poslanik, a.s., odgovornim, također, čini i vladare i silnike i tirane, koji upravljaju narodom tvrdim palicama, te kada govore ne postoji niko ko bi im proturiječio; oni će popadati u vatru kao da padaju u postelju. A odgovornim drži i sluge tiranije koji ih slijede "i kâde mirise ispred njih".

Božiji poslanik, s.a.v.s. kritizira ummet u kome je strah uzeo maha, tako da ne mogu silniku reći: "O silniče". Ebu Musa prenosi da je Resulullah, s.a.v.s. rekao: *"U džehennemu ima jedna dolina, u toj dolini jedan bunar, zovu ga Hebheb. Allah je stavio sebi u dužnost da u njega smjesti svakog silnika neposlušnog."*[45] Muavija prenosi da je Božiji Poslanik, s.a.v.s. rekao: *«Poslije mene će biti vođe koje će govoriti i neće im se proturječiti, oni će pocrniti u vatri onako kako su crni majmuni.»*[46]

Džabir prenosi da je Božiji poslanik rekao Ka'ab b. Udžretu: *"Neka te Allah sačuva od vladavine bezočnih, o Ka'ab."* Šta je to vladavina bezočnih" - reče on. Poslanik, a.s., reče: *"To su vladari koji će biti poslije mene a neće ići mojim putem niti će slijediti moj sunnet. Oni koji budu povjerovali njihovoj laži, i pomagali im u njihovom nasilju - ne pripadaju meni niti ja pripadam njima, oni neće stići do moga vrela; a oni koji ne budu povjerovali njihovoj laži i ne budu ih pomagali u nasilju - takvi pripadaju meni i ja pripadam njima i oni će stići do moga vrela (hawd)."*[47]

Muavija prenosi mevkuf hadis: *"Moj ummet neće biti bez grijeha ako se u njemu ne bude sudilo pravo i ako slabi ne mognu, bez ikakvog zapinjanja, uzeti ono što im pripada, od jakih."*[48] Abdullah b. Amr,

[44] El-Kasas: 40
[45] Bilježe Taberani i El-Hakim
[46] Bilježe Ehu-Ja'la i Taberani
[47] Bilježe Ahmed i Bezzar
[48] Bilježi Taberani

također kao merfu prenosi hadis: *"Kad vidiš da se moj ummet boji reći silniku: "O silniče" udalji se od njih."*[49]

Islam je propisao instituciju dogovaranja (šura) kao jedan od temelja islamskog života i stavio u obavezu vladaru da se konsultira, a zajednici da savjetuje. Savjet je čak nazvao cjelokupnom vjerom, a on se između ostaloga, ogleda i u savjetovanju vođa muslimana, odnosno njihovih vladara. Naređivanje dobra i odvraćanje od zla islam je učinio obaveznom dužnošću, istinu izgovorenu pred vladarom silnikom smatra najboljim džihadom, što znači da borba protiv tiranije i unutrašnjeg nereda kod Allaha dž.š. ima prioritet nad borbom protiv napada koji dolaze sa strane, zbog toga što prvi počesto biva uzrokom drugoga.

Vladar je, sa islamskog stanovišta opunomoćenik ummeta ili onaj koji služi ummetu, a onaj koji opunomoćuje ima pravo da od opunomoćenika traži polaganje računa ili da ga opozove ako hoće, a naročito ako ovaj ne ispunjava svoje obaveze. Vladar u islamu nije bezgrješna vlast, već je to čovjek koji i radi pravo i griješi, i postupa po pravdi i ne postupa. Pravo svih ljudi je da ga korigiraju kada pogriješi, i ustanu protiv njega, ako zastrani. Ovo su jasno proklamirali najveći muslimanski vladari nakon Božijeg poslanika, s.a.v.s., halife koje su slijedile pravi put (*er-rašidin*), čiji smo put (*sunna*) dužni slijediti i čvrsto ga se držati, smatrajući ga nastavkom sunneta Prvog učitelja Muhammeda, a.s.

Prvi halifa Ebu Bekr na početku svoje hutbe je rekao: "O ljudi, ja sam vaš vladar, a nisam najbolji među vama, pa ako vidite da sam u pravu pomozite mi, a ako vidite da nisam u pravu ispravite me... Pokoravajte mi se u čemu vidite da sam ja pokoran Allahu u odnosu prema vama, a ako Mu budem nepokoran, vi se niste dužni meni pokoravati".

Omer el-Faruk, drugi halifa, je rekao: "Allah se smilovao čovjeku koji mi ukaže na moje mahane", a rekao je: "O ljudi, ko kod mene vidi neko zastranjivanje neka me ispravi..." jedan iz mase mu

[49] Bilježi Ahmed

odvrati govoreći: "Tako mi Allaha, sine Hatabov, kada bismo vidjeli kod tebe neko zastranjivanje ispravili bismo te oštricama naših sablji!

Jedna žena je proturječila njegovom mišljenju dok je on bio na minberu, u čemu on nije našao nikakve sramote, već je rekao: "Žena je u pravu, a Omer je pogriješio!"

Alija b. Ebi Talib, r.a., je jednom čovjeku, koji mu se suprotstavio u nekoj stvari, rekao: "Ti si u pravu, a ja sam pogriješio", *"A nad svakim znalcem ima još znaniji."* (Jusuf: 76)

Islam je prije demokratije definirao principe na kojima počiva njena bit, ali je detaljne razrade ostavio muslimanima kao predmet iznalaženju (idžtihad), u skladu s propisima njihove vjere, zahtjevima života, te promjena u njihovom životu s obzirom na vrijeme i mjesto, te zahtjevima novih životnih situacija u kojima se čovjek nađe. Odlika demokratije je da se ona, tokom duge borbe protiv silnika i razuzdanih anarhista između kraljeva i vladara, rukovodila metodama i sredstvima, koji se, do danas smatraju najboljim jamstvima za zaštitu naroda od dominacije silnika. Nema nikakve zapreke da čovječanstvo, njegovi mislioci i vođe, razmišljaju o drugim oblicima i načinima, koji bi možda vodili onome što je potpunije i priličnije, ali da bi to bilo moguće i da bi se ostvarilo u stvarnosti, smatramo da je neophodno da preuzmemo iz demokratije ono što je nužno u cilju ostvarenja pravde, međusobnog dogovaranja (šura), poštivanje ljudskih prava i ustajanja protiv nepravde oholih vladara na zemlji.

Definirano šerijatsko pravilo je: ono bez čega neka obaveza (vadžib) nije potpuna i samo je vadžib, te kada se odredi sredstvo za ostvarenje šerijatskih intencija (ciljeva) koji su obavezni, to sredstvo poprima karakter same intencije.

Gledano sa stanovišta Šerijata ne postoji nešto što bi spriječilo pozajmljivanje neke teoretske ideje ili nekog praktičnog rješenja od nemuslimana, jer je Božiji poslanik, a.s., pribjegao ideji "kopanja hendeka" u bici, a što je bio metod Perzijanaca. Okoristio se i mušricima, zarobljenim na Bedru, "onima koji su znali čitati i pisati" u

cilju poučavanja muslimanske djece pisanju, uprkos činjenici da su bili mušrici, jer "mudrost je izgubljena stvar vjernikova gdje god da je nađe on ima najviše prava na nju."

U nekim svojim knjigama ja sam ukazao na to da imamo pravo pozajmljivati od drugih ideje, metode i organizaciju, radi koristi, dokle god se to ne suprotstavlja jasnom tekstu i postojanim šerijatskim propisima. Ono što preuzimamo dužni smo modificirati, dopuniti i udahnuti mu od našega duha, što će ga učiniti našim i lišiti ga njegove prvobitne svojstvenosti.

Pogledajmo neki sistem, kao što je sistem izbora ili glasanja. To je sa stanovišta islama svjedočenje (šehada) valjanosti kandidata. Glasač je dužan da ispunjava uvjete koje ispunjava i svjedok, da bude pravedan, da način njegovog života bude pohvalan, kao što Uzvišeni kaže: *"I kao svjedoke dvojicu vaših pravednih ljudi uzmite"*[50], *"koje prihvatate kao svjedoke."*[51] Onaj ko posvjedoči za nekoga ko nije dobar da je dobar učinio je veliki grijeh svjedočenja neistine, koji Kur'an stavlja u isti red sa mnogoboštvom (*širk*), kada kaže: *"Pa budite što dalje od kumira poganih, izbjegavajte što više govor neistiniti."*[52]

Ukoliko neko svjedoči o valjanosti nekog kandidata samo zbog toga što je on njegov bližnji ili iz njegova mjesta ili zbog lične koristi koju očekuje od njega, taj je postupio suprotno imperativu Uzvišenog Allaha: *"I svjedočenje Allaha radi obavite!"*[53]

Ko izostane od obaveze glasanja tako da neko ko je dostojan i povjerljiv izgubi, a većinom glasova pobijedi onaj koji to ne zaslužuje, koji nije od čvrstih i pouzdanih, taj je uskratio ummetu toliko potrebno svjedočenje. Uzvišeni je rekao: *"Svjedoci trebaju na svaki poziv da se odazovu"*[54] *"I ne uskratite svjedočenje, ko ga uskrati, srce njegovo će*

[50] Et-Talak: 2
[51] El-Bekare: 282
[52] El-Hadždž: 30
[53] Et-Talak: 2
[54] El-Bekare: 282

biti griješno."[55] U tom smislu se o svojstvima kandidata govori sa opravdanijim razlogom dodajući ove norme i smjernice izbornom sistemu, mi činimo na kraju taj sistem islamskim, iako je u osnovi preuzet od drugih.

Ovdje se posebno želimo koncentrirati na ono što smo istakli na početku, a to je bit demokratije, koja je posigurno u skladu sa biti islama, ukoliko ga posmatramo u njegovim temeljnim ishodištima, i crpimo iz čistih izvora, Kur'ana, sunneta i djela pravovjernih halifa, a ne iz historije vladara tiranina poznatih po zlu, niti iz pravnih mišljenja (*fetve*) onih dvorskih učenjaka koji vode u propast i koji će u vatri gorjeti, a niti onih i brzopletih a neupućenih.

Neko je rekao, a to je neprihvatljivo, da demokratija znači vladavinu naroda nad narodom, iz čega nužno proističe odbacivanje principa koji kaže da sud pripada samo Allahu, dž.š. Pozivi u demokratiju ne znače obavezno da čovjek odbacuje Allahovo vođstvo, jer većini onih koji pozivaju u demokratiju to i ne pada na pamet, a ono čime su isključivo okupirani i čemu teže je odbacivanje neograničene diktature, odbijanje samovoljnog upravljanja narodom vladara tiranina i silnika. Svakako, sve što ovi podrazumijevaju pod pojmom demokratija je da narod ima pravo da bira svoje vladare onako kako želi, da traži od njih odgovornost za njihove postupke, da odbija njihova naređenja ukoliko su u suprotnosti sa ustavom zajednice (ili, islamskom terminologijom rečeno: ako naređuju nešto što je grijeh) zatim, da narod ima pravo da ih ukloni kada zastrane ili se osile, ili ne odgovaraju na savjete i upozorenja.

Želim naglasiti da je princip "*sud pripada samo Allahu"* čisto islamski princip, koji su tretirali svi učenjaci Usula u svojim djelima o "propisu" (*hukm*) i "Zakonodavcu" (*El-Hakim*). Složili su se da je Zakonodavac Uzvišeni Allah, a Božiji poslanik, a.s., onaj koji od Njega dostavlja. Uzvišeni Allah je Onaj Koji naređuje i zabranjuje, daje da

[55] El-Bekare: 283

nešto bude dozvoljeno (*halal*) a nešto zabranjeno (*haram*), sudi i donosi zakon (*Šerijat*).

Haridžije kažu: "Sud pripada samo Allahu", što je samo po sebi istina, ali je loše jeste to što te riječi ne stavljaju na pravo mjesto, nego izvode na osnovu njih stav kojim odbacuju postavljanje čovjeka kao suca u sporu, što je u suprotnosti sa tekstom Kur'ana koji je na više mjesta odredio postavljanje suca, a najpoznatiji takav slučaj je imenovanje suca ukoliko dođe do nesloge između supružnika. Stoga je vladar pravovjernih Alija, r.a., odgovorio Haridžijama riječima: "Riječ istine kojom se želi laž". On je ono što oni govore opisao sa "riječ istine", ali je kao mahanu naveo da oni time žele nešto što nije istina.

Kako to da riječ nije istinita a uzeta je iz jasnog Kur'ana: *"Sud pripada samo Allahu"?* (Jusuf: 40)

Vladanje uzvišenog Allaha nad stvorenjima je bez dvojbe jasno, i očituje se kroz dva vida:

1) Vladanje kosmosom u smislu predodređenja, što znači da je Allah, dž.š. Onaj Koji slobodno, po svojoj volji, raspolaže kosmosom, upravlja tokom zbivanja u njemu, vlada njime Svojim nepromjenjivim zakonima, od kojih su neki poznati a neki nisu. U tom smislu su i riječi Uzvišenog Allaha, dž.š.: *"Zar oni ne vide da im zemlju sužavamo umanjujući joj pogranične oblasti? A Allah sudi! Niko ne može presudu Njegovu pobiti, i On brzo račun svodi."*[56] Ovdje pada u oči da se pod Božijim sudom (*hukmullah*) misli na predestinacijsko vladanje kosmosom, a ne zakonodavno (naredbodavno).

2) Zakonodavno vladanje, koje podrazumijeva obavezivanje, naređivanje, zabranjivanje, stavljanje u dužnost, davanje mogućnosti izbora. Ono se očituje u tome što je Allah, dž.š., poslao Poslanika, objavio Knjige, putem njih propisao zakone, učinio obaveznim ono što je obavezno, i ozakonio šta je dozvoljeno, a šta zabranjeno. Musliman

[56] Er-Ra'd: 41

koji je zadovoljan što mu je Allah Gospodar, islam vjera a Muhammed, a.s., poslanik ne odbacuje navedeno.

Musliman koji propagira demokratiju propagira je isključivo kao oblik vladavine koji otjelovljuje islamske političke principe - u izboru vladara, određivanju savjetodavnog tijela (*šura*), opominjanju (*nasiha*), naređivanju dobra i odvraćanju od zla, zatim borbi protiv tiranije, odbijanju onog što je grijeh, a naročito ako vodi "otvorenom nevjerstvu" o kojemu od Allaha, dž.š., postoji jasan dokaz.

To osigurava činjenica da ustav, uz poštivanje demokratije propisuje islam kao državnu vjeru a islamski zakon (*Šerijat*) kao ishodište za svjetovne zakone (*kanun*) a ovo potvrđuje da sud pripada Allahu. dž.š., tj. da se sudi po Njegovom zakonu, čija je riječ gornja. U ustavu se može i dodati jedan član, koji bi jasno i otvoreno rekao da je svaki zakon ili sistem koji nije u skladu sa decidnim šerijatskim odredbama u stvarnosti ništavan. Ovo dodavanje bilo bi samo potvrda a ne neko utemeljenje. U tom slučaju, iz propagiranja demokratije ne proizilazi nužno shvatanje da se radi o vladavini naroda umjesto vladavine Allaha, dž.š., budući da između toga dvoga nema oprečnosti.

Kada bi zahtjevi demokratije bili izraziti, bila bi u pravu ona islamska ulema koja veli da zahtjevi jednog pravca nisu nužno zahtjevi i drugog, i da ljudi ne mogu nevjerovati ili griješiti pozivajući se na zahtjeve vlastitih pravaca jer katkada se ne pridržavaju ovih zahtjeva, šta više katkad uopće ne negiraju ispravnost drugih.

Jedan od argumenata kojim se služi ova grupa islamista jeste da je demokratija preuzeti princip koji nema veze sa islamom: ona počiva na vladavini većine, stav većine je taj na osnovu koga se vrši postavljanje vladara, upravljanje poslovima, davanje prioriteta jednoj od stvari oko kojih postoji razilaženje. Glasanje u demokratiji je sud i mjerodavna stvar, bilo koje mišljenje da pobijedi apsolutnom ili u nekim slučajevima relativnom većinom, to mišljenje se provodi, iako može biti pogrešno i besmisleno. Islam ne uzima u obzir ovaj metod; on ne daje prioritet jednom mišljenju u odnosu na drugo, samo zato što se većina opredijelila za to mišljenje, već gleda u njegovu suštinu: da li je

ispravno ili pogrešno? Pa ukoliko je ispravno ono se provodi, makar postojao samo jedan ili ni jedan glas za to mišljenje, bude li pogrešno odbacuje se čak i ako 99% glasova bude za!

Štaviše, oni kažu da kur'anski tekst upućuje da je većina uvijek u zabludi i na strani šejtana. U tome smislu Uzvišeni kaže: *"Ako bi se li pokoravao većini onih koji žive na Zemlji, oni bi te od Allahova puta odvratili,"*[57] - i *"A većina ljudi, ma koliko ti želio neće bili vjernici."*[58] U Kur'anu se ponavljaju završeci ajeta slični ovima: *"Ali većina ljudi ne zna"*[59], *"Ali većina njih ne shvaća"*[60], *"Ali većina ljudi ne vjeruje"*[61], *"Ali većina ljudi nije zahvalna"*[62]. Isto tako Allah, dž.š., upućuje da su pristalice dobra i čestitosti malobrojniji, pa primjerice kaže: *"A malo je zahvalnih među robovima Mojim!"*[63] *"...jedino oni koji vjeruju i rade dobra djela, a takvih je malo."*[64] Ovo mišljenje treba odbaciti jer je utemeljeno na zabludi i dvosmislenosti.

Pretpostavka je da govorimo o demokratiji u islamskom društvu, u kojem je najveći broj onih koji znaju i shvataju, vjeruju i zahvalni su Allahu. dž.š. Mi ne govorimo o nevjerničkom ili o društvu koje je zalutalo sa Božijeg puta. Žalim, postoje neke stvari o kojima se ne glasa niti se njima licitira da bi se na osnovu njih pridobili glasovi, jer spadaju u utvrđene stvari koje ne trpe promjene, izuzev ako se mijenja samo društvo, a što, kada je u pitanju islamsko društvo, ne dolazi u obzir.

Glasanju nema mjesta kada su u pitanju Šerijatom jasno precizirane odredbe i temeljne stvari vjere, te ono što je na osnovu vjere poznato kao nužno. Glasati se može u stvarima idžtihada koje dopuštaju mogućnost više mišljenja i u prirodi je ljudi da se u njima razilaze, kao

[57] El-En'am: 116
[58] Jusuf: 103
[59] El-Araf: 187
[60] El-Ankebut: 63
[61] Hud: 17
[62] El-Bekare: 243
[63] Sebe': 13
[64] Sad: 24

kada je u pitanju izbor jednog od kandidata na bilo koji položaj, pa makar to bio i položaj predsjedniku države, ili donošenje zakona koji regulišu djelatnost prometa i komunikacija, ili sistem gradnje trgo-ačkih zanatskih radnji ili bolnica, ili nešto osim ovoga što ulazi u područje koje učenjaci fikha nazivaju *maslehatul-mursele*. Glasati se može i kada se radi o donošenju odluke o objavi ili prestanku rata, te o obaveznosti ili dokidanju određenih poreza, proglašavanju vanrednog stanja ograničavanju mandata predsjednika države, dozvoljavanju ili nedozvoljavanju njegovog ponovnog izbora i do kada... itd. itd.

Ako se pojave različita mišljenja o ovim pilanjima, hoće li se riješiti kojem od njih se može dali prioritet, a da ne postoji ono koje je mišljenje većine? I mora li postojati pretežno mišljenje koje zastupa većina?

Logika razuma, Šerijata i stvarnosti govori daje pretežno mišljenje nužno. Prioritet se, kada dođe do razilaženja, daje brojčanoj većini, mišljenje dvojice je bliže ispravnome od mišljenja jednoga, a u hadisu stoji: *"Šejtan je sa pojedincem, a od dvojice dalje."*[65] Božiji poslanik, a.s., je a to je vjerodostojno rekao Ebu Bekru i Omeru: *"Kada biste se vas dvojica složili u nekom stavu, ja vam se ne bih protivio."*[66] To znači da dva glasa imaju prioritet nad jednim, iako je to glas Božijeg poslanika, s.a.v.s., naravno ukoliko je to izvan polja koje je regulirano Šerijatom i Objavom od Uzvišenog Allaha, dž.š.

Vidjeli smo također da je Božiji poslanik, s.a.v.s., pristao na mišljenje većine u Bici na Uhudu, i izašao je da susretne mušrikc izvan Medine, iako su on i neki ashabi smatrali da treba ostati u Medini i braniti se iznutra.

Još jasniji primjer od ovoga je stav Omera r.a., u pogledu šesterice članova Šure, koje je predložio kao kandidate za halifu tako da većinom glasova izaberu jednog između sebe, a ostali su dužni da slušaju i pokoravaju se a ako ih bude trojica naspram trojice da izaberu;

[65] Bilježi Tirmizi
[66] Bilježi Ahmed

jednoga izvan sebe čije će mišljenje biti odlučujuće, a taj je bio Abdullah b. Omer; ukoliko ne prihvate njega, onda je pretežno mišljenje one trojice među kojima je Abdurahman b. Auf.

Zna se sigurno da se u hadisu hvali "najveći dio" (*as'savadul-a'zamu*) i naređuje da se slijedi "najveći dio", znači mnoštvo, masu naroda i njegov najveći broj; hadis je prenesen predajama od kojih su neke vjerodostojne.[67] Na "Najveći dio" podupire i stav učenjaka o mišljenju većine pitanjima oko kojih postoji razilaženje, te shvatanje da je "većina" jedan od uzroka zbog kojih se daje prioritet nekom mišljenju, ukoliko ne postoji nešto prioritetnije, a što je inače oprečno.

Imami Ebu-Hamid el-Gazali je u nekim svojim djelima pribjegao davanju prioriteta na osnovu većine kada su dva mišljenja na istoj ravni.

Mišljenje da prioritet ima ono što je ispravno pa makar to niko ne zastupao, a da ono što je pogrešno treba odbaciti makar to zastupalo 99% ljudi je ispravno isključivo u stvarima za koje postoji utvrđen i jasan šerijatski tekst, koji ne ostavlja mjesta diskusiji niti daje mogućnost razilaženja ili prihvatanja nečeg oprečnog a takvog je veoma malo; na koncu, na to se misli kada se kaže: "Džemat je ono što je u skladu sa istinom pa makar bio ti sam."

Što se tiče pitanja koja podliježu tumačenju i razmatranju (*idžtihadu*). o kojima ne postoji tekst, ili postoji tekst koji dopušta više tumačenja, ili postoji drugi kontradiktoran tekst poput njega ili snažniji od njega, neizbježno je pribjeći davanju prioriteta i okončati time razilaženja. Glasanje je sredstvo za to koje ljudi poznaju, i kojim su zadovoljni pametni a muslimani su ti. U Šerijatu ne postoji bilo šta što

[67] Taberani prenosi merfu' hadis od Ebu Umame u kome se kaže: *"Izraelićani su se podijelili na sedamdeset i jednu frakciju, ili je rekao na sedamdeset i dvije, a ovaj ummet će ih nadmašiti za jednu frakciju, svaka od njih će biti u vatri osim "es-sevedul-a'zam"*. Taberani i Ahmed prenose kao merfu hadis: "O Ibn Džehmane, drži se većine". Ibn Ebu Asim prenosi od Ibn Omera hadis: *"Allah nikada neće ujediniti ovaj narod u zabludi, a Allahova ruka je nad zajednicom, držite se većine, onaj ko se odvoji odvojio se u vatri."* Albani kaže da je slijed ovog hadisa slab.

bi sprečavalo glasanje, štaviše u tekstovima (Kur'anu i sunnetu) i prethodnoj praksi postoji potpora za to.

Prvo što je pogodilo ummet u njegovoj historiji bilo je zanemarivanje principa šure (dogovaranja), i prelazak sa "pravovjernog hilafeta" na vladavinu despota koju su neki ashabi nazivali "kraljevstvo" ili "carstvo". Apsolutistička i imperijalistička nepravda iz kraljevina koje im je Allah, dž.š., podario prešla je i na same muslimane, a bili su dužni od njih uzeti pouku i kloniti se grijeha i poroka koji su bili uzrokom propasti njihove države.

Ono što je u novije doba pogodilo islam, njegovu zajednicu i odnos prema islamu desilo se isključivo zbog samovoljne i tiranske vladavine nad ljudima bukvalnom silom ili materijalnim sredstvima. Šerijat je zabranjen, a laicizam je proglašen obaveznim; ljudima je nametnuto pozapadnjenje isključivo silom, tiranijom, ognjem i mačem. Na pozivanje islamu i islamski pokret se obrušava, zlostavljaju se protagonisti tih aktivnosti i progone na svakom koraku isključivo pod pritiskom apsolutističke vlasti, koja ponekad nastupa otvoreno, a nekada ogrnuta plaštom propagiranja lažne demokratije; njome otvoreno ili iza zavjese diriguju snage neprijateljski raspoložene prema islamu.

Islam je doživljavao preporod a pozivanje u islam je uzimalo maha, islamska svijest je dolazila do izražaja a glas islama se uzdizao samo kroz ograničenu slobodu koja mu se pružala, u kojoj je on nalazio priliku da se sjedini sa dušama ljudi koje čeznu za njim, i da ga čuje uho koje dugo žudi za njim i zadovolji se razum koji stremi njemu.

Prva borba na putu pozivanja u islam, islamskog osvješćivanja i islamskog pokreta u naše vrijeme je borba za slobodu; svi koji brinu za islam moraju stati u jedan saf pozivajući islamu i braneći ga; on je nužnost i nema mu zamjene.

Mislim da je važno da istaknem, da nisam od onih što su oduševljeni upotrebom riječi stranog porijekla kao što su demokratija i slično kojima bi se izrazila određena islamska značenja. Međutim, kada ta terminologija uzima maha i ljudi je upotrebljavaju, ni mi nećemo

ostati gluhi, već treba da znamo šta se njome želi reći kada se upotrijebi, kako je ne bismo razumjeli drugačije nego što ona stvarno jeste, ili je dovoditi u vezu sa onim šta ona znači, ili što oni koji je upotrebljavaju ne smjeraju njome.

Naš stav u ovom pogledu mora biti ispravan i odmjeren, a to što izrazi potiču od drugih neće nam naškoditi, jer predmet nekog propisa se ne krije u imenima već u onome što se imenuje i u sadržajima. Veliki broj misionara (daija) i pisaca upotrebljavali su riječ "demokratija" i nisu nalazili ništa loše u njenoj upotrebi Profesor Abbas el-Akkad, Allah mu se smilovao, napisao je jednu knjigu koju je nazvao *"Islamska demokratija"*, a profesor Halid Muhammed Halid je, razmatrajući demokratiju nastojao dokazati da je ona u suštini islam. To smo komentirali u našoj knjizi *"Buđenje islama i briga arapskih i islamskih zemalja"*, pa je pogledajte.

Mnogi islamisti zahtijevaju od demokratije oblik vlasti, garanciju sloboda i sigurnosni ventil od nasilja vladara, da istinska demokratija predstavlja volju ummeta, a ne volju vladara pojedinca i njegove svite koja ima korist od njega. Nije dovoljno mahati zastavom demokratije dok ona izdiše, razvija se u zatvorima i raspiruje batinama, te dok se čudnim propisima zaskače svako ko slobodno misli i ko vladaru kaže "zašto"? a kamoli "ne".

Ja od demokratije zahtijevam da bude uspješno sredstvo i regulator za ostvarivanje naših ciljeva u dostojanstvenom životu, u kojem ćemo moći pozivati Allahu, dž.š., i islamu, kao što vjerujemo, i da pri tome ne budemo bacani u tmine zatvora, niti da nam budu priređena vješala.

Ostalo je da napomenemo da neki učenjaci i danas govore da institucija dogovaranja (šura) ima informativnu, a ne obavezujuću ulogu, te da je vladar dužan da traži savjet, ali da ga on ne obavezuje.

Odgovorio sam na ovo na jednom drugom mjestu, objašnjavajući da šura nema smisla ukoliko se vladar konsultira, a zatim radi po svojoj volji, ionako kako mu to uljepšano servira njegova svita,

nonšalantno odbacujući mišljenje članova šure. Konačno, kako bi se ovi nazivali "ljudima rješenja i ugovora" kao što je uobičajeno u našoj tradiciji, ukoliko oni u stvarnosti ništa ne rješavaju i ne odlučuju?!

Ibn Kesir navodi u svom tefsiru, prenoseći od Merdvejha, da je Alija, upitan o značenju riječi "odlučnost" (*'azm*) u ajetu *"...Dogovaraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha."* (Ali Imran: 59) odgovorio da to znači: Dogovarati se sa "ljudima mišljenja", a zatim ih slijediti".

Ako u pogledu jednog pitanja postoje dva mišljenja, onda ono što je pogodilo i još uvijek pogađa naš ummet u smislu samovolje, još više daje pravo mišljenju koje govori o obaveznosti Šure.

Bilo kakvo razmimoilaženje da bude posrijedi, pa ummet ili jedan njegov dio uvidi da se treba držati mišljenja o obaveznosti šure (dogovaranja), jer se razmimoilaženje produbljuje, ono oko čega se slože postaje šerijatska obaveza, jer muslimani izvršavaju svoje propise.

Kada poglavar ili vladar budu izabrani na ovome temelju i na osnovu ovog propisa, nije dopušteno da se prekrši ovaj ugovor, i pristane uz drugo mišljenje, jer muslimani se pridržavaju svojih propisa, a izvršiti ugovor je obaveza.

U vrijeme kada su Aliji, r.a., predložili da mu učine prisegu na Kur'an, sunnet i djela Ebu Bekra i Omera, r.a., on je odbio pridržavanje onog što su radili Ebu Bekr i Omer, r.a., jer bi, ukoliko bi to prihvatio, bio dužan da se toga i pridržava. Na osnovu ovoga islamska institucija šura bliska je duhu demokratije, ili ako hoćete, bit demokratije bliska je duhu islamske institucije dogovaranja (*šura*).

Neka je hvala Allahu Gospodaru svjetova.

DŽAMIJA I POLITIKA

Pitanje: Među nama se razbuktala rasprava o jednom važnom pitanju o kojem smo imali različita mišljenja, tako da ima onih koji imaju potvrdan stav, a ima i onih koji demantiraju, te ni jedna grupa nije mogla uvjeriti drugu. Odlučili smo obratiti se vama da vi iznesete sud, zbog važnosti i ozbiljnosti koju problem ima, posebno u današnjem vremenu.

Pitanje glasi: Da lije dozvoljeno upotrebljavati džamiju u političke ciljeve? Zatim, koji su argumenti za dozvolu, ukoliko je dozvoljeno, ili za zabranu, ukoliko je zabranjeno. Neka vam Uzvišeni Aliah podari sreću i neka se vašim znanjem okoriste svi muslimani.

Odgovor: Džamija je u vrijeme poslanstva bila centar misionarske aktivnosti i sjedište države.[68]

Džamija je u vrijeme Božijeg poslanika, s.a.v.s., bila sjedište sveukupnih aktivnosti muslimanske zajednice, a ne samo prostor za ibadet i namaz, već bila je mjesto okupljanja radi ibadeta, i univerzitet za sticanje znanja i sastajalište gdje se sastajalo radi književnosti, i parlament za dogovaranje, i mjesto gdje su se ljudi međusobno upoznavali, gdje su dolazile delegacije iz različitih krajeva arapskog poluotoka, i gdje se Poslanik, a.s., susretao sa svim delegacijama, tu držao svoje hutbe i davao upute i smjernice u cjelokupnom životu - vjerskom, društvenom i političkom...

U životu Božijeg poslanika nije postojao niti jedan izdvojen period koji bi ljudi sada mogli nazvati vjerski, da ga ne bi mogli nazvati političkim, niti je Poslanik imao neko drugo mjesto za politiku i probleme vezane za politiku izuzev džamije, kako hi jedno (mjesto)

[68] Vidi naše djelo "Ibadet u islamu"

uzeo za vjeru a drugo za ovosvjetska pitanja. Tako je džamija za vrijeme Poslanika, a.s., bila i centar pozivanja u islam i sjedište države.

Džamija između vremena procvata i vremena dekadence

Nakon Božijeg poslanika, s.a.v.s., u vrijeme pravovjernih halifa džamija je bila otvorena za različite aktivnosti, kako za političke tako i za druge.

Ebu-Bekr es-Sidik je u džamiji održao svoju poznatu prvu hutbu u kojoj je precizirao svoj politički ili strategijski program vladanja. Tom prilikom on je kazao: "O ljudi, ja sam vaš voda a nisam najbolji medu vama; ako vidite da sam u pravu pomozite me, ukoliko vidite da ne postupam pravo spriječite me."

Također u džamiji Omer r.a., je rekao: "O ljudi, ko od vas vidi neku nepravilnost kod mene neka me ispravi". Jedan od klanjača mu odgovori: "Tako mi Allaha, kada bismo vidjeli kod tebe neku nepravilnost, ispravili bismo je oštricama naših sablji." Omer r.a., mu odgovori: "Neka je hvala Onome Koji je dao da među Omerovim podanicima ima onaj koji bi ispravio njegove nepravilnosti oštricom svoje sablje."

Džamija je ostala takvom tokom, za ovaj ummet, najboljih stoljeća i stoljeća njegovog procvala. Ali nakon što je zašla zvijezda islamske civilizacije, a muslimani doživjeli nazadak na različitim poljima života, promijenio se i položaj džamije, čija se uloga svela na obavljanje namaza. Hutbe koje se drže u džamijama postaju mrtve, jer se čitaju iz zbirki, kitnjastih izraza i riječi koje se rimuju, sve kruže oko jedne teme a to je preporučivanje sustezanja od ovog svijeta, podsjećanje na smrt, kušnju u kaburu i patnju na budućem svijetu.

Ovo je razlog da, dok duša tavori u beživotnoj lešini, i život se u određenoj mjeri vraća u džamiju, dok neki hatibi počinju govoriti o općim problemima muslimana, kritizirajući pojedina loša stanja u životu ummeta, naročito zastranjivanje vladara, zulum snažnih nad slabima,

bogatih nad siromašnim, šutnju uleme i učenjaka, neki ljudi kažu: "Hatib se miješa u politiku...!

Prihvatanje i neprihvatanje politike

Ne znam zašto se riječ politika pominje kao da je to porok ili zločin i pored toga što se ona, ukoliko se posmatra kao nauka, ubraja u naodabranijc nauke, a kao određeni posao i praksa spada u najpopularnija zanimanja i profesije.

Čudno je da neki političari pitaju: da li je dozvoljeno da se džamija uvuče u neke političke ciljeve? A sami su od glave do pete uronuli u politiku.

Politika u biti nije nešto što je pokudeno ili zlo, ukoliko je u skladu sa islamskim principima i u okviru islamskih propisa i vrijednosti. Politika koju treba odbaciti je makijavalistička politika, koja smatra da cilj opravdava sredstva, ne drži se moralnih normi niti se pridržava ikakvih vrijednosti, te ne vodi računa o halalu i haramu.

Politika kojoj je cilj upravljanje općim stvarima ljudi, kako bi im priskrbila ono što je za njih dobro, otklonila ono što je nevaljalo i uspostavila medu njima pravdu, u istoj je ravni sa vjerom, ona je čak dio naše islamske vjere: ona je vjerovanje, ibadet, etika i sistem koji obuhvata cjelokupni život.

Misija džamije, onako kako ju je propisao islam, se ne može zamisliti izolirano od politike u navedenom smislu. Džamija je utemeljena za pitanja, poslove i stvari muslimana, i za sve ono što im donosi dobro, kako u vjeri tako i u ovodunjalučkim stvarima.

Kroz džamiju ljudi se uče istini, dobru i dostojanstvu u svim vidovima življenja: duhovnom, kulturnom, društvenom, ekonomskom i političkom. Ovo (poučavanje) spada u poznate islamske dužnosti, ono je iz domena davanja savjeta, naših, koje je Božiji poslanik, s.a.v.s., nazvao cjelokupnom vjerom rekavši: *"Vjera je savjet"*..."Kome Božiji

poslanice?! upitali su prisutni. On je rekao: *"Allahu, Njegovom poslaniku, Njegovoj Knjizi, vođama muslimana i svim muslimanima."*

Ovo poučavanje se ogleda i u preporučivanju istine i strpljenja koje Kur'an uzima kao uvjet za spas od propasti na ovom i budućem svijetu: *"Tako mi vremena, čovjek doista gubi, samo ne oni koji vjeruju i dobra djela čine, i koji jedni drugima istinu preporučuju i koji jedni drugima preporučuju strpljenje."* (El-Asr) Zatim ogleda se i u preporučivanju dobra i odvraćanju od zla, što je Allah, dž.š., učinio prvim preduslovom za dobrotu ovoga ummeta: *"Vi ste narod najbolji od svih koji se ikad pojavio: tražite da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćate, i u Allaha vjerujete."* (Ali 'Imran: 110

Naređivanje dobra i odvraćanje od zla On je ubrojao medu temeljna svojstva vjernika i vjernica: *"A vjernici i vjernice su prijatelji jedni drugima: traže da se čine dobra djela, a od nevaljalih odvraćaju, i namaz obavljaju i zekat daju, i Allahu, i Poslaniku Njegovu se pokoravaju."* (At-Tevba: 71)

Obavezu naređivanja dobra i odvraćanja od zla Allah, dž.š., je spomenuo prije namaza i zekata, koji spadaju u sastavne dijelove islama, upućujući na važnost ove obaveze.

Allah, dž.š., nam kazuje o prokletstvima onih naroda koji su ostavili ovu uzvišenu obavezu: *"Jezikom Davuda i Isaa, sina Merjemina, prokleti su oni sinovi Israilovi koji nisu vjerovali - zato što su se bunili i granice zla prelazili: jedni druge nisu odvraćali od grješnih postupaka koje su radili. Ružno li je zaista to kako su postupali!"* (El-Maida: 78-79).

Na osnovu davanja savjeta, preporučivanje istine, naređivanje dobra i odvraćanje od zla nužno proističe da džamija ima ulogu u usmjeravanju opće politike, zajednice, da je upozorava u životnim pitanjima i da joj razotkriva spletke njenih neprijatelja.

Džamije su od davnina imale važnu ulogu u podsticanju na borbu na Božijem putu, i na suprotstavljanje neprijateljima naroda iz reda zavojevača koji žele dominaciju. Časni ustanak u zemlji

Vjerovjesnika, Palestini, počeo je iz džamije, a prvi pozivi za pomenuti ustanak odjeknuli su sa munara; u početku je bio i nazvan džamijskom revolucijom.

U džihadu u Afganistanu i svakom džihadu džamije igraju ulogu koja se ne može zanemariti. Spomenuću da sam 1956. godine, prilikom trostruke agresije na Egipat, pozvan od Ministarstva vakufa, čiji ministar je bio Šejh Ahmed el-Bakuri, da održim hutbu u jednoj od velikih kairskih džamija radi podizanja duha i morala kod ljudi, mada mi je u to vrijeme bilo zabranjeno držanje hutbi i dersova te bilo kakva aktivnost koja ima veze sa uticajem u masama, ali ih je nužda nagnala da me pozovu u pomoć.

Ministarstvo vakufa i džamija zahtijeva, s vremena na vrijeme od svojih haliba da drže hutbe o temama koje država odredi, u cilju ostvarenja svojih ciljeva i provođenja svoje politike, kao što je ekonomija potrošnje, borba protiv nasilja, borba protiv ekstremizma, pozivanje nacionalnom jedinstvu ili osuđivanju upotrebe droge..., što sve skupa spada u srž politike.

Šta se, onda, podrazumijeva pod političkim ciljevima, koji su tema pitanja? Ono što se da razumjeti iz ovog pitanja jeste da se radi o politici koja je opozicija politici na vlasti.

Moje mišljenje je da nije zabranjeno primjenjivati navedeno, ali nije dozvoljeno ni generalizirati ga. Jedino što je pri tome zabranjeno je spominjanje konkretnih imena i insistiranje sitnicama u cilju kritiziranja, vrijeđanja ili popularisanja.

Mimber ne treba da služi ovakvim stvarima, niti je dozvoljeno slijediti metod kritiziranja i stranačke pristrasnosti.

Svemu što je suprotno sa Šerijatom se treba suprotstavljati, makar to bila politika vlasti, jer džamija je utemeljena radi učvršćivanja Allahovog Zakona, a ne radi učvršćivanja politike neke vlasti.

Ukoliko vlast ne radi u skladu sa Šerijatom, džamija će stati na stranu Šerijata, a ne na stranu vlasti. Ni u kakvoj situaciji nije

dozvoljeno džamiji oduzeti ovo prirodno, logičko i historijsko pravo da opominje i upozorava ummet na nevjerničke snage koje zanemaruju Šerijat i primjenjuju ga shodno svojim prohtjevima ili prohtjevima onoga ko ih vodi, a oni se neće moći od Allaha ničim zaštititi.

U nekim islamskim zemljama vlasti su izdale zakon o porodičnim odnosima, koji je bio u suprotnosti sa Serijatom, pa se ulema digla protiv toga zakona kritizirajući ga u džamiji, budući da nije imala drugog načina jer su sva druga sredstva informiranja bila u rukama vlasti.

Tiranskoj vlasti ne preostaje ništa drugo osim da donese presudu da ove hrabre alime pogubi ili spali!

Ovo se uistinu desilo u Somaliji (u vrijeme Sijad Berija, protiv koga se narod, nakon dugog trpljenja, digao i svrgnuo ga).

Snage koje su na vlasti žele da džamiju upotrebljavaju kao razglas svoje politike, pa kada su odnosi sa Izraelom dobri, onda je mir bolji. *"Ako oni budu skloni miru, budi i ti sklon i pouzdaj se u Allaha."* (El-Enfal: 61). A ukoliko se odnosi vlasti sa Izraelom pogoršaju, Židovi su najžešći neprijatelji vjernicima, a mir sa neprijateljem, uzurpatorom je haram i izdaja.

Na ovakav način minber neće postati istinski prezentator islamske misije već aparat za propagandu politike vladara, što mu oduzima njegovu neprikosnovenost i obezvređuje njegov uticaj u zajednici, te degradira dostojanstvo uleme i onih koji pozivaju Allahu.

VIŠESTRANAČJE U ISLAMSKOJ DRŽAVI

Pitanje: Mnogobrojni razgovori i rasprave vode se na posebnim sjednicama i javnim skupovima između islamista međusobno, te između njih i ostalih grupa.

Među nekim političkim grupama islamske orijentacije uvriježilo se mišljenje da islam obavezuje na jedinstvo i zabranjuje cijepanje i razmimoilaženje, a da stranački pluralizam, osim verbalnog razilaženja i cijepanja ummeta, ne donosi ništa drugo.

Šehid imam Hasan el-Benna je rekao da nema stranačja u islamu, i ovoga su se držali mnogi prilikom odbijanja ideje pluralizma. U tom smislu imaju izvjesne sumnje i navode određene argumente.

Poštovana ekselcncijo, kakvo je Vaše mišljenje o ovoj temi, koja se pojavila u današnje vrijeme u više arapskih i islamskih zemalja, naročito u zemljama koje pružaju priliku političkom pluralizmu i fetvama iz domena demokratije. Oni kažu da snage islamske orijentacije pozivaju slobodi i pluralizmu samo dok ne preuzmu kormilo vlasti, a onda se osame u demokratiji i odstrane sve ostale, smatrajući da su jedino one u pravu i da ne postoji mogućnost da ne bude tako, a da su svi drugi u zabludi i ne mogu biti u pravu. Objasnite nam šerijatski stav o tome pitanju, i navedite argumente. Neka vam Allah podari svako dobro i neka vas ojača Svojom pomoći.

Odgovor: Moje mišljenje koje godinama iznosim u javnim predavanjima i u posebnim susretima je da nema šerijatske zapreke za postajanje više od jedne političke partije unutar islamske države, budući da šerijatska zapreka zahtijeva tekst (potvrdu u Kur'anu ili hadisu, op. prev.), a takvog nema.

Štaviše, pluralizam je u današnje vrijeme nužnost, jer predstavlja sigurnosni ventil koji osigurava od apsolutističke vladavine neke osobe ili određene grupe, od njene dominacije nad ostalim ljudima, samovoljnog postupanja sa drugima te nepostojanja bilo koje snage koja može da joj kaže: NE, ili ZAŠTO?, što se da, kako pročitati u historiji, tako vidjeti i u današnje vrijeme.

Sve što se zahtijeva od ovih partija, da bi njihovo postojanje steklo šerijatsku utemeljenost, jesu dvije osnovne stvari:

1. Da priznaju islam kao vjeru i vjerozakon da se prema njemu ne odnose neprijateljski i ne rade u suprotnosti sa, makar ga, u svjetlu definiranih principa islamske nauke razumijevale na poseban način.

2. Da ne rade u korist orijentacija neprijateljski usmjerenih prema islamu i njegovu ummetu, bilo kojeg imena i pozicije da su.

Nije dozvoljeno osnovati partiju koja propagira ateizam, razuzdani liberalizam ili areligioznost, ili negira objavljene vjere uopće, ili pak omalovažava islamske svetosti: njegovo vjerovanje ili vjerozakon ili Kur'an ili Poslanika, a.s. Nije dozvoljeno jer je pravo ljudi u islamu - ili čak jedna od obaveza - da savjetuju vladara, da ustanu protiv njega ukoliko skrene u stranu i da mu naređuju dobro a odvraćaju ga od lošega, jer on je jedan od muslimana, nije toliko velik da ne može biti posavjetovan ili da mu ne može bili naređeno, niti su oni toliko mali da ne mogu da posavjetuju ili narede.

Ako ummet zapostavi naređivanje dobra i odvraćanje od zla, on gubi ono što čini tajnu njegove oblikovanosti i uzrok vlastitog dobra a zadesiće ga i prokletstvo kao što je zadesilo i narode prije njega, koji: *"Jedni druge nisu odvraćali od ružnih postupaka koje su radili."* (El-Ma'ida: 79)

U jednom hadisu stoji: *"Kada vidiš moj ummet kako se boji silniku reći: Silniče, udalji se od njih"*[69] A u drugom hadisu se kaže:

[69] Prenosi Ahmed b. Hanbel u Musnedu

"Kada ljudi vide silnika, pa mu se ne suprotstave, ubrzo će ih sve obuhvatiti kazna od Njega."[70]

Kada je Ebu-Bekr r.a., preuzimao hilafet rekao je na početku hutbe: "O ljudi, ako budem dobro postupao podržite me, a ako budem loše postupao spriječite me; pokoravajte mi se u onome u čemu se ja budem pokoravao Allahu, a ako Mu budem nepokoran niste mi se dužni pokoravati."

Omer r.a., je rekao: "O ljudi, ko od vas bude vidio neku nepravilnost kod mene neka me spriječi", jedan čovjek mu reče: "Tako mi Allaha, kada bismo vidjeli kod tebe neku nepravilnost, spriječili bi je oštricama naših sablji!" Omer, r.a., reče: "Hvala Allahu, Koji je dao među muslimanima nekoga koji bi oštricom svoje sablje spriječio neku nepravilnost kod Omera"! Ali znamo historiju, iskustva naroda i stvarnost muslimana: ustati protiv nekog zastranjivanja vladarevog nije ni lahko ni jednostavno, jer narod nema sablje kojima bi spriječio nepravilnosti, budući da su sve sablje u rukama vladara!

Postaje obaveza da se suprotstavljanje zastranjivanju vladara organizira na način bez isukivanja sablji i potezanja oružja. Čovječanstvo je u naše vrijeme, nakon gorke i duge borbe, uzmoglo pribjeći naređivanju dobra i odvraćanju od zla te suprotstavljanju nepravilnostima koje dolaze od vladara na način koji isključuje prolijevanje krvi, a to je ustvari, postojanje političkih snaga koje aktuelna vlast ne može lahko eliminirati te snage su one koje se zovu "stranke".

Vlast dominira nad pojedincem ili nekom malom zajednicom, putem sile ili lukavstva, teško će potčiniti velike organizirane zajednice, koje imaju potporu u životu i oslonac u narodu, svoje mimbere (govornice), štampu i instrumente ispoljavanja i uticaja. Ako želimo da obaveza naređivanja dobra i odvraćanja od zla ima svoje značenje i snagu u današnje vrijeme, neće biti dovoljno da ostane kao pojedinačna obaveza ograničenog uticaja i moći, već je neophodno da razvije vlastite

[70] Prenosi Ebu-Davud u Sunenu

oblike i načine kako bi poprimila snagu koja može za nešto što je grijeh reći: Ne treba slušati i ne treba se pokoravati. Političke snage treba snažno da ustanu protiv vlasti kada ova postane nasilnička, te da je svrgnu bez nasilja i krvi.

Formiranje ovih političkih partija ili udruženja je postalo neophodno sredstvo za borbu protiv nepravde koja dolazi od vlasti te pozivanje iste na polaganje računa, zatim na ispravan kurs ili pak obaranje, da bi na njeno mjesto došla druga vlast. Ovo omogućava zahtijevanje odgovornosti od vlasti i permanentno vršenje obaveze savjetovanja i naređivanja dobra, a ono bez čega određena obaveza nije potpuna i samo se smatra obavezom.

Možda će neki iskreni pomisliti da državi koja sudi po Allahovom Zakonu i u svim stvarima se poziva na mudrost nije potrebno sve ovo, jer je to država koja se nužno ustrojava na čuvanju granica koje je odredio Uzvišeni Allah.

Svi imaju obavezu da se bore za uspostavljanje ove željene, tražene države: koja će, kada se uspostavi, biti kao što je opisao Uzvišeni Allah: *"One koji će, ako im damo vlast na Zemlji, molitvu obavljati i milostinju udjeljivati i koji će tražili da se čine dobra djela, a odvraćati od nevaljalih."* (El-Hadždž: 41) Tada su dužni da joj predaju kormilo vlasti i ispolje lojalnost, pokornost i podršku.

Želim da kažem ovima da islamska država nije religijska država kakva je poznata u drugim društvima, vznači, to je građanska država koja se obavezala provoditi Šerijat. Njen vladar nije bezgrješni vođa, niti su njeni organi neprikosnoveni svećenici već ljudi koji ispravno postupaju i griješe, čine dobro i ono što to nije, bivaju pokorni i griješe; na ljudima je da ih podrže ukoliko rade dobro i da im oponiraju ukoliko rade loše, a kada naređuju nešto što je grijeh da ih odbiju, kao što je rekao Ebu-Bekr r.a., u svojoj prvoj hutbi, ili još bolje kao što je rekao Božiji poslanik, s.a.v.s.: *"Musliman je dužan slušati i pokoravati se u onome što voli i onome što mu nije drago, izuzev ako mu se naređuje*

nešto što je grijeh, pa kada mu bude naređeno nešto što je grijeh, nije dužan slušati niti se pokoravati."[71]

Kada se opovrgne bezgrješnost i svetost svi ljudi su obična ljudska stvorenja, koja nisu sigurna da ih neće zaslijepiti život na ovome svijetu niti da ih neće zavarati kakve varke u odnosu prema Allahu, te će se ponašati apsolutistički i nasilnički, a najgora vrsta apsolutizma s obzirom na opasnosti koje nosi, jeste apsolutizam u ime vjere. Ukoliko nisu uspostavljeni regulatori i pripremljeni metodi koji će spriječiti da se pomenuti apsolutizam pojavi, ili ga eliminirati ukoliko se pojavi ummet će se naći u nevolji, a loše posljedice zadesiće i vjeru, također.

Stoga je formiranje organiziranih snaga, koje će slobodno i javno djelovati i imati snage da podrže ono što je dobro i spriječe ono što je loše - stvar koju Šerijat pozdravlja i podržava, jer u tome se krije postizanje općeg dobra i anuliranje loših stvari.

Najveća greška je ako država ili neki njeni štićenici smatraju da su jedino oni u pravu i da je istina uvijek na njihovoj strani; onaj ko se protivi državi; griješi ili je čak u potpunoj zabludi. Možemo vidjeti kako su Mu'tezile koji su se osamostalili i imali vlast u doba halife Me'muna b. er-Rašida, i poslije njega u doba Vasika el-Mu'tsima, željeli da kao obavezu nametnu svoje mišljenje svima, i da se sa "karte mišljenja" izbrišu mišljenja drugih. Oni su bičem i sabljom ustali protiv stavova ostalih skupina, koje se nisu slagale sa mišljenjem u pogledu najvećeg problema, koji su pokrenuli upravo oni, a koji je u povijesti vjerovanja i mišljenja poznat pod imenom "problem stvorcnosti Kur'ana".

Bila je to mučna i krajnje teška situacija u kojoj su zlostavljani veliki ljudi i imami na čelu kojih je bio bogobojazni imam Ahmed b. Hanbel. O ljudima koji su za sebe tvrdili da su pobornici razuma i slobode mišljenja historija je zabilježila ovaj sramotni i potresni zločin, a to je zločin zlostavljanja onih koji imaju suprotno mišljenje, kažnjavanjem zatvorom, udaranjem i mučenjem - iako su spadali u velike imame.

[71] Muttefekun alejhi

Stranački pluralizam je kao "Mezhebski pluralizam"

Kada i dozvolimo princip partijskog pluralizma unutar islamske države, to ne znači da se više partija podudara sa više određenih osoba koje se razlikuju međusobno po ličnim ciljevima ili interesima: u smislu, ovo je partija toga i toga, a ovo je partija ovoga koje su okupile ljude oko svojih ličnosti dirigirajući njima u svome krugu. Slično je i sa pluralizmom zasnovanom na etničkom, teritorijalnom ili principu pripadnosti određenom društvenom sloju, te drugim oblicima cijepanja na osnovu pripadnosti što sve skupa nije u skladu sa islamom.

Šerijatom dozvoljeni pluralizam je pluralizam političkih ideja i programa koje iznosi svaka skupina podupirući ih argumentima, koje će podržati oni koji se pouzdaju u njih i samo kroz njih vide put ka boljem.

Stranačkom pluralizmu u politici slično je postojanje više mezheba u fikhu. Mezheb u fikhu je škola mišljenja koja ima posebna pravila u razumijevanju Šerijata i u svjetlu tih pravila izvodi propise iz jasnih dokaza Šerijata.

Sljedbenici mezheba su u osnovi učenici ove škole, koji vjeruju da je ona bliža onome što je ispravno nego druge, i da je na boljem putu. Oni su poput neke partije koja slijedi određene ideje i čiji su se sljedbenici udružili na tim principima i podržavaju je shodno uvjerenju da joj treba dati prioritet i prednost, mada to znači nipodaštavanje drugih. Poput toga je i partija: i to je pravac u politici, koji ima svoju filozofiju, principe, programe čiji su temelji iz širokog polja islama. Članovi partije liče sljedbenicima mezheba u fikhu, svako podržava ono što smatra bliže ispravnome i za što smatra da mu treba dati prioritet.

Može se sresti grupa ljudi koja smatra da je sura obavezna, da se halifa ili voda države izabira općim izborima, da je vrijeme trajanja njegovog mandata ograničeno a zatim se izabira drugi, da su članovi sure izabrani putem izbora, da žena ima pravo izbora i pravo kandidiranja za medžlis (skupštinu), da država ima pravo miješanja u

određivanje cijena robe, iznajmljivanje zemlje i nekretnina, plaće radnika i profit u trgovini. Zatim, da se zemlja iskorištava davanjem sjemena i zemlje pod zakup i podjele profita, a ne iznajmljivanjem, da u imetku postoji obaveza, odnosno pravo i osim zekata, da je osnova u vanjskim odnosima mir, da se zimmije (štićenici islamske države) ukoliko služe vojnu obavezu, oslobode davanja džizje koja odgovara zekatu što ga daju muslimani..., itd.

Može se sresti i druga skupina "konzervativaca", koji stoje nasuprot "reformista" ili, po njihovom mišljenju, pobornika obnove - smatraju da sura ima informativnu, a ne obavezu-juću ulogu, da vodu države biraju ljudi "ugovora i rješenja", da njegov izbor traje doživotno, da izbori nisu sredstvo koje je u skladu sa Šerijatom, da žena nema pravo kandidiranja niti pravo glasanja, da je ekonomija slobodna, da je vlasništvo apsolutno, da je osnova u vanjskim odnosima rat, da je halifa ili poglavar onaj koji ima pravo objave rata ili prihvatanja mira, te druge ideje i shvatanja koja obuhvataju društvene, ekonomske, političke, vojne, kulturne i druge oblike života.

Postoji i treća skupina koja nije ni sa jednima niti sa drugima, već se u nekim stvarima slaže sa ovima a u nekim sa onima.

Kada pobijedi neka od ovih skupina i preuzme vlast u svoje ruke, da li će eliminirati druge skupine, čije će njihove ideje prekriti prašina, samo stoga što je ona ta koja ima vlast?

Da li postojanje vlasti daje idejama pravo opstanka, a lišenost vlasti nužno dovodi do njihovog nestanka?

Zdravo mišljenje kaže: ne, pravo svake ideje jeste da tumači, izražava samu sebe dokle god ima opravdane stavove koji joj daju potporu, i pristalice koji je podržavaju.

Ono što ne odobravamo na polju politike je ono što ne odobravamo ni na polju fikha: nerazborito imitatorsko slijeđenje i slijepa pristrasnost, pridavanje svetosti nekim vodama kao da se radi o poslanicima, što je izvor loših posljedica i propasti.

Pluralizam i razmimoilaženje

Jedna od sumnji koja se ovdje pojavljuje jeste da princip višestranačja ili pluralizma u skladu sa aktualnom terminologijom je u direktnoj proturječnosti sa jedinstvom na koje obavezuje islam i drži ga za blizanca vjerovanja, kao što razilaženje smatra bratom ncvjerništva i neznalaštva.

Uzvišeni Allah kaže: *"Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne nujedinjujte!"* (Ali 'Imran: 103) *"I ne budite kao oni koji su se razjedinili i u mišljenju podvojili kad su im već jasni dokazi došli, njih čeka patnja velika."* (Ali 'Imran: 105)

Jedan hadis glasi: *"Nemojte se razilaziti, jer oni koji su bili prije vas su se razišli i doživjeli propast."*[72]

Želim da skrenem pažnju na jednu važnu činjenicu, a to je da pluralizam ne znači nužno i cijepanje, kao što i određena razmimoilaženja nisu stvar koju treba posmatrati sa mržnjom, na primjer razilaženje u mišljenju koje je nastalo kao razilaženje u idžtihabu. I ashabi su se razilazili u mnogobrojnim pitanjima sekundarnog karaktera, i to im nije donijelo ništa loše. Čak su se razilazili i u vrijeme Božijeg poslanika, s.a.v.s., u nekim pitanjima, kao što je bilo u slučaju kada su se razišli o pitanju ikindije namaza na put do Benu Kurejza. To je poznati slučaj. Poslanik, a.s., nije prigovorio ni jednoj od dvije strane koje su se razišle u mišljenju.

Neki smatraju ovu vrstu razilaženja kao milost koja je podarena ummetu, o tome postoji i hadis koji kaže: *"Razilaženje moga ummeta je milost"*, a o tome je napisano i jedno djelo: *"Milost za ummet je u razilaženju imama."* Prenose da halifa Er-Rašid Omer b. Abul-Aziz govorio da ne bi volio da se ashabi nisu razišli jer je njihovo razilaženje

[72] Muttefekun alejhi

otvorilo vrata širine, elastičnosti i olakšanja imamima većim broja mišljenja, specifičnih grananja i metoda.

Neki smatraju da se različitost kao milost ispoljava u smislu toga što se ljudi bave različitim naukama i profesijama, čime se ispunjavaju praznine i udovoljava mnogobrojnim i raznovrsnim potrebama zajednice.

Kur'an različitost jezika i boja tumači jednim od Allahovih, dž.š., znakova stvaranja, koje između stvorenja shvaćaju učeni: *"I jedan od dokaza Njegovih je stvaranje nebesa i zemlje, i raznovrsnost jezika vaših i boja vaših; to su, zaista, pouke za one koji znaju."* (Er-Rum: 22)

Svako razilaženje ne znači nužno i zlo, postoje dvije vrste razilaženja, razilaženje u smislu grananja, i razilaženje koje se očituje u sučeljavanju, prvo je pohvalno dok je drugo pokuđeno.[73]

Spominjao sam često u svojim knjigama i predavanjima da nema zapreke za postojanje većeg broja zajednica, grupacija (džamata) koje rade za islam, dokle god se jedinstvo opire različitosti, njihovih ciljeva, programa, shvatanja i povjerenja jednih prema drugima.

Uslov za ovaj pluralizam jeste da to bude pluralizam metode i specifičnosti a ne međusobne isključivosti, te da su svi jedinstveni u pogledu svakog tekućeg problema vezanog za islamsko bitisanje. islamsko vjerovanje, Šerijat i ummet.

U svakom slučaju lijepo mišljenje i traženje izvinjenja su svojstva koja treba da odlikuju sve strane, nema mjesta optuživanjima za grijeh, zabludu ili nevjerstvo, nego treba preporučivati istinu i strpljenje, međusobno se savjetovati u pogledu vjere, pridržavajući se mudrosti i lijepog načina opominjanja i proučavanja, te raspravljati na najljepši način.

Primjer svakog pluralizma ili različitosti jeste različitost u pogledu metoda što ne dovodi do cijepljenja i neprijateljstva niti

[73] Pogledaj moju knjigu *"Es-Sahva el-islamijja bejnel-ihtilafil-mešrui vet-teferrukil-mezmumi"*

frakcijskih podjela u okviru ummeta; ne trpe štete jedni od drugih, već je to pluralizam različitosti u okviru jedinstvenog ummeta, koji podrazumijeva mnogostrane povezanosti. Od toga ne treba strahovati, niti ima opasnosti u tome, štoviše takav pluralizam predstavlja zdravu pojavu.

Ovakav stav imamo kako za stanje prije, tako i za stanje poslije uspostavljanja islamske države, jer je to država koja ne gubi moć u različitosti, niti anulira sve ideje koje su utemeljile zajednicu prije nje. Ideje ne umiru niti pristaju da budu osuđene na nestanak, ukoliko ne iščeznu same od sebe zbog pojave nekih ideja jačih od njih.

Pluralizam je princip koji je preuzet!

Jedna od sumnji koja se ovdje također javlja jeste, kako neki kažu, i ta da je partijski pluralizam princip preuzet iz zapadne demokratije, te nije islamski princip koji potiče od nas, a nama je zabranjeno da se poistovjećujemo sa drugima i gubimo našu osobenost: "Onaj ko oponaša neki narod, pripada njemu."

Mi obavezno moramo imati samostalnost u pogledu ideja i politike, i ne smijemo slijediti druge, pedalj po pedalj i korak po korak.

Naš stav je da je ono što nam je zabranjeno i na što smo upozoreni slijepo slijeđenje drugih, da ne bismo postali puki skuti koji slijede a ne bivaju slijeđeni i idu iza drugih u svim stvarima: "Kada bi oni ušli u jamu guštera i vi biste ušli u nju."

Zabranjeno oponašanje jeste ono u kome postoje određeni znaci koji predstavljaju nešto karakterističnо u pogledu vjere, kao što je nošenje križa kod kršćana ili pojasa kod vatropoklonika i slično tome, čime onaj ko to oponaša ulazi u skupine onih koje oponaša i stiče se dojam da je on jedan od njih.

Što se tiče preuzimanja od njih u drugim stvarima iz domena savremenog življenja, u kome nema grijeha, niti je onaj koji to čini

grijcšan; mudrost je izgubljena stvar vjernika gdje god da je nađe ima najviše prava na nju. I Božiji poslanik, s.a.v.s., je kopao jarak (hendek) okolo Medine, a to nije bilo lukavstvo koje su poznavali Arapi, već su taj postupak koristili Perzijanci, a predložio ga je Selman, r.a. Božiji poslanik je uzeo i pečat kojim je pečatio svoja pisma, nakon što nam je rečeno da vladari primaju pismo samo ako je opečaćeno.

Omer, r.a., je preuzeo sistem ubiranja poreza i sistem divana. Muavija je preuzeo sistem pošte. A poslije su preuzeti različiti sistemi i načini organizacije.

Shodno ovome nije nikakva sramota niti grijeh preuzeti princip partijskog pluralizma iz zapadne demokratije, ali pod dva uslova:

Prvi uslov: da u tome vidimo suštinski opći interes za nas neće nam štetiti ukoliko se budemo bojali nekih loših posljedica njegove realizacije, bitno je da je korist koju on donosi veća od štete, jer Šerijat se temelji na stanovištu potpune ili pretežne dobrobiti i odstranjivanju potpune ili pretežne štetnosti. Uzvišeni Allah o alkoholu i hazardnim igrama kaže: *"Reci:" Oni donose veliku štetu i neku korist ljudima, samo je šteta od njih veća od koristi."* (El-Bekare: 119), ovaj ajet je temelj u ovoj oblasti.

Drugi uslov je da ono što prihvatimo modificiramo i unaprijedimo, tako da se slaže sa našim vrijednostima i moralnim obrascima, te sa našim šerijatskim propisima i ustaljenim tradicijama.

Niko nas ne prisiljava da preuzmemo taj sistem u potpunosti i do u detalje, u što spada: partijska pristrasnost i u istini i u neistini, podržavanje partije i onda kada je ona u ulozi silnika i na mjestu potlačenog, kao što su otvoreno govorili Arapi u doba džahilijjeta: "Pomozi svome bratu zalimu ili mazlumu", prije nego što je Poslanik, a.s., ispravio njihova »hvatanja toga principa i objasnio ga dajući mu drugo značenje, te pomoći žalima znači da ga spriječiš u činjenju zuluma, tako ćeš mu pomoći protiv njegove strasti šejtanske obmane.

Kome pripada odanost?

Nedoumica koja također iskrsava jeste što neki kažu da postojanje partija unutar islamske države kojoj se obavezao na poslušnost, podržavanje i pomaganje. Ovo je tačno ukoliko bi pojedinac zauzimao u svakoj stvari stanovište koje se sučeljava sa državom, i podržavao svoju partiju u svakoj stvari. A mi ne govorimo o tome.

Musliman treba da ispoljava odanost jedino Allahu, dž.š., Njegovom poslaniku, a.s., i zajednici vjernika, kao što Uzvišeni Allah, dž.š., kaže: *"Vaši zaštitnici su samo Allah i Poslanik Njegov i vjernici koji ponizno molitvu obavljaju i zekat daju. Onaj ko za zaštitnika uzme Allaha i Poslanika Njegova i vjernike - pa, Allahova strana će svakako pobijediti."* (El-Ma'ida: 55-56)

Pripadnost pojedinca, muslimana nekome plemenu ili nekoj teritoriji, društvu, savezu, uniji ili partiji ne anulira njegovu pripadnost i odanost državi.

Sve ove odanosti i pripadnosti su vezane za jedan temelj, a to je odanost Allahu, dž.š., Njegovom poslaniku, a.s., i vjernicima, dok je najstrožije zabranjeno nevjernike uzimati za prijatelje: *"Zar od njih traže snagu, a sva snaga pripada samo Allahu?"* (En-Nisa': 139), *"O vjernici, s Mojim i svojim neprijateljima ne prijateljujte."* (El-Mumtehina: 1)

Ako je metod na koji stranka obavezuje taj da pojedinac podržava svoju stranku u njenim stavovima, uprkos tome što je čvrsto uvjeren da su bezvrijedni i suprotstavljeni državi za koju vjeruje da je u pravu, mi to ne podržavamo i ne pozivamo tome, i taj metod je potrebno promijeniti u oblik koji odgovara islamskim vrijednostima, propisima i etici.

Imam Alija je dopustio postojanje stranke haridžija

Ako se vratimo našoj bogatoj prošlosti, a naročito praksi Hulefair-rašidina, koju smo dužni slijediti i čvrsto je se pridržavati - vidjećemo da je vođa pravovjernih Ali b. Ebi-Talib r.a., tolerirao postojanje stranke koja je imala oprečan stav u odnosu na njegovu politiku i program, optužujući ga, na vrhuncu, za ncvjerništvo i otpadništvo od vjere, mada je on medu prvima primio islam. Nisu se zadovoljili ovim teoretskim stavom, nego su polegli i sablje protiv njega i objavili mu rat, smatrajući da je dozvoljeno prolijevati njegovu krv i krv onih koji su ga podržavali, s optužbom da je on u Allahovoj vjeri sudio ljudima, a sud pripada isključivo Allahu, dž.š., shodno tekstu Kur'ani-Kerima: *"Sud pripada jedino Allahu."* (Jusuf: 40)

Kada je Imam Alija r.a., čuo ove rijeci, odgovorio im je rečenicom koja je postala poslovica prenošena tokom historije, a radi se o njegovim riječima. "Riječ istine kojom se želi zabluda!"

I pored ovoga nije se odlučio da ih eliminiranje i nije naredio da ih protjeraju i napadnu kako bi bili iskorijenjeni, već im je jasno i otvoreno rekao: "Prema vama smo dužni tri stvari: da vam ne zabranjujemo dolazak u džamije, da vam ne sprečavamo da se ponovo povratite dokle god ste pod našim okriljem, te da ne započinjemo borbu protiv vas."

To su bili Haridžije, koji su predstavljali naoružanu opoziciju, i snagu čija je smionost dostigla visoku granicu.

Poznato mi je da je Imam šehid Hasan el-Benna osporio stranačje i stranački pluralizam u islamu.

To je njegov stav o strančarenju, koje je vidio u svoje vrijeme, a koje je napravilo razdor u ummetu u vrijeme otpora neprijatelju. To su bile partije koje su se okupljale oko pojedinih ličnosti, a ne oko jasnih ciljeva i definiranih programa. U nekim svojim brošurama on o članovima i vodama partija kaže: "Kolonijalizam je napravio razdor među njima, i okupio oko sebe, oni teže njemu, i okupljaju njegove pristalice!"

Ne smeta što se naš idžtihad razlikuje od idžtihada našega imama, Allah mu se smilovao; on nije ograničio one poslije njega da se drže mišljenja koje je on izveo, a naročito kada se primjene prilike, a stavovi i ideje evoluiraju.

Možda bi i on i da je živio do danas, zastupao mišljenje kao i mi - fetve se mijenjaju shodno mijenjanju vremena, mjesta i stanja. A naročito u stvarima politike, koje obiluju mnogobrojnim promjenama. Oni koji poznaju Hasana el-Bennaa znaju da on nije bio krut niti konzervativac, nego je bio dinamičan, a njegove ideje i stavovi su doživljavali preobražaj shodno dokazima i shvatanjima koja je primao.

Sekularisti prikazuju idealnu islamsku državu kao državu koja ne tolerira podizanje glasa, niti mišljenje koje je oprečno, niti skupinu koja bi rekla: "Zašto?" a kamoli: "Ne!"

Činjenice govore da su u "areni" različite snage i mnogobrojne grupe, koje slobodno svjedoče islam i povode se za njim, ali imaju različite poglede, shvatanja, programe i taktike. Kada jedna od njih uzmogne i preuzme kormilo vlasti, na ovaj ili onaj način, da li je dozvoljeno ostalim zajednicama i snagama da ostanu i postoje ili im je suđeno da nestanu sa pozornice i zauvijek se izgube?

Najuputnije i najprikladnije je da ove snage ostanu u "areni", pozivajući i upućujući, naređujući dobro i odvraćajući od zla i da savjetuju kako se odnositi prema Allahu, Njegovom poslaniku, vođama vjernika i svim vjernicima.

Ako su partije i političke snage šerijatski legalne u okviru islamske države, uz obavezno pridržavanje islamskih propisa, s opravdanijim razlogom treba da budu šerijatski legalna udruženja i partije prije uspostavljanja islamske države. Nema nikakve zapreke da na polju islamskog djelovanja postoji više od jedne grupe koja će raditi na uspostavljanju islamskog društva i države, i boriti se na Božijem putu svim Šerijatom dopuštenim sredstvima.

Ono na što ovdje treba obavezno upozoriti i što ne bi bilo lijepo prešutjeti jesu ideje vezane za ovu tematiku, koje su objavili neki pojedinci i skupine koje nose islamsko porijeklo.

U tome smislu neki su izdali propise i fetve koje bilo kakvo formiranje zajednice, udruženja ili pripadanja istoj smatraju zabranjenim (haram) djelom, novatorstvom u vjeri koje Allah, dž.š., nije dozvolio, svejedno zvale se organizacije zajednicom, udruženjem, partijom, ili bilo kojim imenima i nazivima.

Ovo je čudna smionost prema Allahovoj vjeri, nasrtaj na Šerijat bez ikakvog jasnog dokaza i neutemeljeno zabranjivanje onoga što je Allah, dž.š., dozvolio.

Osnova u stvarima i postupcima vezanim za obredoslovlje i međusobne postupke ljudi je dopuštenost (*'ibaha*). A formiranje skupina koje će raditi u cilju islama spada u tu dopuštenost. Štaviše, tačno je da je formiranje ovih skupina nešto na što obavezuju šerijatski tekstovi i njegova općenita pravila. Uzvišeni Allah kaže: *"Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i bogobojaznosti"* (El-Ma'ida: 2) i: *"Svi se čvrsto Allahova užeta držite i nikako se ne razjedinjujte."* (Ali 'Imran: 103)

Božiji poslanik, s.a.v.s., kaže: *"Vjernici su međusobno kao zgrada, oslanjaju se jedni na druge"*[74], *"Allahova pomoć je uz zajednicu, onaj ko se izdvoji, izdvojio se u vatru."*[75]

Fikhsko pravilo kaže: "Ono bez čega neki vadžib nije potpun, i samo je vadžib." Sigurno je da služenje islamu u ovo vrijeme, bdijenje nad egzistiranjem njegovog ummeta te rad na uspostavljanju islamske države ne može biti potpun putem pojedinačnih raspršenih nastojanja, ovdje ili ondje; nužan je zajednički rad, koji objedinjuje razasute snage, odvojena nastojanja i neiskorištenu energiju, te mobilizira sve u organiziran front, koji zna svoj cilj i ima definiran put.

[74] Muttefekun alejhi
[75] Prenosi Tirmizi

Ovo potkrepljuje i činjenica i da snage koje se neprijateljski odnose spram islama kao i one koje rade za neke druge ciljeve ne djeluju parcijalno, već u vidu snažnih grupacija i velikih homogenih organizacija, koje posjeduju najveće materijalne i ljudske potencijale.

Pa kako ćemo im se suprotstaviti pojedinačno i razjedinjeni, kad borba zahtijeva da svi budu čvrsto stisnuti u jedan saff, kao što kaže Uzvišeni Allah: *"Allah voli one koji se na Njegovom putu bore u redovima kao da su bedem čvrsti."* (Es-Saff: 4)

Zajednički rad na pomaganju islama, oslobađanju njegove zemlje, jedinstvu njegovog ummeta i uzdizanju njegove riječi je obaveza i nužnost. Obaveza koju iziskuje vjera i nužda koju zahtijeva stvarnost, a zajednički rad podrazumijeva formiranje udruženja ili partija koje će ustrajavati na ovoj obavezi.

Postoji i jedna druga ideja koja je u oprečnosti sa ovom: ona tretira zajednički rad kao obavezu, ali ograničava pome-nutu obavezu na određenu skupinu smatrajući da jedino ona predstavlja čistu istinu, a da je sve osim nje neistina: *"Zar poslije istine ima išta osim zablude?"* (Junus: 32) Drugim riječima, ovakve grupe ističu za sebe da su "zajednica muslimana" (*džema'tul-muslimin*), i da osim njih ne postoji "zajednica muslimana" dokle god su oni zajednica muslimana svako ko se odvoji od njih odvojio se od zajednice, i svako ko im nije pristupio nije u zajednici muslimana! A svi hadisi koji govore o "zajednici" i nužnosti "zajednice" te cijepanju "zajednice" odnose se na zajednicu te grupe!

Ova vrsta argumentacije i pripisivanje Teksta onome na što se on ne odnosi predstavlja vrata onoga što je loše za ummet; jer argumente, dokaze stavlja na mjesto koje nije njihovo.

Njima se mogu pridružiti i oni koji istinu pripisuju svojoj zajednici ili partiji isključujući druge, obilno pridajući objektivnost jedino njoj, a odričući je drugima.

Neki od njih prečesto upotrebljavaju kvalifikacije koje se odnose na djelovanje, mišljenje, vjerovanje ili etiku, a koje skupinu definiraju

kao "zajednicu istine" ili "partiju istine", upotrebljavajući to za svoju zajednicu a lišavajući druge. To je jedna vrsta devijantnosti i proizvoljne upotrebe, što naučna logika ne prihvata.

Drugi, opet dio kao jedino mjerilo uzimaju to ko je prvi pristupio osnivanju, po kome onaj koji je to učinio prije drugih polaže pravo na istinu ili ima monopol nad istinom i realnošću.

Neke partije u islamskim zemljama su utvrdile da jedino one predstavljaju istinu, jer su one prve preuzele inicijativu, a svaka poslije formirana partija je nužno besmislena i nema pravo na postojanje; jer prihvatanje omasovljenja te partije isti je kao i slučaj davanja prisege na odanost vlasti, a hadis kaže: "Ako bi se davala prisega dvojici halifa, ubijte onoga koji je drugi od njih dvojice!!"[76]

Ove fetve, koje su plod neznanja i smionosti ljudi neupućenih u šerijatske znanosti, dovele bi ummet u najgori položaj i gurnule ga u opasnost. Učenjaci fikha iz prošlih vremena znali su reći za neke od onih koji sebe smatraju upućenim u nauku: Preče bi bilo zatvoriti neke koji u današnje vrijeme ljudima daju fetve nego li kradljivce! To je stoga što kradljivci uništavaju ljudima dunjaluke, a ovi im uništavaju vjeru.

A šta bi tek bilo kada bi ti učenjaci fikha vidjeli šta mi od fetvi čitamo ili slušamo u naše vrijeme?

Moć i snaga pripadaju jedino Allahu, dž.š.

[76] Prenose Ahmed i Muslim

OTMICE AVIONA

Pitanje: S obzirom na to da se otmice aviona dešavaju često od koji smatraju da time čine dobro islamu i muslimanima, a u tim otmicama stradaju nevine osobe, želimo da nam date odgovor o ovome na temelju Kur'ana i sunneta, mada nam je poznato da ste i ranije javno osuđivali ovakva nedjela. Posebno ovo tražimo s obzirom na posljednju nesreću sa otetim kuvajtskim avionom.

(Izvorno pitanje je zbog dužine samo parafrazirano vodeći računa da se ne naruši njegova glavna intencija, prim. prevodioca)

Odgovor: Svakako da u nesreći sa otetim avionom suosjećam i srcem i dušom, kao i milioni drugih ljudi čija srca nisu okrutna *"kao kamen ili još više"* (Kur'an), kao što je Allah, dž.š., opisao srca drevnih Jevreja.

Već sam osudio ovo djelo u televizijskom govoru na TV Ed-Dewha, kao što sam osudio i slična djela prije nekoliko godina u programu Katarske televizije u emisiji "Hedjul-islam". Tada su otmičari bili nearapi i nemuslimani. Međutim nasilje nad nevinom osobom je grijeh i zločin bez obzira na vjeru, državu i narodnost napadača, jer Allah ne voli nasilnike. Islam nema dvostruke aršine, kao što su to imali Jevreji, koji su mijenjali Božiju objavu, primjenjujući jedna pravila na Jevreje, a druga na ostale.

Osnovna islamska načela

Želim ovdje čitaocima predočiti načela crpljena iz Kur'ana časnoga i sunneta uzoritoga.

1. Zabranjeno je nasilje nad nevinima

Islam ne dozvoljava nasilje nad nevinom osobom ni o kojem slučaju, i bilo u kome da se radi, svejedno da li je posrijedi napad na život, čast ili imetak, da li je napadač bio zapovjednik (emir) ili vođa (halifa). Njihovo namještenje im ne daje vlast nad životima ljudi niti nad njihovom imovinom, njihovom vanjštinom ili intimom. Poslanik, s.a.v.s., obznanio je prisutnima na Oprosnom hadždžu da su krv, imovina i čast ljudi sveti, zauvijek do Sudnjega dana.

Ova zabrana se ne odnosi samo na muslimane, već obuhvaća muslimane i ostale ljude koji nisu u ratu sa njima.

U slučaju rala i borbe, islam ne dozvoljava ubijanje onih koji se ne bore, žena, djece i starih, kao i sveštenika - osamljenika u samostanima radi bogoštovlja.

Povjesničari sa zapada primijetili su da povijest nije upoznala osvajače pravednije i milostivije od Arapa, tj. muslimana.

Štaviše islam zabranjuje mrcvarenje životinja, a šta je tek sa čovjekom? U Sahihu se prenosi da je Poslanik, s.a.v.s., rekao *"da je žena ušla u Džehennem zbog mačke koju je zatvorila i nije je hranila, niti joj dala da sebi lovi gmizavce."*

Kakav je tek položaj onoga ko zatvori ljude i zastrašuje ih dovodeći ih u strašan nemir i prestrašenost?

U hadisu koga prenosi Numan b. Bešir kaže se: "Bili smo sa Allahovim poslanikom, s.a.v.s., na putovanju, pa se čovjek na svojoj jahalici počeo njihati, tj. obuzeo ga je drijem. Drugi čovjek je uzeo strijelu iz svog tobaka i malo ga njome razbudio, te se on uplašio. Poslanik, s.a.v.s., je tom prilikom rekao: *"Nije dozvoljeno čovjeku da zastrašuje muslimana."*[77] Ibn Ebi Lejla je prenio od brojnih ashaba Poslanikove riječi o ovome. Znači, zastrašivanje je zabranjeno (haram),

[77] Bilježi Taberani, a Bezzar u skraćenom obliku: *"Nije dozvoljeno muslimanu da zastrašuje drugog muslimana."*

makar bilo u ovako prostom obliku, zbog šale i igranja, ako je posljedica nečija zastrašenost i uplašenost.

Šta je sa onima koji žive više od dvije sedmice (u ovakvom strahu), kad im se čini svaki sat kao mjesec a svaka noć kao vječnost, kad svakog trena očekuju da otmičari izvrše svoju prijetnju ubistva jednog ili više njih, a ta ubistva bi im služila kao sredstvo prinude nad onima koji odlučuju. Zbog svoje ludosti oni teroriziraju putnike aviona, koji niti se odmaraju kada spavaju, niti kada sjede na sjedištima i koji su zatvorenici van zatvora.

2. Niko ne snosi odgovornost za postupke drugoga

Svaka osoba je odgovorna samo za svoje vlastite postupke, a ne za postupke drugoga. Niko neće nositi "teret" drugoga, makar se ljudi vezivali za njega ili mu bili bližnji rođaci. Sin se ne kažnjava zbog očeva grijeha, niti otac zbog sinovljeva. Ovo je istina i pravda koju je Kur'an časni označio u mnogim ajetima, i obavještava da je tako bilo i u prethodnim Božijim objavama. *"Zar on nije obaviješten o ovome šta se nalazi u listovima Musaovim i Ibrahimovim - koji je obaveze potpuno ispunjavao: da ni jedan griješnik tuđe grijehe neće nositi."*[78]

Stoga se čovjek ne može načuditi osobama koje svojataju islam, govore u njegovo ime i tvrde da su oni zaštitnici šehadeta, a potom se svete neprijateljima. Zar bi se moglo prikazati dozvoljenim da jedna osoba ili više njih uspostavi strahovladu nad narodom jednog grada, kažnjavajući pojedine građane samo zato što se ta grupa ne slaže sa gradonačelnikom? Pretpostavimo da je gradonačelnik griješnik ili zločinac; zar je moj grijeh što živim u tom mjestu, pa treba da budem kažnjen zbog njegove grješke ili zločina? Ko je to, otmičaru, tebe promovirao u arbitra? Ko ti je dao pravo da tužiš, sudiš i kažnjavaš sve zajedno? Tvoja presuda meni je ponekad smrt pogubljenjem!

[78] En-Nedžm: 36-38

Ovo što su učinili otmičari od nekih putnika apsolutno je nepoštivanje svetosti čovjeka. Oni su najavili izvršenje tog zločina, ubili su dva putnika i njihova tijela izbacili iz aviona sa velike visine - koja su se nakon pada raspala. Dobro je poznato da islam drži do nepovredivosti čovječijeg tijela poslije smrti na jednak način kao i dok je osoba živa. Muhammed, a.s., je rekao: *"Lomljenje kostiju mrtvaca je kao lomljenje kostiju žive osobe."*[79]

Ubistvo je veliki zločin i islam ga najstrožije zabranjuje, te kao što je poznato za njega propisuje strogu kaznu, a neki učenjaci smatraju da se pokajanje (tevba) ubice neće primiti! U Kur'anu Časnomc određeno je: *"Ako neko ubije nekoga koji nije ubio nikoga ili onoga koji na zemlji nered ne čini, kao da je sve ljude poubijao."* (El-Maide: 32)

A Muhammed, a.s., je kazao: *"Da propadne ovaj svijet, kod Allaha je manje od ubistva čovjeka muslimana."*[80] Drugom prilikom Muhammed, a.s., je rekao: *"Kada bi se stanovnici nebesa i zemlje udružili radi ubistva jednog čovjeka, sve bi ih Allah kaznio Džehenemom."*[81]

Poslanik, a.s.. je najobičnije upiranje oružja prema muslimanu, označio velikim grijehom koji izaziva prokletstvo. O tome je rekao: *"Niko od vas neka ne okreće oružje u svoga brata, jer ne zna da šejtan može baciti njegovu ruku i učiniti zlo."* (Bunari i Muslim)

S obzirom na to da islam upozorava na nedopustivost samog okretanja oružja prema čovjeku, može se pretpostaviti koji je intenzitet zabrane upotrebe tog oružja da bi se ubio čovjek koji nema nikakve snage ni moći, a nije učinio nekakvo djelo koje bi nalagalo smrtnu kaznu.

[79] Bilježe Ahmed i Ibn Madže
[80] Bilježi Tirmizi
[81] Bilježi Tirmizi

3. Cilj ne opravdava sredstva

Islam ne prihvata ostvarenje lijepih ciljeva nedozvoljenim sredstvima. Islam odbacuje "makijavelističku" filozofiju koja smatra da cilj opravdava sredstvo. Naprotiv, on intenzivno naglašava nužnost objedinjavanja ova dva načela: plemenit cilj i čestito sredstvo. Tako se npr. odbacuje gomilanje imetka na nedozvoljen način da bi se potom trošio u dobrotvorne svrhe i kao milodar. Poslanik Muhammed, a.s., je rekao: *"Allah je lijep (tajjib) i primiće samo lijepo djelo."* Drugom prilikom je rekao: *"Allah neće primiti namaz bez obredne čistoće niti milodar stečen prijevarom."* (Muslim)

Prijevara (*gulul*) podrazumijeva (ovdje) ono što se uzme iz plijena tajno i bez znanja nadležnih, da bi se poslije od toga dala sadaka. Allah takvo djelo ne prihvata. Stoga su predstavnici SELEFA objasnili da dobro djelo koje će biti primljeno treba da posjeduje dva svojstva, a to su iskrenost i ispravnost. Allah neće primiti djelo koje ne objedinjuje svojstva iskrenosti i pravednosti. Iskrenost podrazumijeva da je učinjeno u ime Allaha, dž.š., a ispravnost da je djelo učinjeno u skladu sa sunnetom, ili na način koji ima podlogu u Poslanikovoj a.s. praksi.

Ako pretpostavimo da su ove grupe ili pojedinci nošeni dobrim pobudama i plemenitim motivima, kao što ističu njihovi branioci koji kažu da oni nastoje osloboditi svoju braću koja vjeruju, velim: hajde da povjerujemo u ispravnost ovakvih navoda, s tim što su pretjerani i odlaze u krajnost. Međutim, ko im to dozvoljava ostvarenje ciljeva, za koje tvrde da su časni, plemeniti i uzvišeni, prljavim sredstvima koja se zasnivaju na ponižavanju ljudi, njihovom mučenju, teroriziranju, i zastrašivanju i na kraju na bespravnim ubistvima. Njihov zločin se povećava time što se oni skrivaju iza islama i pripadnosti islamu, a time mu nanose štetu. Svi zločini koje su oni počinili vežu se za "nasilnički islam", te se tako neistinom nakazi slika o islamu.

Kur'an, sunnet, pravi put ashaba, fikh učenjaka, duh islamske civilizacije i opće nastojanje islama, svi snažno osuđuju ovo djelo koje je zatrovano okrutnošću i brutalnošću i koje nema čovječnosti niti moralnosti. Ta omladina je ponekad iskrena, ali je na stranputici,

smatrajući dopuštenim ubijanje nevinih i zastrašivanje mirnih. Oni smatraju da tim djelima islamu čine uslugu i da se tako približavaju Bogu.

Ovo udvostručava odgovornost učenjaka i svih razboritih ljudi da ulože više napora dok ne osvijetle pravi put zabludjelima.

MEDICINA U OBZORJU FIKHA

GLEDANJE ŠERIJATA NA PITANJE EUTANAZIJE

Ovo pitanje je jedno od mnoštva pitanja iz islamske medicine, njenih propisa i etike, koje mi je stiglo od "Organizacije islamske medicine" iz Južne Afrike. Prvo pitanje sastoji se u onome što slijedi.

Definicija: Eutanazija je olakšavanje umiranja osobi bez nanošenja bola radi smanjenja patnji bolesniku, na aktivan ili pasivan način. Aktivna eutanazija je kada ljekar preuzima aktivne postupke radi okončanja života bolesniku.

Primjeri

1. Bolesnik obolio od raka, obuzet je bolovima i nesvjesticom. Ljekar vjeruje da će on u svakom slučaju umrijeti i daje mu visoku dozu narkoanalgetika koji mu zaustavljaju disanje.

2. Bolesnik je u besvjesnom stanju duži period, npr. poslije oboljenja od meningitisa, ili je sa teškom povredom glave, i moguće je da ostane živ, upotrebljavajući vještačka pluća. Ljekar čvrsto vjeruje da nema nade za izlječenje. Aparat ubrizgava zrak u njegova pluća i disanje se održava (vještačkim putem). Ako vještačka pluća prestanu sa radom, bolesnik neće moći nastaviti disanje. Ostanak ovog bolesnika u životu moguć je pomoću ovog aparata koji održava njegove životne aktivnosti. Sva druga gledišta ovog bolesnika smatraju mrtvim i nesposobnim za kontrolu nad vlastitim funkcijama. Isključenje vještačkih pluća smatra se aktivnom eutanazijom.

U drugom slučaju kod pasivne eutanazije ne poduzimaju se aktivnosti radi okončanja života, nego se ostavlja bolesti da prolazi

svoje faze, bez pružanja bolesniku bilo kakvog lijeka radi produženja njegova života.

Primjeri:

1. Bolesnik boluje od raka, ili je u komi nakon udara u glavu ili meningitisa, i nema nade u njegovo izlječenje. Ili je obolio od upale pluća koja, ako ne bude liječena, a može se liječiti, može ubiti bolesnika. Obustava liječenja moguća je da ubrza smrt bolesnika.

2. Dijete je sasvim defektno, sa nesraslim pojedinim dijelovima tijela, ili sa moždanom paralizom. Može da ostane bez liječenja, a ako ga zahvati upala pluća ili meningitis moguće je da dijete umre od ovih upala.

Spinabiffida je neprirodno stanje kičme i dovodi do paralize donjih ekstremiteta i gubljenja kontrole nad mokraćnom bešikom i debelim crijevom. Dijete paralizirano od ove bolesti iziskuje specijaliziranu njegu tokom cijelog života.

Paraliza mozga je oštećenje mozga u toku poroda, a prouzrokuje mentalnu retardiranost i paralizu udova, različitog stepena. Ovakvo dijete je mentalno i fizički paralizirano i zahtijeva posebnu njegu tokom života.

U predočenim primjerima "obustava liječenja" je jedna vrsta pasivne eutanazije, a ova djeca, opće je poznato, ne žive dugo. Obustava liječenja i pasivna eutanazija sprečavaju produženje patnji djeteta ili napora roditelja.

Pitanja:

1. Je li aktivna eutanazija dozvoljena u islamu?

2. Je li pasivna eutanazija dozvoljena u islamu?

Odgovor:

Aktivna eutanazija

Aktivna eutanazija iz primjera br. 1. Šerijatom nije dozvoljena, zbog toga što ljekar čini praktičan poduhvat s namjerom umorstva bolesnika i ubrzava njegovu smrt. To je u svakom slučaju ubistvo. Svejedno da li to bilo ovom metodom ili elektroudarom ili oštrim sredstvom. Sve ovo je ubistvo i zabranjeno je, štaviše veliki je grijeh. Karakter ubistva ne otklanja se time što se čini iz milosti i radi olakšanja patnji, jer ljekar nije milostiviji prema njemu (bolesniku) od Onoga koji ga je stvorio. Slučaj treba ostaviti Allahu, dž.š. On je Taj Koji je čovjeku poklonio život i On je Taj Koji mu ga oduzima u određenom momentu.

O primjeru br. 2. govorićemo nakon razmatranja pasivne eutanazije.

Pasivna eutanazija

Eutanazija "pasivnim načinom", kao što je navedeno u primjeru br.l. ili br.2. očituje se u "obustavi liječenja" bolesnika i nedavanja lijekova, za koje ljekar tvrdi da nema koristi od njih niti mu mogu pomoći, shodno Allahovim zakonima kauzaliteta.

Poznavaocima Šerijata poznato je da liječenje od bolesti nije vadžib (obaveza) prema većini pravnika i predvodnicima pravnih škola (mezheba). Za njih je to u sferi mubaha (dopušteno). Obaveznim ga smatraju neki, kao što kažu neke pristalice Šafije i Ahmeda, što spominje šejhul-islam Ibn-Tejmijje.[82] Neki ga pak smatraju mustehabom (poželjnim). Ulema se ne slaže šta je vrjednije, liječenje ili trpljenje? Jedni kažu: trpljenje je vrijednije, na osnovu hadisa Ibn Abbasa u Sahihu o ženi koja je imala epilepsiju i tražila je od Poslanika, s.a.v.s., da čini dovu za nju, a on je rekao: *"Ako voliš da se strpiš pripada ti Džennet, a ako želiš uputi ću dovu da te izliječi."* Ona je

[82] *El-fetava el-kubra li Ibn-Tejmijje*, bil-Kahire

kazala: "Strpi ću se, ali ja se razgolićujem, pa moli Allaha za mene da to ne činim". Poslanik je to učinio.[83]

Neki ashabi i tabiini nisu se liječili, štaviše, odabirali su bolest kao Ibn K'ab, Ebu Zerr, neka je Allah zadovoljan njima, i nisu za to osuđivani.[84]

Imam Ebu Hamid el-Gazali u *"Kitabu-tevekkul"* napisao je poglavlje kao odgovor onome koji kaže: ne liječiti se bolje je u svakom slučaju.[85]

Ovo je mišljenje islamskih pravnika o liječenju bolesnika. Većina njih smatra da je to mubah, manjina da je mustehab, a najmanji broj da je vadžib. Ja se pridružujem onim koji ga smatraju vadžibom ako je bol težak i lijek koristan, i ako ima nade u izliječenje u skladu sa Božijim zakonom.

Ovo je podudarno sa Poslanikovim, s.a.v.s., sunetom. On se liječio i naređivao ashabima da se liječe, što spominje Imam Ibn Kajjim u *"Zadul-mead"*,[86] na osnovu čega bi se moglo zaključiti da je ono u najmanju ruku mustehab ili sunet.

Iz ovog proizilazi da je liječenje u slučaju kad ima nade u izlječenje mustehab ili vadžib. Međutim, ako nema nade u izlječenje shodno Allahovim zakonima kauzaliteta, koje poznaju specijalisti iz domena medicine, niko ne kaže da je ono mustehab, a kamo li vadžib.

Ako će medicinski tretman bolesnika, bilo da se radi o pijenju lijeka, davanju injekcija ili infuzije, priključivanju na vještačka pluća ili nešto drugo do čega je stigla ili će stići savremena medicina, produžiti period bolesti, a bolovi ostati duže vrijeme, tim je nužnije da to ne bude vadžib ili mustehab, čak je i obrnuto od toga.

---

[83] Muttefekun alejhi
[84] *El-fetava el-kubra li Ibn-Tejmijje*
[85] *Ihja el-ulumud-din*
[86] *Zad el-mead*, el-džuz es-salis

Ovaj oblik eutanazije ne treba da uđe u pojmovanje "ubistvo iz milosti" radi odsustva praktičnog postupka od strane ljekara. To je nečinjenje nečega što niti je vadžib niti je mendub i zbog toga se ne može pozvati na odgovornost. Dakle, to je dozvoljena i legalna stvar, ako ne i poželjna, i ljekar je može prakticirati, s ciljem olakšanja bolesniku i njegovoj porodici. Zbog toga. ako Bog da, neće biti griješan.

Eutanazija putem isključenja aparata

Preostao je odgovor za drugi primjer iz prve vrste, koji tretira pitanje aktivne eutanazije. To se zasniva na isključenju bolesnika sa vještačkih pluća, ili kako ga nazivaju "mehanički aparat za oživljavanje". Takvog bolesnika u medicini smatraju "mrtvim" ili se na njega odnose "odredbe o smrti", zbog teškog oštećenja mozga pomoću kojeg čovjek osjeća (kontroliše funkcije).

Ukoliko se liječnikov postupak svodi samo na obustavljanje medicinskih instrumenata, to ne izlazi iz domena obustave liječenja, što se odnosi i na druge slučajeve pasivne eutanazije. Zbog toga, mislim, treba izdvojiti ovu situaciju i njoj slične iz okvira prve vrste "aktivne eutanazije" i podvesti pod drugu vrstu.

Na temelju toga ova stvar je zakonita i u njoj nema grijeha, posebno zbog toga što ovi aparati održavaju vanjsku dimenziju života, disanje i krvotok, iako je u stvari bolesnik mrtav, nije pri svijesti i ne osjeća, s obzirom na oštećenje izvorišta svih funkcija mozga. Održavanje bolesnika u ovakvome stanju iziskuje velika beskorisna i dugotrajna ulaganja, a zauzima i instrumente koji trebaju drugima kojima mogu pomoći. Mada bolesnik ništa ne osjeća, njegova porodica i bliži su zabrinuti i boli ih dok je on u takvome stanju deset i više godina.

Ovo mišljenje iznio sam u Kuvajtu pred islamskim pravnicima i ljekarima, na jednom od sastanaka koje, s vremena na vrijeme, organizira *"Islamska organizacija za medicinske znanosti"*, i složili su se pravnici i ljekari.

Hvala Allahu Koji nas je uputio mi ne bismo bili na pravom putu da nas Allah nije uputio.

TRANSPLANTACIJA ORGANA

Uvod

Ovu lehvu (pravno mišljenje) napisao sam prije mnogo vremena kao odgovor na neka pitanja na temu transplantacije organa.

Njen cilj je iznošenje vlastitog pravnog gledanja, podložnog diskusiji, kao i kod svih samostalnih rješenja, a napose novih pitanja za koja nije registrirano mišljenje prethodnih generacija.

Ni jedan fakih (islamski pravnik) za svoje mišljenje ne može prisvojiti apsolutnu ispravnost u fazi dok dolazi do njega, štaviše, svako za sebe treba reći ono što je rekao Imam Eš-Šafi: "Moje mišljenje je ispravno, mada je moguća i greška, a drugo mišljenje je pogrešno, mada je moguća i ispravnost."

Zbog toga se čudim sumnjičavim prigovorima koji se ovih dana šire protiv uvaženog daije (islamskog misionara) šejha Muhammeda Mutevelli eš-Ša'ravija, koji je na osnovu vlastitog viđenja, iznio pravno mišljenje o nedopustivosti transplantacije organa, premda šejh, neka ga Allah sačuva, o tome nije iznio ništa precizno u pisanoj formi, nego je to rekao u televizijskom intervjuu, odgovarajući na usputno pitanje.

Primjer takvih intervjua, neočekivanih pitanja u njima i brzih odgovora ne može poslužiti kao čvrst oslonac u definiranju gledišta učenjaka i njihovih ciljeva kod značajnih i kompliciranih pitanja. Kao oslonac može služiti pisani oblik i to istinski formulira mišljenje pisca i sa preciznim tumačenjem u kojem nema nejasnoća. Ipak od svakog se može nešto uzeti a nešto ostaviti, osim od Poslanika, s.a.v.s.

Mudžtehid (onaj koji traga za odgovorom, A.K.,) kada ispravno riješi pitanje, ima dvije nagrade, a kada pogriješi, oprošteno mu je i pripada mu jedna nagrada.

A Allahu pripada uspjeh i pravi put.

Pitanja: Da li je muslimanu dozvoljeno da pokloni za života organ ili dio tijela radi inplantacije drugoj osobi?

Ako je odgovor potvrdan, je li apsolutno dozvoljeno ili je ograničeno određenim uvjetima? Koji su to uvjeti?

Ako je dozvoljeno, onda kome je dozvoljeno? Da li bližnjem samo? Ili muslimanu samo? Ili bilo kojoj osobi? Ako je dozvoljeno davanje je li dozvoljena prodaja?

Je li dozvoljeno davanje organa poslije smrti ili je to nespojivo sa nepovredivošću umrloga?

Je li to pravo isključivo pojedinca (lično) ili je porodici dozvoljeno da dâ organ njegovog tijela?

Je li državi dopušteno da od onih koji su nastradali uzme neke organe, npr. radi spašavanja drugih?

Da li je dozvoljena transplantacija organa od nemuslimana muslimanu?

Da li je dozvoljeno presađivanje muslimanu organa ili jednog dijela od životinje, makar se životinja šerijatom smatrala nečistom, kao npr. svinja?

To su brojne nedoumice koje se nameću islamskom fikhu i fakihima, kao i ustanovama u ovom dobu.

Neophodno je odgovoriti generalno dozvoljavajući ili generalno zabranjujući ili detaljno raščlaniti.

Pokušajmo odgovoriti, a uspjeh pripada Allahu.

Da li je muslimanu dozvoljeno da pokloni organ za života?

Neki će reći: Dobročinstvo čovjeka je dozvoljeno onim čime on raspolaže. Da li čovjek posjeduje svoje tijelo u toj mjeri da bi njime

slobodno raspolagao, poklanjajući ga ili na drugi način? Ili je ono čovjeku dato od Allaha, dž.š. i nije mu dozvoljeno da s njime raspolaže prema vlastitom nahođenju, osim onako kako je On dozvolio? Kao što mu nije dozvoljeno da raspolaže životom, da ga uništi ili da se ubije, tako mu nije dozvoljeno da postupa po svom nahođenju sa dijelovima tijela nanoseći mu štetu.

Ovdje je moguće i gledište, da je čovjeku omogućeno da sa tijelom iako je dato od Allaha, dž.š., raspolaže slično imetku koji suštinski pripada Allahu, dž.š., na što ukazuje Kur'an u riječima Uzvišenoga: *"Dajte im iz Allahovog imetka koji vam je dao."* Ali ovaj imetak dat je čovjeku u vlasništvo sa mogućnošću i kompetencijama raspolaganja sa njim.

Kao što je čovjeku dozvoljeno činjenje dobročinstva sa dijelom imetka za korist drugoga kome je to potrebno, isto tako dozvoljeno mu je da dâ dio tijela koji je drugome potreban.

Razlika je ta što je čovjeku dopušteno podijeliti ili sadaku učiniti cio imetak, ali mu nije dozvoljeno da dâ cijelo tijelo. Štaviše, nije mu dozvoljeno žrtvovati život da bi izbavio bolesnika od propasti, teških bolova ili okrutnog života.

Ako se od muslimana traži da se baci u vodu radi spašavanja utopljenika ili da uđe u vatru radi gašenja požara ili spašavanja nekoga ko se skoro utopio ili izgorio, zašto mu ne bi bilo dozvoljeno riskirati dio svoje materijalne egzistencije radi pomoći drugima, kojima je to potrebno.

U naše vrijeme svjedoci smo dobrovoljnog davanja krvi, a i ona je dio čovječijeg tijela, što se prakticira u muslimanskim zemljama i niko od uleme to ne osuđuje. Naprotiv, oni na to podstiču i u tome učestvuju. Ova prešutna saglasnost uz neke izdate fetve o tome upućuju na zaključak da je to šerijatski prihvatljivo.

U šerijatskim izvorima je ustanovljeno da štetu treba otklanjati u granicama mogućnosti. Stoga je propisano pomaganje ugroženog, potpomaganje ranjenoga, nahraniti gladnog, oslobađanje zarobljenika,

liječenje bolesnika i izbavljanje svakog onoga u koga je život ili manje od toga u opasnosti.

Muslimanu nije dozvoljeno da posmatra štetu koju podnosi pojedinac ili zajednica, a da je on ne eliminira, ako je u stanju, ili da je ne nastoji otkloniti svim svojim mogućnostima.

Zbog toga kažemo: Nastojanje da se otkloni šteta koju trpi musliman npr. zbog oštećenog bubrega, na taj način što će mu neko darovati jedan svoj zdrav bubreg u skladu je sa šerijatom, čak je pohvalno. Onaj ko to učini zaslužuje nagradu, jer se smilovao nekome na zemlji i zaslužio i milost na nebu.

Islam ne ograničava sadaku na imetak, nego svako dobročinstvo smatra sadakom. U to spada i darivanje dijela tijela radi pomoći drugome. Nema sumnje da je ovo najuzvišenija i najvrednija sadaka, jer tijelo je vrednije od imetka. Čovjek žrtvuje sav kapital da bi spasio dio tijela a njegovo žrtvovanje, zaradi Allaha, spada u najvrednija dobra djela i najveću sadaku.

Ako kažemo da je živome dozvoljeno da dâ neki organ, da li je dozvola apsolutna ili je ograničena?

Odgovor: Dozvola je ograničena. Nije dozvoljeno čovjeku da dâ ono čime bi nanio štetu sebi ili nekome prema kome on ima obaveze.

Nije dozvoljeno da dâ organ koji je jedini u organizmu, kao što je npr. srce ili jetra, jer ne može živjeti bez toga. Nije dozvoljeno da odstranjuje nevolju drugoga nanoseći sebi štetu. Šerijatsko pravilo kaže: štetu treba otkloniti u granicama mogućnosti, ali ovo ograničava drugo pravilo koje kaže: Šteta se ne otklanja štetom. To je protumačeno ovako: šteta se ne otklanja sličnom ili još većom štetom.

Stoga nije dozvoljeno davati vanjske organe tijela, kao što je oko, ruka ili noga. Ovim bi se nevolja drugoga odstranjivala sigurnom štetom prema samom sebi, zbog narušavanja integralnih funkcija i izgleda.

Isto tako ako je unutarnji organ parni, ali je drugi nefunkcionalan ili je obolio, ovaj se smatra jedinim.

Tome je slično ako bi time šteta zadesila nekoga prema kome ima obaveze kao što su supruga, djeca, muž ili dužnici.

Jednog dana neka žena me je upitala: želi da jedan bubreg dâ svojoj sestri, ali muž nije s tim saglasan, ima li on pravo na to?

Moj odgovor je glasio: Muž ima prava kod svoje supruge. Ako ona želi pokloniti jedan svoj bubreg, slijedi hirurški zahvat i odlazak u bolnicu i njoj je potrebna posebna njega. Sve to muža lišava nekih prava i stavlja ga u određene teškoće. To treba da se uradi sa njegovim zadovoljstvom i dozvolom.

Poklon može učiniti osoba koja je mukellef (punoljetna i mentalno zdrava). Nije dozvoljeno da malodobna osoba poklanja organ iz razloga što u potpunosti ne poznaje vlastitu korist. Također to nije dozvoljeno.

Nije dozvoljeno da staratelj u njihovo ime (posljednje dvije kategorije, A.K) govori tako što će ih podstaknuti na davanje, a oni nisu svjesni toga. Nije mu dozvoljeno da poklanja njihov imetak, tim prije nije mu dozvoljeno da poklanja njihovo tijelo koje je dragocjenije.

Poklanjanje nemuslimanu

Poklanjanje dijela tijela je kao dijeljenje sadake iz imetka, dozvoljeno je pokloniti i muslimanu i nemuslimanu. Nije dozvoljeno dati onome ko se bori protiv muslimana oružjem, a smatram isto tako, koji se bori na znanstvenom planu ili na dezorganiziranju islama.

Također nije dozvoljeno pokloniti otpadniku od islama, heretiku koji javno manifestira svoje otpadništvo. Po islamu on je izdao svoju vjeru i ummet, i time zaslužuje smaknuće. Kako onda da mu pomažemo u životu?

Ako se nađe musliman kome je potreban organ i nemusliman, musliman je u prioritetu. Uzvišeni Allah je rekao: *"A vjernici i vjernice su preči jedni drugima"*[87] Štaviše dobar musliman, onaj koji je privržen vjeri u prioritetu je nad griješnikom koji ne vrši sve Allahove odredbe. Njegovim životom i zdravljem, pomaže mu se u toj pokornosti Uzvišenom Allahu i da koristi Njegovim stvorenjima, nasuprot onome koji je neposlušan (Bogu), koji se koristi Allahovim blagodatima u griješenju prema Njemu i nanošenju štete ljudima.

Ako je musliman rođak ili komšija, tada je on preči od drugoga. Komšija ima neosporno pravo, a rođak neprikosnoveno kao što je rekao Uzvišeni Allah: *"A rođaci su prema Allahovoj Knjizi jedni drugima preči"*[88]

Dozvoljeno je da musliman da organ određenoj osobi, kao što je dozvoljeno da dâ nekoj ustanovi, poput posebnih banaka koje čuvaju organe na poseban način da bi ih po potrebi upotrijebili.

Prodaja organa nije dozvoljena

Želimo ovdje da upozorimo da dozvola dobrovoljnog davanja organa ne podrazumijeva dozvolu prodaje istih, jer prodaja je, kao što su utvrdili islamski pravnici, razmjena kapitala uz obostrano zadovoljstvo. Ljudsko tijelo nije kapital da bi ušlo u domen nagodbe i nadoknade i da bi organi ljudskog tijela postali predmet trgovine i kupoprodaje, što se na žalost dešava u nekim siromašnim zemljama gdje je uspostavljeno tržište, kupovina organa od siromašnih i nemoćnih ljudi a za račun bogatih, slično tržištu robovima. Ovu beskrupuloznu trgovinu uvela je nova mafija natječući se sa mafijom narkotika.

Ako bi korisnik tog dobročinstva davaocu dao određeni iznos kapitala bez prethodnih uslovljavanja i određenja na ime poklona i pomoći, to je prihvatljivo, štaviše pohvalno je i plemenito. Ovome je

[87] Et-Tevbe: 71
[88] El-Enfal: 75

slično kada dužnik vraća veći iznos od onoga koliko je dužan, bez prethodnog uslovljavanja, i to je dozvoljeno i pohvalno. Tako je učinio Poslanik, s.a.v.s., kada je vratio vrednije nego što je uzeo i rekao: *"Najbolji od vas su oni koji najbolje vraćaju"*[89]

Je li dozvoljena oporuka za dio tijela poslije smrti?

Ako je muslimanu dozvoljeno da daruje dio tijela drugome bez vlastite štete, kada drugome to koristi, da li je dozvoljeno da oporuči darivanje poslije svoje smrti?

Ono što mi je jasno da, ukoliko je čovjeku dozvoljeno da daruje organ za života, uz mogućnost da će imati od toga štetu, nema zapreke da oporuči davanje organa poslije svoje smrti. Jer u tome je čista korist za drugoga bez ličnog podnošenja bilo kakve štete. Organi se raspadaju nakon nekoliko dana i jede ih prašina. Ako ih on žrtvuje nekome, nastojeći se približiti Uzvišenom Allahu, on ima sevap i nagradu za svoj nijet i postupak. Nema šerijatskog dokaza da je to zabranjeno. Jer osnova svega je dozvoljenost, izuzev onoga što je zabranjeno jasnim dokazom, što ovdje ne postoji.

Omer, r.a., u jednoj od svojih presuda je rekao nekom ashabu: "Nešto što koristi tvom bratu, a tebi ne šteti, zašto mu to uskraćuješ"?! To bi se moglo reći onome ko uskrati svoj organ.

Neko će reći: Ovo je nespojivo sa nepovredivošću umrlog koga štiti islamski vjerozakon, a u hadisu stoji: *"Lomljenje kostiju umrlog je kao lomljenje kostiju života."*[90]

---

[89] Azah fi Džami-el-sagiru ila Ahmed ve el-Buhari we en-Nesai we Ibn- Madže an Ebi Hurejre

[90] Bilježi gu Ahmed i Ebu-Davud i Ibn-Madže od Aiše kao stoje u Džamiul-sagiru, a ibn Madže bilježi ga od Umm-Seleme sa sljedećim izrazom "ke kesri azmil-hajji fi-1-ismi"

Mi kažemo: Uzimanje organa iz tijela mejita nije nespojivo sa onim što je Šerijatom precizirano kao nepovredivost mejita. Svetost tijela je sačuvana bez skrnavljenja. Postupak se sprovodi kao što se sprovodi i kod žive osobe, sa potpunim respektom svetosti i bez narušavanja svetosti njegovog tijela.

Svakako da hadis koji govori o lomljavini kostiju (posmrtnih ostataka), a u ovom slučaju toga nema, namjerava zabraniti mrcvarenje posmrtnih ostataka, masakriranje i zloupotrebljavanje, kao što su činili u vrijeme džahilijjeta u ratovima, a što neki čine i do ovih dana. To je ono što islam zabranjuje i sa čime nije zadovoljan.

Protivnicima se ne može osporiti da kod prve generacije (muslimana) nije zabilježena transplantacija organa, a dobro je u slijeđenju njih. Ovo bi bilo ispravno, s tim da im se ukazala potreba za ovakvim postupkom, oni imali mogućnost i nisu to učinili. Mnoge aktivnosti koje mi prakticiramo danas, prva generacija nije prakticirala, zato što to nije postojalo u njihovo vrijeme. Fetva se mijenja sa promjenom vremena, mjesta, običaja i situacije, kao što to tvrde stručnjaci. Sve što ovdje možemo staviti kao ograničenje je, da se ne dâ cijelo tijelo, ili veći dio njega ili slično, što je nespojivo sa odredbama utvrđenim za umrlog, obavezi gasuljenja (kupanja), umotavanju u kefine ili dženaze-namaza, te ukopavanja u muslimansko greblje... (Buharija i Muslim). A davanje nekog organa zasigurno nije nespojivo sa nečim takvim.

Je li dozvoljeno prijateljima da poklone dio tijela njihovog umrlog?

Ako je dozvoljeno darivanje organa putem testamenta, je li dozvoljeno nasljednicima i prijateljima da analogno poklone neki organ od mejita?

Neki će reći: Tijelo mejita je njegovo vlasništvo, i nije vlasništvo prijatelja i nasljednika, pa odakle njima pravo poklanjanja i raspolaganja.

Mejit poslije svoje smrti nema vlasništva, pa kao što njegov kapital prelazi nasljednicima, tako se može reći da tijelo mejita postaje pravom prijatelja i nasljednika. Možda je ova šerijatska zabrana lomljenja kostiju mejita ili skrnavljenje svetosti njegovog tijela, donesena prije zbog zaštite prava živih nego umrlih.

Allah, dž.š. ostavio je nasljednicima pravo odmazde ili opraštanja u slučaju hotimičnog ubistva, kao što je Uzvišeni Allah rekao: *"Ako je neko ni kriv ni dužan ubijen, onda njegovom nasljedniku dajemo vlast, ali neka ni on ne prelazi granicu u ubijanju, ta njemu je data vlast."*[91]

Kao što im pripada pravo odmazde ako žele, ili naplate otkupnine ili nešto manje ili više od toga, ili da oproste potpuno u ime Boga Uzvišenoga, potpuno ili djelimično, kao što je uzvišeni Allah rekao: *"A onaj kome rod ubijenog oprosti, neka oni velikodušno postupe, a neka im on dobročinstvom uzvrati"*[92] , nije isključeno da oni imaju pravo raspolaganja pojedinim dijelovima njegovog tijela, onim što bi koristilo drugome a ne bi štetilo mejitu. Štaviše, da se neko okoristi to je dobro, čak će umrli imati sevapa u mjeri u kojoj pomogne bolesnima i povrijeđenima. Iako on nije imao tu namjeru, to je kao i sevap što, od onoga što je zasijao, pojede čovjek, ptica ili životinja, kao i za svaki napor kad ga zadesi nesreća, bolest, žalost, nepravda - do toga kada ga trn obode... Kao što ima koristi od dove koju upućuje njegovo dijete ili muslimani uopće, ili kada dijele sadaku za njega... Već smo kazali da za poklon organa slijedi veća nagrada nego za sadaku koju izdvajamo iz imetka.

Stoga smatramo da nema smetnje da nasljednici poklone neki organ od svog mrtvog, ako je potrebno za liječenje bolesnika, kao

[91] El-Isra: 33
[92] El-Bekare: 178

bubreg, srce ili nešto drugo, s namjerom sadake za mrtvog. To je sadaka od koje mejit ima sevap sve dok bolesnik živi i dok mu organ koristi.

U Kataru su me pitala neka braća o davanju pojedinih organa djece koja se rađaju sa anomalijama sa kojima neće moći živjeti. Jer nakon nekoliko dana provedenih u bolnici nastupa smrt. Drugoj djeci su potrebni zdravi organi za život, kao npr. bubreg. Odgovorio sam da je to dozvoljeno, čak je poželjno, a za to slijedi nagrada, ako Bog da.

To je bio razlog spašavanja života mnoge djece, sa željom roditelja da učine dobro i kod Allaha steknu nagradu. Možda da im Allah nadoknadi ono što ih je pogodilo sa njihovom djecom.

Nasljednicima je zabranjeno to učiniti ako je to umrli u toku života testamentom zabranio, što je njegovo pravo, i obaveza je izvršiti njegovu oporuku, ako se time ne čini grijeh.

Ostavljanje prava državi, do koje mjere

Ako smo dozvolili nasljednicima i bližnjima da daju neki organ od mrtvog zaradi koristi i liječenja živog, da li dozvoljavamo državi da sačini zakon koji određuje da se uzmu neki organi od umrlih, u nesrećama u kojima se ne mogu identificirati ili ih ne mogu prepoznati nasljednici i bližnji, radi spašavanja drugih bolesnika i unesrećenih?

Nije isključeno da se dozvoli kada je to neophodno, ili kada to potreba zahtijeva, s tim da se utvrdi da li umrli ima bližnje, a ako ima neophodna je njihova saglasnost, te da nema nešto što bi ukazivalo da je umrli testamentom zabranio i odbacio takav postupak.

Presađivanje organa od nevjernika muslimanu

Transplantacija organa od nemuslimana muslimanu nije zabranjena jer čovječiji organi se ne opisuju islamom ili nevjerovanjem. To su čovjekova pomagala koja on koristi shodno svom vjerovanju i

načinu života. Ako se organ presadi od nevjernika muslimanu to postaje dio njega i njegovo pomagalo u izvršavanju njegove misije onako kako je naredio Uzvišeni Allah. Ovo je kao da musliman uzme oružje od nevjernika i njime se bori na Allahovom putu.

Mi kažemo: Tijelo kafira je pokorno, slavi i sedždu čini Uzvišenom Allahu, kao što se razumije iz Kur'ana, da sve što je na nebesima i na zemlji pokorava se i slavi Uzvišenog Allaha, ali vi ne shvatate njihovo slavljenje.

Tačno je onda da nečije nevjerovanje ili vjerovanje ne ostavlja posljedice na organe njihovog tijela. Čak i na samo srce koje se u Kur'anu opisuje kao ispravno ili bolesno, sa imanom ili sumnjom, sa mrtvilom ili životom. Ne želi se reći da je to osjetilni organ koji ulazi u specijalnost medicine i koji se analizira (seciranjem). Ono se ne razlikuje imanom ili kufrom, pokornošću ili nepokornošću. Značenje je duhovne prirode, tj. ono čime čovjek osjeća, razmišlja i razumijeva, kao što je uzvišeni Allah rekao: *"Pa da srca njihova shvate"*[93] i *"Imaju srca kojima ne shvataju"*[94] Allahove riječi: *"Mnogobošci su pogan"*[95] ne podrazumijevaju osjetilnu nečistoću vezano za tijelo, nego apstraktnu nečistoću vezano za srce i poimanje.

Zbog toga nema šerijatske smetnje za presađivanje organa od nemuslimana muslimanu.

Presađivanje organa nečiste životinje u tijelo muslimana

Transplantaciji organa životinje, na koju se odnose propisi o nečistoći, kao što je svinja npr., u tijelo muslimana, u osnovi ne pribjegava se osim kada je to prijeko potrebno, a nužda ima svoje

[93] El-Hadždž: 46
[94] El-E'araf: 179
[95] Et-Tevbe: 28

zakone, s tim da se ono što se smatra neophodnim pravilno odmjeri, i da korist od toga utvrde pouzdani liječnici muslimani.

Moguće da neko prigovori, da je zabranjeno jedenje mesa, kao što je Kur'an časni spomenuo u četiri ajeta. Presađivanje jednog dijela u tijelo nije jedenje. To je korištenje, a Poslanik, s.a.v.s., dozvolio je korištenje dijela lešine (konkretno kože). Lešina je zajedno (na jednom mjestu) sa svinjetinom zabranjena Kur'anu, pa ako je dozvoljeno korištenje osim za jelo, to upućuje na zaključak da je korištenje svinjetine, osim za jelo, dozvoljeno.

U Sahihu je preneseno da je Resulullah, s.a.v.s., prošao pored uginule ovce, raspitivao se o njoj pa su mu rekli: "Ta ovca je vlasništvo Mejmunine oslobođene robinje", a on reče: *"Uzmite kožu, učinite i iskoristite."* Oni rekoše: "To je leš", a Poslanik, s.a.v.s., odgovori: *"Zabranjeno ju je jesti."*[96]

Ostalo je još da se kaže: svinja je nečista, pa kako je dozvoljeno unošenje nečistog dijela u tijelo muslimana?

Mi kažemo: Šerijatska zabrana se odnosi na vanjsku nečistoću, spolja na tijelu. A što se tiče unutarnje nečistoće, nema dokaza za zabranu. Unutar postoje nečistoće, krv, mokraća, izmet i druge izlučevine, a čovjek klanja, uči Kur'an, tavafi oko Kabe, dok je to u njemu i ništa mu ne smeta. Tako propisi o nečistoći se ne odnose na unutrašnjost tijela.

Presađivanje testisa nije dozvoljeno

Ostalo je da se pozabavimo u zadnje vrijeme aktueliziranim pitanjem presađivanja testisa od jedne osobe drugoj. Da li je to dozvoljeno, analogno presađivanju ostalih organa, ili ovaj organ ima specifičnosti koje sprečavaju dozvolu presađivanja?

[96] Muteffekun alejhi, kao što je u "el-lu'luu vel merdžan" gdje ga navode Buharija i Muslim

Smatram da nije dozvoljeno. Specijalisti su utvrdili da su testisi mjesto odakle se prenose nasljedne osobine čovjeka, njegove porodice i krvna grupa, na potomstvo. Presađivanje testisa čovjeku da znači njegovo potomstvo nosi svojstva onoga od koga mu je presađen organ, bijelca ili crnca, visokog rastom ili niskog, oštroumnog ili glupog, i druga fizička, intelektualna i psihička svojstva.

Ovo podrazumijeva genetsko miješanje koje je Šerijat, u svakom pogledu zabranio. Zabranio je blud, uzimanje posinka, drugoga za oca i sl. što ga uvodi u porodicu ili narod kome on ne pripada. Stoga nije prihvatljivo reći da testisi kada se prenesu drugoj osobi postaju dio njegovog tijela i da se tako tretiraju u svemu.

Slično bi se moglo reći: Ukoliko bi bilo moguće presađivanje mozga, ni to nije dozvoljeno, zbog smutnje koja bi uslijedila.

ABORTIRANJE PLODA ZAČETOG SILOVANJEM

Upućeno mi je ovo važno pitanje u pismenoj formi od dr. Mustafe Cerića, predsjedavajućeg Svjetskog kongresa za zaštitu ljudskih prava u Bosni i Hercegovini, koji je održan u Zagrebu 18. i 19. septembra 1992. godine. U radu kongresa učestvovao sam sa ekselencijom šejh Muhamedom Gazalijem i brojnim muslimanskim znanstvenicima iz raznih krajeva svijeta.

Pitanje: Dr. Mustafa kaže: Jedan broj sestara muslimanki iz Bosne i Hercegovine, kada su saznale za dolazak dva šejha, Gazalija i Karadavija, zadužile su me da im uputim ovo bolno pitanje o kojem stidljivo govore naše djevojke koje je silovala srpska vojska barbara i zločinaca, koja je bezobzirno postupala prema vjernicima i koja se nije obazirala na dostojanstvo i nepovredivost čovjeka. Neke od tih djevojaka su zatrudnjele tada i mnogo su se zabrinule, ražalostile, te osjećaju sram, poniženje i prezir. Zbog toga one pitaju dvojicu šejhova, a i ostale znanstvenike: šta da rade zbog ovog zlodjela i njegovih posljedica? Da li Šerijat njima dozvoljava abortiranje ovog ploda koji je nastao kao posljedica silovanja? Kakva je odredba ako plod ostane do vremena kada oživi? Kakva je odgovornost silovane djevojke?

Odgovor: Njegova ekselencija šcjh Gazali prepustio mi je da odgovorim na ovo pitanje na Kongresu, te sam na njega usmeno i odgovorio. Odgovor je zapisan da bi se prenio braći i sestrama, kako bi ga čuli i u skladu sa njim i postupali.

Mi, muslimani, postali smo plijen svakom pohlepnom i meta svakom strijelcu, a čast naših žena i kćerki postala je kao dozvoljeno

meso koje trgaju izgladnjeli vukovi i grabežljive zvijeri, bez straha od kazne ili odmazde.

Već su mi prije braća iz Eritreje postavljala slična pitanja o onome šio su uradili kršćanski vojnici "Narodnog fronta za oslobođenje Eritreje", njihovim kćerima i sestrama, slično onome što danas čine srpski vojnici kćerima Bosne. A prije toga na nekoliko godina grupa vjernica, nasilno uhapšenih, pisala je iz okrutnih i mračnih zatvora nekih azijsko-arapskih zemalja, postavljajući isto pitanje grupi znanstvenika u arapskim zemljama: šta da čine sa trudnoćom koja je posljedica nelegalnog seksualnog odnosa (silovanje), gdje one nisu imale izbora?

Ja želim prvo da potvrdim da su ove žene naše sestre i kćerke i nemaju nikakvog grijeha u onome što im se desilo, ponajprije što su se odupirale i suprotstavljale tome, a potom bile primorane pod prijetnjom oružja i jakom prisilom. Šta da čini bespomoćna zarobljenica ili zatvorenica pred naoružanim porobljivačem ili tamničarem, koji se ne boji Stvoritelja niti ima milosti prema stvorenju?!

Uzvišeni Bog oslobodio je grijeha onoga ko je prisiljen (da ga učini) u onome što je veće od bluda, a to je kufr, njegovo očitovanje. Uzvišeni Allah kaže: *"Osim ako bude na to primoran, a srce mu ostane čvrsto u vjeri."*[97] Kur'an je oslobodio osobu grijeha u situaciji istinske nužde, pa makar i postojala prividna mogućnost izbora, jer sila prilika je jača od nje. Uzvišeni Allah, nakon što je spomenuo zabranjenu hranu, rekao je: *"A onome ko bude primoran, ali ne iz želje, tek toliko da glad utoli, njemu grijeh nije. Allah zaista prašta i milostiv je."*[98]

Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *"Zaista je Allah oprostio mom ummetu pogrešku, zaborav i ono na što su prisiljeni."*[99]

Štaviše, ove žene i djevojke će biti nagrađene, zbog zločina koji im je učinjen, ako se budu pridržavale islama, zbog čega su i bile

[97] En-Nahl: 106
[98] El-Bekare: 17
[99] Ibn-Madže fi ei-Talak, 1/659 (2049)

izložene iskušenju, i ako se budu uzdale u Allahovu nagradu za zločin koji im je učinjen.

Poslanik, a.s., je rekao: *"Muslimana neće zadesiti nesreća, bolest, briga, tuga, nepravda, niti će se na trn nabosti a da mu Allah neće za to oprostiti neke njegove grijehe."*[100] Ako musliman ima nagradu za ubod trna pa kako da nema ako je povrijeđena njegova čast ili ugled?!

Zbog toga savjetujem muslimanskim mladićima da se približe Uzvišenom Allahu sklapanjem braka sa jednom od ovih djevojaka, uvažavajući njihovo stanje, i viđajući njihove rane koje su primarno duševne, nastale zbog osjećaja da su izgubile najdragocjenije što posjeduje nevina i čestita djevojka, a to je njeno djevičanstvo.

Što se tiče abortusa, već smo to u prethodnim radovima objasnili, on je u osnovi zabranjen otkad se embrion formira ili ide do sjedinjenja sperme muškarca i ženske jajne ćelije, od kada se formira novo biće i nastanjuje se u svom sigurnom staništu, u maternici. Ovom biću pripada njegova nepovredivost, makar ono bilo posljedica nedozvoljenog seksualnog odnosa, tj. bluda. Poslanik, a.s., je ženi iz plemena Gamidijja, koja je priznala da je počinila blud i tražila kaznu kamenovanja, naredio da ide dok ne rodi, a poslije rađanja da ostane sa djetetom do vremena prestanka dojenja.

Ovo ja odabirem kao odgovor za nesretne situacije, mada ima pravnika (fukaha) koji dozvoljavaju abortus do četrdeset dana trudnoće oslanjajući se na neke vjerodostojne predaje koje kažu da se udahnuće duše embriju dešava nakon četrdeset i dva ili nakon četrdeset dana.

Štaviše, neki pravnici smatraju abortus dozvoljenim prije sto i dvadeset dana, temeljeći mišljenje na poznatijem rivajetu prema kojem je udahnuće duše dolazi nakon tog perioda.

Mi dajemo prednost onome što smo na samom početku rekli, a u opravdanim situacijama ne smatramo lošim prihvatanje jednog od

[100] Rewah el-Buhari fi el-Merda, 10/103 (5641, 5642)

posljednja navedena dva mišljenja. Sve što je razlog veći olakšica (*ruhsa*) je očitija, sve što je abortus prije prvih četrdeset dana trudnoće to je bliže olakšici.

Nema sumnje da je silovanje nevine djevojke muslimanke od neprijatelja, nevjernika, razvratnika, oholog griješnika, veliki razlog za muslimanku i za njenu porodicu, da preziru taj plod, plod silovanja i maltretiranja i žele ga se osloboditi.

Ovo je olakšica koja se dopušta u nuždi, a nužda se konkretno procjenjuje.

Mi znamo da ima pravnika (*fukaha*) koji su prestrogi u ovom pitanju i zabranjuju abortus makar poslije jednog dana trudnoće. Štaviše, ima ih koji su zabranili dobrovoljno suzdržavanje od rađanja, preventivnim čuvanjem od trudnoće jednog ili oba bračna partnera, dokazujući to Poslanikovim hadisima u kojima se ustezanje (*azl*) naziva "skriveno ubistvo" (el-ve'd el-hafijj). Stoga ne čudi činjenica da zabranjuju abortus nakon nastupa trudnoće.

Najbolje je središnje mišljenje, između onih koji ga apsolutno dozvoljavaju i onih koji ga apsolutno zabranjuju. Mišljenje da ženska jajna ćelija od momenta spajanja sa spermom postaje "ljudsko biće", vrsta je metafore jer je to, ustvari, samo ljudsko biće u projektu. Tačno je da je ovo biće potencijalno živo, ali treba napomenuti da život ima svoje stupnjeve. I spermatozoidi su potencijalno živa bića kao i ženske jajne ćelije, ali ni jedno ni drugo ne posjeduju ljudski život na kojem se zasnivaju propisi. Stoga, olakšica (*ruhsa*) je ograničena pažljivim razmatranjem uzroka situacije, koju procjenjuju stručnjaci Šerijata, medicine i drugi umni ljudi, s tim da u osnovi abortus ostaje zabranjen.

Pravo je muslimanke koja je stavljena na iskušenje ovom nesrećom, da sačuva taj plod i u tome nema šerijatske zapreke, kao što sam napomenuo. Ne treba je primoravati da abortira plod. Ako mu je određeno da ga nosi u trbuhu određeno vrijeme, pa ga rodi, dijete je

musliman, kao što je i rekao Poslanik, a.s.: *"Svako dijete se rađa u prirodnoj vjeri (fitra)"*[101], a prirodna vjera je monoteizam, a to je islam.

Fikhsko pravilo je: kada su roditelji djeteta različitih vjeroispovijesti, dijete slijedi roditelja muslimana. Ovo je pravilo kada je otac poznat, a kako je tek kada je otac nepoznat? Nema sumnje da je to dijete musliman.

Obaveza muslimanske zajednice je da na sebe preuzme brigu o djetetu, njegovoj opskrbi i odgoju, te da taj teret ne padne na siromašnu majku. A u islamskoj državi određeno ministarstvo, ili nadležne ustanove su odgovorne za ovu zaštitu U jednom sahih hadisu stoji: *"Svi ste vi pastiri i svi ste odgovorni za svoje stado."*[102]

[101] Rewah el-Buhari fi el-dženaiz, 3/245 (1385)
[102] Rewah el-Buhari fi el-itk, 5/181 (2558), we fi en-Nikah , 9/299 (5200)

ZABRANA UPOTREBE DROGA

Pitanje: U Kur'anu i hadisu zabranjeno je vino, ali nema ništa o zabrani različitih vrsta praškastih opijuma (kao što su hašiš i heroin). Kakav je šerijatski propis u pogledu uzimanja ovih stvari, znajući da ih neki muslimani uzimaju tvrdeći da ih vjera nije zabranila...?

Odgovor: Hvala Allahu, neka je blagoslov i mir na Allahovog poslanika. Hašiš, heroin i drugi praškovi i tekućine, koji su poznati pod imenom "narkotici", stvari su koje je Šerijat zabranio. U tome nema razilaženja među islamskim učenjacima.

Dokazi o zabrani su:

a) Ove stvari mogu se podvesti pod pojam "vino", na temelju onoga što je rekao vladar pravovjernih Omer b. el-Hattab, r.a.: "Hamr (vino) je ono što oduzima razum"[103], to jest ono što ga obuzima, nadvladava i izvodi iz njegove prepoznatljive mudre naravnosti. Ove stvari utiču na sud razuma o pojavama, tako da on zabluđuje i zamišlja daleko bliskim, a blisko dalekim. Otuda se brojni nesrećni događaji dešavaju se kao posljedica ovog uticaja.

b) Ako se ne podvedu pod pojam "vino" (*hamr*) ili "opojna sredstva" (*sekr*), zabranjene su opet jer su "omamljujući". Ebu-Davud je prenio od Ummi Seleme da je Poslanik, s.a.v.s.: *"zabranio sve što opija i omamljuje."*[104] A omamljujuće je ono što u tijelu prouzrokuje klonulost i tromost, jer je u osnovi zabranjenu i jer objedinjuje ono što opija, a to je konsenzusom zabranjeno i ono što omamljuje.

[103] Muttefekun alejhi: memkufen ala Umer Kema li el-lu'lu' ve el-merdžan (1905) ve reva ejdan Ebu Davud (3669),ve en-Nesai fi el-ešribe.
[104] Ebu Davud fi kitab el-ešribe (3686)

c) Ako one ne bi ušle pod pojam opojnog i omamljujućeg ušle bi u kategoriju nevaljalog i štetnog (*habais*). A Šerijatom je utvrđeno da ono što je štetno i nevaljalo u islamu je zabranjeno, kao što kaže Uzvišeni Allah opisujući Poslaniku, s.a.v.s., ono što je u Knjigama Ehlel-kitaba (Jevreja i kršćana): *"Dozvoljene su mu lijepe stvari, a zabranjene nevaljale."*[105] A Poslanik, s.a.v.s., je rekao: *"Ne smije biti štete ni štećenja."*[106]

Sve ono čije konzumiranje šteti čovjeku zabranjeno je (haram), a na osnovu riječi Uzvišenoga: *"Ne ubijajte sami sebe. Allah je prema vama milostiv"*[107], *"Ne bacajte se svojim rukama u propast"*.[108]

Dokaz za to je činjenica da se sve vlasti bore protiv droge i najčešće kažnjavaju konzumente ili rasturače, čak i one vlade koje dozvoljavaju vino i alkoholna pića. Štaviše neke države preprodavače kažnjavaju smrtnom kaznom, što je ispravno, jer oni ubijaju narode radi sticanja imovine. Sprovođenje kazne nad njima je preče nego nad onim ko ubije jednu ili dvije osobe!

Šejhul-islam, Ibn Tejmijje (smilovao mu se uzvišeni Allah) upitan je o tome šta sljeduje onoga koji konzumira hašiš i onoga koji tvrdi da je njegova konzumacija dozvoljena (*halal*)?

On je odgovorio: "Konzumiranje ovih trava je haram i to je jedna od najopakijih stvari koje su zabranjene, neovisno da li se konzumiralo u malim ili velikim količinama. Sva opojna sredstva nastala od njih su haram, i u tome je opća saglasnost muslimana. Onaj ko ih smatra dozvoljenim, niječe istinu (*kafir* je) i potrebno je da učini pokajanje (*tevbu*). Ako se ne pokaje slijedi mu smrtna kazna kao nevjerniku (*kafiru*) i otpadniku (*murtedu*). On se neće gasuliti, neće mu se dženaza klanjati i neće se ukopati u muslimansko greblje. Stanje otpadnika (*murteda*) je teže nego stanje jehudije ili kršćaninu, bez

[105] En-Nisa: 29
[106] Revahu Ahmed ve Ibn Madže an Ibn Abbas, ve Ibn Madže an Ubade.
[107] En-Nisa: 29
[108] El-Bekare: 195

obzira što on vjeruje da je to dozvoljeno grupi ili pojedincu koji tvrde da su te trave podsticaj razmišljanju i sjećanju, i da pokreću uspavanu energiju ka višim stupnjevima, da ih oni zbog toga konzumiraju.

Neki selefisti (ranija ulema) bili su mišljenja da je vino (*hamr*) dozvoljeno odabranima na osnovu *te´vila*, riječi Uzvišenog: *"Onima koji vjeruju i dobra djela čine nema nikakva grijeha u onome što oni pojedu i popiju kad se klone onoga što im je zabranjeno i kad vjeruju i dobra djela čine, zatim se Allaha boje, i vjeruju i onda se grijeha klone i dobro čine."*[109] Kada je to predočeno Omeru b. el-Hatabu i nakon što su ashabi o tome raspravljali, suglasili su se Omer, Alija i drugi učeni ashabi (neka je Allah zadovoljan sa njima), da ako ovi priznaju (ponovo) da je vino haram, treba ih samo izbičevati, a ako budu i dalje tvrdili da je dozvoljeno treba ih pogubiti. Tako onaj ko vjeruje da je konzumiranje opojnih trava haram, a konzumira ih, nad njim treba izvršiti kaznu od osamdeset ili četrdeset udaraca bičem. Ovo je ispravno.

Neki islamski pravnici su se zadržali na kazni bičevanjem, zbog toga što su mislili da je to (narkotici, prim. prev.) poticajno za razum, da nije opojno, slično anestetiku i nekim drugim sredstvima koja obuzimaju razum bez opijanja. Međutim, droga je haram, u tome su suglasni muslimani: Ako je opijajuća slijedi mu kazna bičevanjem kao za vino (*hamr*), a ako ne bude opijajuće slijedi mu *tazir* (diskreciona sankcija). A onaj ko vjeruje da je droga dozvoljena (*halal*) nevjernik je (zanijekao je) i slijedi mu smrtna kazna. A tačno je da je trava (hašiš) opojna kao i piće: konzumenti se njom opijaju i povećavaju dozu za razliku od anestetika koji ne djeluje opijajuće i za čim osoba ne žudi. Šerijatsko pravilo je da za zabranjene stvari za kojima nefs žudi, kao što su vino (*hamr*), blud, slijedi kazna (*hadd*), dok za one za kojim nefs ne žudi, kao uginula lešina, slijedi *tazir*. Hašiš je ono za čim konzumenti žude, i odbijaju da ga ostave. Tekstovi o zabrani konzumacije su u Kur'anu i u sunnetu kao i za ostalo. Konzumiranje opojnih trava pojavilo se pred najezdu Tatara, a s njim se pojavila i tatarska sablja.[110]

[109] El-Maide: 93
[110] Medžmuu fetava, šejh el-islam Ibn Tejmijje, 34/213, 214.

Znači, najezda Tatara je bila Božija kazna za pojavu u ummetu onoga što je zabranjeno, a jedna od tih stvari je i ovaj prokleti hašiš.

Na drugom mjestu on je rekao: "Ima ljudi koji govore: (Hašiš) mijenja razum, a ne opija, slično anestetiku. A nije tako, on naprotiv, uzrokuje opijenost, užitak i razdraganost kao vino, i to podstiče na dalju konzumaciju. Mala količina vodi ka većoj kao kod alkoholnih pića. Naviknutost na hašiš uzrokuje teškoće u odricanju od istog, veće nego kod alkohola. Šteta od njega je veća nego od alkohola. Zbog toga su islamski pravnici rekli: Za njega slijedi kazna (*hadd*), kao i za alkohol."

Onaj koji kaže: Zaista nema ajeta niti hadisa koji o ovome govore. Govore na osnovu neznanja. U Kur'anu i hadisu su date opće koncepcije, tj. opća pravila, i univerzalne odluke, koje se odnose na sve što se podvodi pod te principe, i to je u Kur'anu i hadisu spomenuto općenitim imenom, jer nije moguće pobrojati sve zasebno.[111]

Stoga tumačimo da su hašiš, ofijum, heroin i ostale droge, a posebno sadašnje vrste koje se danas nazivaju bijelim otrovima, zabranjene (*haram*) konsenzusom, i spadaju u velike grijehe i stvari koje upropašćuju. Konzumenti zaslužuju kaznu, a rasturači ili oni koji lično rasturaju zaslužuju smrtnu kaznu zbog toga što trguju sa životima zajednica (*ummet*) radi sticanja kapitala. Nad njima treba prvo primijeniti Allahove riječi: *"Vama je život u odmazdi, o vi koji imate razum, da biste se grijeha sačuvali."*[112]

Diskreciona kazna, kod fikhskih stručnjaka, može ići do smrtne kazne, shodno nedjelu za koje se griješnik kažnjava.

S obzirom da ovi (rasturači droge, op. prev.) formiraju snažne grupe pomoću kapitala i suprotstavljaju se svakom onom ko im se ispriječi na putu, oni ulaze u kategoriju onih na koje se odnose

[111] Medžmuu fetava, ščjh el-islam Ibn Tejmijje, 606, 607, 608.
[112] El-Bekare: 179

kur´anske riječi: *"Oni koji protiv Allaha i Poslanika Njegova ratuju i koji nered na zemlji stvaraju."*[113]

U stvari oni čine veći grijeh i nered od drumskih razbojnika i nije nikakvo čudo da ih se kažnjava zasluženom kaznom: *"To im je poniženje na ovom svijetu, a na onom svijetu čeka ih patnja nesnosna."*[114]

[113] El-Maide: 33
[114] El-Maide: 33

ŽENA I PORODICA

ŠERIJATSKI STAV O ZAPOŠLJAVANJU ŽENE

Pitanje: Kakav je šerijatski propis o zapošljavanju žene, odnosno njenom poslu van kuće, kao što to radi muškarac? Je li dozvoljeno da ona radi i daje svoj doprinos u proizvodnji, razvoju i aktivnosti zajednice? Ili je određeno da ostaje u svojoj kućnoj osami i da radi samo medu četiri kućna zida. Stalno slušamo da naša islamska vjera daje ženi časno mjesto, zagarantirala joj je ljudska prava mnogo stoljeća prije nego što je to Zapad uradio. Zar se posao ne tretira kao pravo žene kojim ona čuva svoj ugled, i čime će se sačuvati da ne postane roba za cjenkanje koju će potreba i nužda profanirati!

Zašto žena ne stupa na poprište života kao što je to učinila zapadna žena, ojača svoju ličnost, stiče ono što joj pripada i osamostaljuje se, te tako dâ udio u razvoju svoje zajednice?

Mi želimo da upoznamo šerijatske odredbe za dozvoljen posao ženi muslimanki koja radi za svoje potrebe na ovome svijetu bez upropaštavanja svoje vjere. Ne želimo pretjerivanja i strogosti onih koji ne dozvoljavaju da žena uči niti da radi, niti da izlazi iz kuće pa makar to bilo i u džamiju! A također ni onih koji žele da se muslimanka oslobodi svih ograničenja i da se izlaže kao jeftina roba na ulicama.

Sve što želimo jest ispravna šerijatska odredba bez bilo koje vrste pretjerivanja.

Odgovor: Žena je ljudsko biće kao i muškarac, ona je od njega, a on je od nje. Kur'an kaže: *"Vi ste jedni od drugih"*[115], a ljudsko biće je

[115] Ali Imran: 195

živo stvorenje i u naravi mu je da razmišlja i da radi, inače ne bi bilo ljudsko biće.

Uzvišeni Allah je stvorio ljude (muškarce i žene, prim. prev.) da rade ali ih je stvorio da ih iskuša ko će činiti bolja djela. Žena kao i muškarac zadužena je s radom, a ona će biti nagrađena kao i muškarac od Allaha, dž.š. Uzvišeni kaže *"I Gospodar njihov im se odazva: nijednom trudbeniku između vas trud njegov neće se poništiti, ni muškarcu ni ženi."*[116] Nju sljeduje nagrada za dobro djelo na ahiretu, a i na ovome svijetu, također. *"Onome ko čini dobro, bio muškarac ili žena, a vjernik je, mi ćemo dati da proživi lijep život."*[117] Žena, također, čini kao što se stalno ističe, polovinu ljudske zajednice, i nezamislivo je da je islam ostavlja besposlenu, te da joj određuje pasivnost, da uzima od života a da mu ne doprinosi, da troši njegova dobra a da ništa ne proizvodi. Međutim, najvažniji i prvi posao žene je odgajanje pokoljenja, za što ju je Allah, dž.š., pripremio tjelesno i duhovno, i u tome joj ne može niko konkurisati niti osporiti. Ne može je bilo šta ometati u ovome veličanstvenom poslanju. Niko ne može da je zamijeni u ovome časnom poslu, na kojem se zasniva budućnost ummeta i sa kojom se formiraju najveća njegova imućstva, a to je ljudski rod. Neka Allah podari milost svoju hafizu Ibrahimu kada je rekao: "Majka je škola: kad je pripremiš, pripremio si narod dobrog soja."

Slično tome je njeno djelovanje na čuvanju kuće, pomaganju mužu, podizanju sretne porodice, zasnovane na smiraju, ljubavi i milosti. Jedna predaja kaže da je dotjerivanje žene svome mužu džihad na Božijemu putu. Ovo ne znači da je posao žene van kuće šerijatom zabranjen. Niko ne može ništa zabraniti bez slova Šerijata i jasnog dokaza, a stvari su u osnovi dozvoljene, kao što je poznato.

Na temelju ovoga kažemo: Zapošljavanje žene u osnovi je dopušteno, ponekad je poželjno, i neophodno ako je posao ženi potreban, kao kada je hudovica, razvedena ili nema opskrbu ili

[116] Ali Imran: 195
[117] En-Nahl: 97

hranitelja, a ona može da privređuje za svoje potrebe i tako se sačuva siromaštva.

Ponekad je porodici potrebno da žena radi da bi pomogla mužu, ili djeci, ili mlađim sestrama, ili da pomaže ocu u njegovoj starosti, kao što stoji u kazivanju o kćerima starca koji se spominje u suri El-Kasas, da su dvije njih čuvale stado svoga oca: *"Rekoše njih dvije: "Mi ne napajamo dok čobani ne odu, a otac nam je star."*[118]

Zabilježeno je da je Esma, kćerka Ebu-Bekrova - vlasnica dva pojasa - pomagala svome mužu Zubejru b. Avvamu u uvježbavanju njegova konja.

Ponekad je samoj zajednici potrebno upošljavanje žene u liječenju i njegovanju žena, podučavanje djevojaka i svemu drugom što je specifično za žene. Prioritetnije je da žena radi sa ženom, nego sa muškarcem. Prihvatanje da radi sa muškarcem u pojedinim situacijama je nužnost koja treba da se kao takva procijeni i to ne može postati stalno pravilo. Ako smo dozvolili zapošljavanje žene, obavezno ga je ograničiti sa nekoliko uvjeta:

1. Da posao bude po svojoj naravi dozvoljen, što znači da nije haram i da ne vodi činjenju barama, kao što je služenje kod neoženjena čovjeka, ili posao lične sekretarice direktora gdje njena služba zahtijeva da se on osamljuje sa njom, a ona sa njim, ili plesačica koja pobuđuje strasti i nagone, ili konobarica u baru koja poslužuje alkohol, jer je Poslanik, s.a.v.s., prokleo onoga ko pije, nosi i prodaje, ili stjuardesa kojoj posao nalaže posluživanje alkohola i daleka putovanja bez bliskog rođaka (mahrema), kao što joj nalaže i da naća sama u stranim zemljama, ili drugi poslovi koje je islam zabranio ženi posebno, ili muškarcima i ženama zajedno.

2. Da se pristojno ponaša na poslu, onako kako dolikuje muslimanki kada izađe iz kuće, u izgledu, hodu i govoru: *"A reci vjernicama neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim*

[118] El-Kasas: 23

mjestima svojim, i neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je i onako spoljašnje."[119]

"I neka ne udaraju nogama svojim da bi se čuo zveket nakita njihova koji pokrivaju."[120] *"Na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite."*[121]

3. Da njen posao ne bude na štetu drugih obaveza koje ne smije zanemariti, kao što su njene obaveze prema mužu, djeci, a to su prve njene obaveze i osnovni posao.

[119] En-Nur: 31
[120] En-Nur: 31
[121] El-Ahzab: 32

MIJEŠANJE SPOLOVA

(Šerijatski stav o druženju muškaraca i žena)

Pitanje: Mnoštvo je priča i mišljenja o "miješanju" (ihtilat) spolova. Vidjeli smo islamske znalce (ulema-d-din) koji zabranjuju ženi da izlazi iz kuće osim kada krene u mezar. Oni smatraju ružnim (*mekruh*) njen izlazak i u džamiju (*mesdžid*), a neki to i zabranjuju, bojeći se smutnje i nereda. Pri tom se pozivaju na riječi Aiše, r.a., majke pravovjernih: "Da je Allahov poslanik, s.a.v.s., znao kakve ružne stvari će žene raditi poslije njega, zabranio bi im izlazak i u džamiju." Ekselencijo, vama je svakako poznato da žena ima potrebu da izlazi u društvo, da uči, radi, da sudjeluje u žalostima i radostima života. Sve ovo joj nalaže, u većoj ili manjoj mjeri, miješanje sa muškarcima, bilo da je to kolega na nastavi, učitelj u školi, profesor na fakultetu, susjed na poslu, šef na poslu ili potčinjeni, također, itd.

Da li je svako miješanje muškarca i žene zabranjeno i haram? Kako je moguće da žena živi odvojeno od muškarca u vrijeme kada su im poslovi komplementarni i povezani? Nije moguće da žena bude zatvorena u kućnom kafezu, pa makar on bio od zlata i makar ga ne smatrali zatvorom.

Zašto je muškarcima dozvoljeno ono što ženama nije? Zašto da se muškarac naslađuje svježinom zraka a da ženi to bude zabranjeno? Zašto sumnja u ženu, a ona ima i vjeru i razum i savjest kao i muškarac...? Ona ima, kao i muškarac, vjeru koja je sprečava, razum koji je opominje i savjest koja je kori (*en-nefsul-levvame* - duša koja sama sebe prekorava), kao što, bez sumnje, ima nagon koji je navodi da posrne i to je "*en-nefsul-emmare bis-sui* - duša sklona zlu". Šejtan njoj također uljepšava stvari i zavodi je kao što zavodi muškarca.

U čemu je tajna ove strogosti prema ženi koja se, nažalost, pripisuje islamu, te se na nju pozivaju oni koji sebe ubrajaju u pripadnike nekih škola i pokreta, kao na šerijatske odredbe i stav vjere?

Želimo od vas objašnjenje ovog pitanja, da nam kažete i šta treba da bude naš stav o tome, ili drugim riječima: Kakav je šerijatski stav o tome? Odnosno kakva je odredba Kur'ana i vjerodostojnih hadisa o tome, a ne mišljenje ovoga ili onoga?

Neka vas Allah pomogne u objašnjenju ispravnog argumentom!

Odgovor: Naš problem je, kao što to konstantno ističem, što u većini društvenih i idejnih pitanja zauzimamo krajnje stavove, rijetko kada sredinu koja za islamski metod (menhedž) i islamski ummet predstavlja opću i istaknutu osobinu. To je najočitije u ovom pitanju, i pitanjima savremene muslimanske žene uopće.

Dvije suprotne, čak nespojive kategorije zloupotrijebile su pitanje žena:

1. Prva kategorija su oni pozapadnjačeni koji ženi žele da nametnu zapadne običaje koji vode razvratu, nihilizmu i odbacivanju vrijednosti, od kojih je vjera najveća, odstupanju od iskonske prirode čovjekove (*fitra*), te od pravog puta (*es-siratul-mustekim*), za čije je tumačenje i pozivanje na njega Bog uzvišeni poslao poslanike i slao Objave. Oni hoće da muslimanka slijedi puteve zapadne žene "stopu u stopu", kao što kaže Vjerovjesnikov, s.a.v.s., hadis:"... Čak kad bi ona ušla u medvjeđi brlog ušla bi i ova za njom," pa iako je medvjeđi brlog i tijesan i smrdljiv, opet bi, kad bi u njeg ušla zapadna žena, ušla bi za njom i muslimanska žena. Drugim riječima: pojavila bi se nova "moda" koju bi propagirali njezini propagatori, "moda medvjeđeg brloga".

Oni zanemaruju teškoće koje podnosi žena zapada danas, i loše posljedice koje je slobodno druženje, "druženje bez ograničenja" donijelo ženi, muškarcu, porodici i cjelokupnom društvu. Oni zatvaraju uši pred povicima osude koji odjekuju horizontima zapadnog svijeta, i ne obraćaju pažnju na tekstove znalaca i književnika, i strepnje mislilaca i reformatora za cijelu civilizaciju, zbog dokidanja ograničenja

u miješanju među suprotnim spolovima. Oni, također zaboravljaju da svaki narod ima svoje osobenosti koje izgrađuje njegova vjera kao i svoju koncepciju svemira, a i cjelokupnog postojanja, zatim svoje vrijednosti, tradiciju i običaje. I nedopustivo je da jedna zajednica preuzme oblik i stil života druge zajednice.

2. Drugu kategoriju čine oni koji ženi nameću druge običaje, istočne a ne zapadne. Ti običaji u dosta slučajeva su zaodjenuti u ruho vjere, jer ih tako razumijevaju oni koji ih prihvataju i to razumijevanje odgovara njihovom mišljenju o ženi, lošem mišljenju o njezinoj vjeri, umu i ponašanju. Takvo mišljenje uvijek ostaje ljudsko, podložno ljudskoj pogrešci, uticaj njegova mjesta i vremena, učitelja i škole. Njemu se suprotstavljaju druga mišljenja koja svoju argumentaciju crpe iz jasnog teksta Kur'ana uzvišenog i sunneta Vjerovjesnika plemenitog te mišljenja ashaba i najboljih generacija.

Želim ovdje istaći da je termin "miješanje", u smislu odnosa (komuniciranja) između muškarca i žene, unesen u islamski rječnik. Naša bogata tradicija nije poznavala ovaj termin tokom prošlih stoljeća i on nije bio poznat osim u ovom vremenu. Možda je on prijevod strane riječi u ovom značenju. Njezin smisao nije primjeren osjećajima čovjeka muslimana.

Možda je adekvatniji termin "susret" (*lika*) ili "sastanak" (*mukabela*) ili "udruživanje (*mušareka*) muškaraca i žena" od termina "miješanje".

U svakom slučaju islam nema opći propis o ovom pitanju, ali gleda na njega u svjetlu krajnje svrhe/ishoda, ili opće koristi koju ustanovljava, štete koje se pribojava, forme koju uspostavlja i uvjeta koje njeguje, itd.

Najbolja uputa u ovome jeste uputa Muhammeda, s.a.v.s., i uputa (prve četverice pravednih halifa), kao i Poslanikovih pravovjernih ashaba.

Onaj ko posmatra njihove postupke vidi da žena nije bila zatvorena i izolirana kao što se dogodilo u stoljećima zaostalosti muslimana.

Žena je prisustvovala u džematu i džuma-namazu u Poslanikovoj, s.a.v.s., džamiji, i Poslanik, s.a.v.s., ih je podsticao da zauzmu mjesta u posljednjim safovima iza muškaraca. Što god je saf bio udaljeniji od njih bilo je bolje, i to iz bojazni da se ne bi primijetilo nešto od sramotnih mjesta kod muškaraca, jer većina nije nosila gaća, a između muškaraca i žena nije bilo nikakve pregrade od drveta ili platna ili nečeg drugog. U prvo vrijeme muškarci i žene su ulazili u džamiju na ista vrata, pa se pravila gužva pri ulasku i izlasku. Zato je Poslanik, s.a.v.s, rekao: *"Kad biste ova vrata ostavili za žene."* Tako su i učinili i do dana današnjeg ta vrata nose naziv 'Vrata za žene" (*babun-nisa'*)

U Poslanikove, s.a.v.s., doba žene su prisustvovale džuma-namazu, slušale su hutbu tako da je jedna od njih zapamtila suru "Kaf' dugo je slušajući od Poslanika sa mimbera - petkom.

Žene su također prisustvovale klanjanju oba Bajram-namaza. One su sudjelovale u ovim velikim islamskim blagodetima koji okupljaju i stare i mlade, muškarce i žene i to pod vedrim nebom, gdje su uzvisivali i veličali Boga Uzvišenog.

Muslim bilježi da je Umm-Atijje izjavila: "Naređivao nam je da izađemo na oba bajrama, i punoljetnima i mladima od nas." A u drugoj predaji kaže: "Poslanik, s.a.v.s., nam je naredio da izvedemo na Ramazanski i Kurban-bajram i one kojima se približila punoljetnost, i one koje su sa hajzom i one koje nose veo. One u hajzu su se izdvojile za vrijeme namaza i prisustvovale su hutbi, vazu i dr. Rekla sam: "O Božiji poslanice. Jedna od nas nema ogrtač", a on mi reče: *"Neka je njezina sestra zaogrne svojim ogrtačem."*[122]

Ovo je sunnet koji su zapostavili muslimani u većini zemalja ili čak u svim zemljama. Njega sada ponovo oživljava islamska

[122] El-hadis fi "salah el idejn" fi Sahih Muslim

osviješćena omladina (*es-sahva el-islamija*) koja oživljava od sunneta ono što je bilo zaboravljeno, kao što je i'tikaf u posljednjoj trećini ramazana i praksa prisustva žene bajram-namazu. Žene su sa muškarcima prisustvovale kod Poslanika, s.a.v.s.. dok bi ih on poučavao i pitale ga o vjeri takva pitanja od kojih bi se danas većina ustručavala. Tako je Aiša, r.a., pohvalila žene ensarija što se nisu stidjele da se obrazuju u vjeri, a one su pitale o obrednoj nečistoći, poluciji i kupanju (*gusulu*), *hajzu*, *istihazi* i dr. A kada to nije moglo zadovoljiti njihovo interesovanje, jer s muškarcima je bila velika gužva i oni su htjeli da imaju prednost kod Allahova poslanika, s.a.v.s., tražile su da on odredi jedan poseban dan za njih kako ih muškarci ne bi potiskivali u stranu i pravili im gužvu, one su otvoreno kazale: "O Božiji poslaniče, kod tebe je veliki broj muškaraca, pa za nas odredi poseban dan." I on im je obećao dan. i susretao se u njemu sa njima, držao im vaz i iznosio propise.[123]

Ova aktivnost žena se protegla sve do sudjelovanja u ratnim pohodima, gdje su služile vojsku i ratnike u svemu onome što su mogle raditi, od liječenja, saniteta i njege ranjenika do pripremanja hrane, donošenja vode i drugih neophodnih civilnih poslova.

Umm-Atijje kaže: "Išla sam sa Poslanikom, s.a.v.s., u sedam vojni. Bila sam u pozadini, pripremala im hranu, liječila ranjene i njegovala bolesne."[124]

Muslim bilježi hadis koji prenosi Enes[125]: "Aiša i Umm-Sulejm su bile brze (uslužne), nosile su suđe za vodu na leđima, zatim napajale narod, i ponovo se vraćale i punile ga." Prisustvo Aiše, r.a., ovdje, a bila je u drugoj etapi svoga života, daje odgovor onima koji tvrde da je učešće u borbi i na bojištu bilo dozvoljeno samo starijim ženama u poodmaklim godinama, što nije tačno. Jer šta vrijede starice na ovakvim mjestima i u situacijama koje iziskuju i fizičku i psihičku snagu zajedno.

[123] Revahu el-Buhari fi "Kitab el-ilm"
[124] Revahu Muslim, br. 1812
[125] Revahu Muslim, br. 1811

Imami Ahmed bilježi da je bilo šest žena muslimanki sa vojskom koja je opsijedala Hajber. Donosile su strijele, pripremale hranu, liječile ranjenike, skladale stihove, i tako pomagale na Božijem putu. Poslanik im je dodijelio dio od plijena. Tačno je da su žene nekih ashaba učestvovale u pojedinim bitkama i na bojnim poljima sa oružjem, kad bi im se ukazala prilika. Poznato je kako se jedne prilike borila Umm-Ammare Nesiba bint K'ab, tako da je Poslanik, s.a.v.s., za nju rekao: "Njen ugled je veći od ugleda tog i tog."

Tako isto Umm-Sulejm je uzela mač u Bici na Hunejnu, sijekući svakog ko bi joj se prikučio.

Muslim bilježi od Enesa, njenog sina, da je Umm-Sulejmu vidio njen muž, Ebu-Talha, pa je rekao: "Božiji poslaniče, Ummi-Sulejm drži mač! Poslanik, s.a.v.s., je upitao: "Šta to znači?" Ona je odgovorila: "Uzela sam ga, ako mi se približi ijedan mušrik da mu rasporim trbuh." Poslanik, s.a.v.s., se na to nasmijao.[126]

Buharija u svom Sahihu posvećuje posebno poglavlje o ženama u ratnim pohodima i borbama.

Ali ambicija muslimanke u doba Poslanika, s.a.v.s., i ashaba nije se zaustavila samo na učešću u borbama čija su ratišta bila blizu kao npr. Hajber i Hunejn. One su nastojale i da zaplove morima, te da daju doprinos u oslobađanju udaljenih teritorija radi širenja islamske misije.

Buharija i Muslim u Sahihu bilježe od Enesa da je Božiji poslanik, s.a.v.s., jednog dana boravio kod Umm-Hiram bint Milhan, a ona je bila Enesova tetka, pa se, kada se probudio, nasmijao. Ona je upitala. "Zašto se smiješ, Božiji poslaniče?" On je odgovorio: *"Pokazani su mi ljudi iz moga ummeta, borci na Allahovom putu koji plove morskom pučinom, kao kraljevi na prijestoljima ili poput kraljeva na prijestoljima."* Ona kaže da je rekla: "Božiji poslaniče, zamoli Allaha da me svrsta među njih, pa je on za nju molio.[127] "Umm-Hiram je plovila morem u vrijeme Osmana, r.a., sa svojim mužem Ubadetom b. Samitom

[126] Revahu Muslim, br. 1809
[127] Revahu Muslim br. 1912

na Kipar. Tamo je pala sa svoje jahaće životinje i umrla, pa je tamo ukopana kako navode biografi i historičari.

U društvenom životu žena je učestvovala pozivajući u dobro naređujući činjenje onoga što je dobro i zabranjujući činjenje zla, kao što Uzvišeni Allah kaže: *"I vjernici i vjernice jedni drugima su prijatelji, naređuju dobro, a zabranjuju loše..."*[128]

Od poznatih događaja je i onaj kada je jedna muslimanka odgovorila Omeru, r.a., u džamiji, vezano za odredbu o mehru i njegovo javno priznanje ispravnosti njenog mišljenja. On je tada rekao: "Žena je u pravu, a Omer je pogriješio." Ovo navodi Ibn-Kesir u svom tumačenju sure En-Nisa i kaže da mu je sened, dobar (*hasen*).

Omer, r.a., je za vrijeme svoga hilafeta odredio kćerku Abdullaha el-Adevija za tržnog inspektora (*muhtesiba*)

Onaj ko poima Kur'an Časni i njegov govor o ženi u raznim vremenima, ko promatra život Poslanika i vjerovjesnika ne može naći one čelične ograde, koju su postavili neki ljudi između muškarca i žene.

Tako vidimo Musaa, a.s., u punoj mladosti i snazi, da razgovara sa kćerkama starca, pita ih i one mu odgovaraju bez griješenja i neugodnosti. Ovim pomaže im ljubazno i čestito, a poslije toga jedna od njih donosi poziv od oca da Musa, a.s., pođe sa njom njenom ocu. Zatim je jedna od njih predložila svome ocu da ga uzme u najam, pošto je u njemu otkrila povjerenje i snagu. U suri Kasas stoji: *"A kad stiže do vode medjenske, zateče oko nje mnoge ljude kako napajaju stoku, a malo podalje od njih ugleda dvije ženske koje su je od vode odbijale." "Šta vi radite?" "upita on." Mi ne napajamo dok čobani ne odu, odgovoriše one," a otac nam je veoma star. I on im ih je napojio, a onda ode u hladovinu i reče: "Gospodaru moj, ma kakvu mi hranu dao, zaista mi je potrebna." I jedna od njih dvije dođe mu, poslije, idući stidljivo i reče: "Otac moj te zove da te nagradi zato što si nam je napojio." I kad mu on dođe i kaza mu šta je doživio, on reče: "Ne strahuj, spasio si se*

[128] Et-Tevbe: 71

naroda koji ne vjeruje". "O oče moj," reče jedna od njih, uzmi ga u najam, najbolje je da unajmiš snažna i pouzdana."[129]

U slučaju Merjeme vidimo kako Zekerijja ulazi kod nje u hram i pita je o opskrbi koju kod nje nalazi: *"I kad god bi joj Zekerijja u hram ušao kod nje bi našao hrane. "Odakle ti ovo Merjema?" on bi upitao, a ona bi odgovorila: "Od Allaha, Allah onoga koga on hoće bez muke opskrbljuje."*[130]

U kazivanju o kraljici od Sabe, vidimo je kako sakuplja svoj narod radi savjeta u slučaju Sulejmana: *"O, velikaši, "reče ona," savjetujte mi šta u ovom slučaju treba da uradim, ja bez vas ništa neću da odlučim." "Mi smo vrlo jaki i hrabri", rekoše oni," a ti se pitaš, pa gledaj šta ćeš narediti." "Kad carevi osvoje neki grad", reče ona," oni ga razore, a ugledne stanovnike njegove učine poniženim, eto tako oni rade."*[131]

Također je ona razgovarala sa Sulejmanom, a.s., i on je s njom razgovarao: *"I kad ona dođe, bi joj naređeno: "Je li ovakav prijestol tvoj?" "Kao da je on", uzviknu ona. "A nama je prije nego njoj dalo znanje i mi smo muslimani."* A da nije ispravno vjerovala, nju su omeli oni kojima se ona mimo Allaha klanjala, jer je ona narodu nevjerničkom pripadala. *"Uđi u dvoranu", bi joj rečeno. I kad ona pogleda, pomisli da je duboka voda pa zadiže haljinu uz noge svoje. "Ova je dvorana uglačanim staklom popločana! reče on. "Gospodaru moj!" uzviknu ona," ja sam se prema sebi ogriješila i u društvu sa Sulejmanom predajem se Allahu, Gospodaru svjetova."*[132]

Ne može se reći: Ovo su raniji šerijati (propisi) koji nas ne obavezuju. Kur'an ih je spomenuo zarad upute, i opomena i pouke za one koji su pameću obdareni. Zato je ispravno reći: Šerijati koji su bili prije nas, a koji su navedeni u Kur'anu i sunnetu, i nas obavezuju,

[129] El-Kasas: 23-26
[130] Al-Imran: 37
[131] En-Neml: 32-34
[132] En-Neml: 42-44

ukoliko ih naš Šerijat nije dokinuo. Uzvišeni Allah kaže svom Poslaniku: "Njih je Allah uputio, zato slijedi njihov put."[133]

Zadržavanje žene u kući, i njeno zadržavanje među četiri zida, odakle joj se ne dozvoljava da izađe, Kur'an je uzeo u jednoj etapi postepenog šerijatskog normiranja prije objave o sankciji za preljubu, kao određenu kaznu za onu muslimanku koja učini preljubu. O ovome Uzvišeni kaže u suri En-Nisa: *"Kad neka od žena vaših blud počini, zatražite da to protiv nje četverica posvjedoče, pa ako posvjedoče, držite ih u kućama sve dok ih smrt ne umori ili dok im Allah ne nađe izlaz neki."*[134]

Allah je za njih poslije odredio pravac kada je propisao kaznu, a to je određena šerijatska kazna koja se sastoji u bičevanju neoženjenog (neudate) stoje Kur'anom propisano, a u kamenovanju oženjenog (udate) što je sunnetom određeno.

Kako bi logika Kur'ana i islama mogla dozvoliti da dosljedna i čestita muslimanka bude stalno zatvorena u kući?! Time bi je ona kaznila vječnom kaznom za grijeh koji ona nije počinila.

Zaključak

Komuniciranje muškarca i žene samo po sebi nije zabranjeno, štoviše, dozvoljeno je i poželjno ako je u pitanju saradnja čiji je cilj plemenit, kao što je korisna nauka ili dobro djelo, ili koristan projekat, važna borba (*džihad*), ili nešto drugo što traži zajedničke napore suprotnih spolova, i zahtijeva saradnju međusobno pomaganje u planiranju, rukovođenju i realizaciji.

To nikako ne znači da se granice medu njima brišu i zanemaruju šerijatska pravila kada se radi o bilo kakvom susretu između ove dvije

[133] El-En'am: 90
[134] En-Nisa: 15

strane, makar ljudi tvrdili da su čisti meleki i da se za njih i od njih nema bojazni, želeći da nam prenesu zapadne oblike sastanaka.

Obaveza pri tome je udruživanje u dobru, potpomaganje u dobročinstvu i bogobojaznosti, u okviru granica koje je islam zacrtao. Evo nekih od njih:

1. Obaveznost ustezanja pogleda od suprotne strane, ne gledati bestidnosti, ne gledati sa strašću; ne zadržavati pogled na ženi, odnosno muškarcu, bez nužne potrebe. Uzvišeni Allah kaže: *"Reci vjernicima neka obore poglede svoje, i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim, to im je bolje, jer Allah uistinu zna ono što oni rade. A reci vjernicima neka obore poglede svoje i neka vode brigu o stidnim mjestima svojim."*[135]

2. Za ženu je obaveza da se oblači šerijatski, da pokrije tijelo osim lica i šaka, ni manje ni više. Uzvišeni Allah kaže: *"I neka ne dozvole da se od ukrasa njihovih vidi išta osim onoga što je ionako spoljašnje i neka vela svoja spuste na grudi svoje."*[136]

Preneseno je kao vjerodostojno od jednog broja da se ukras koji je otkriven odnosi na lice i ruke.

Uzvišeni Allah, objašnjavajući pojam sramežljivosti, kaže: *"Tako će se najlakše prepoznati pa neće napastvovane biti,"*[137] to jest ovaj izgled karakterizira čestitu, sramežljivu i ozbiljnu ženu u odnosu na koketnu i neobuzdanu. Čednu ženu niko neće izlagati neugodnostima jer njen izgled i ponašanje svakoga ko je gleda obavezuje na poštovanje.

3. Obaveza pridržavanja islamskih normi ponašanja u svemu a posebno u poslovanju sa muškarcima:

[135] En-Nur: 30-31
[136] En-Nur: 31
[137] El-Ahzab: 59

a) U govoru: da on ne bude zavodljiv i uzbudljiv. Uzvišeni Allah kaže: *"Na sebe pažnju govorom ne skrećite, pa da u napast dođe onaj čije je srce bolesno, i neusiljeno govorite."*[138]

b) U hodu. Uzvišeni kaže: *"I neka ne udaraju nogama svojim da bi se čuo zveket nakita njihova koji pokrivaju."*[139] i da bude (žena) onakva kako ju je opisao Allah u Kur'anu: *"I jedna od njih dvije dođe, poslije, idući stidljivo."*[140]

c) Kada se kreće da se ne uvija i prelama (zavodnički, nap. prev.) kao one koje je hadis okarakterisao kao "One koje se previjaju kada hodaju", da ne čini ono što je svrstava u kategoriju onih koje se gizdaju gizdavošću džahilijjeta, onog prvog ili kasnijeg.

4. Da odstrani sve mirise i parfeme koji uzbuđuju i zavode i ukrase koje treba da koristi u kući, a ne na ulici u susretu sa drugim muškarcima.

5. Opreznost da sa ženom ne ostaje muškarac ako sa njom nema bliskog rođaka (mahrem), vjerodostojni hadisi su to zabranili i Poslanik je rekao: "Treći je šejtan", kao što ne mogu zajedno vatra i drvo.

Posebno ako je sama sa rođakom svoga muža. U vezi sa tim u hadisima se kaže: "Čuvaj se ulaska ženama", (prisutni) su upitali: "O Božiji Poslaniče, da li i muževog rođaka!? Reče (Poslanik): *"Mužev rođak je smrt!"*, ili on je uzrok propasti, jer je u prilici da dugo sjedi (sijeli), a u tome je velika opasnost.

6. Da susreti (muškarca i žene) budu u okviru obaveza i onoga što traži poslovnost, bez protezanja i proširivanja (na druge oblasti), što bi ženu odvelo od njene ženstvene naravi, ili je izložilo ovakvim ili onakvim govorima, ili je odvelo od njenih svetih dužnosti u nadgledanju porodice i odgoju djece.

Allah upućuje na pravi put.

---

[138] El-Ahzab: 32
[139] En-Nur: 31
[140] El-Kasas: 25

PROPIS MEHRA I NJEGOV ZNAČAJ

Pitanje: Neke žene pod uticajem zapadnjačke misli, digle su golemu buku o mehru, kojega je islam propisao muškarcu prilikom ženidbe i dao ženi na to pravo. Ove kažu: "Mehr je cijena koju muž plaća ženi na ime nadoknade za užitak s njom!" Tako ispada: kao da je on kupuje ovim imetkom kojeg joj daje! Njihova drskost ide dotle da traže dokidanje vjenčanog dara/mehra u potpunosti, to jest da se on briše iz postojećih šerijatskih propisa.

Želimo objašnjenje suštine ovog pitanja i svrsishodnosti njegovog propisivanja u islamu i utemeljenosti na Kur'anu i sunnetu.

Odgovor: Doista je neznanje opasna bolest. A još opasnije od toga je da neznalica sebe smatra učenim i obrazovanim te kad se narodu predstavlja za učitelja i savjetnika. Bešar je u pravu kada je rekao da je već zalutao onaj koga slijepac upućuje.

Doista ove žene i oni koji ih podstrekavaju robujući zapadnjačkoj misli, kapitalističkoj ili socijalističkoj, uopće ne poznaju islam. Za njih i njima slične kaže se da od islama poznaju samo ime, a od Kur'ana samo pismo. Ja mislim da oni ne poznaju ni pismo Kur'ana Časnog i smatram da nisu nikada ni otvorili ili čitali Kur'an, te pismo poznaju iz drugih knjiga. Njihova obaveza je bila, ako su pametni i pravedni, da tragaju za znanjem kojeg nemaju i da pitaju učene ako ne znaju. Međutim, oni su poroku neznanja, pridodali i porok umišljenosti i slijeđenja vlastitog hira, a to ih čini i slijepim i gluhim: *"A zar je iko više zalutao od onoga koji slijedi strast svoju, a ne Allahovu uputu."*[141] Da oni razlučuju Božije propise od običaja ljudi, koje su naslijedili, a koji nemaju utemeljenje u vjeri, govoreći: Prve prihvatamo, a druge

[141] El-Kasas: 50

odbacujemo, mi bismo im rekli: "Da, u pravu ste" i svrstali bismo se s njima. Ili da kažu: "Vi, islamski učenjaci, razlučite nam istinito od lažnog, izvorno od pridodatog, božansko od ljudskog u pitanjima statusa žene i porodice," rekli bismo im: "Dobro došli".

Nažalost, oni tako ne rade. Žestoko su nasrnuli na sve propise o porodici, a tako nešto musliman i muslimanka ne čine. Niti tako govori onaj koji je zadovoljan da mu je Allah gospodar, islam vjera i Muhammed poslanik. Ako oni nisu zadovoljni propisom Kur'ana i sunneta neka to obznane jasno i neka glasno kažu: Mi ne vjerujemo u Boga niti Njegova poslanika i ne pripadamo islamu ni u kojoj mjeri, da bi ummet uspostavio odnos prema njima na toj osnovi i izolirao ih: da sa njima ne uspostavlja ženidbene veze i da ne prijateljuje sa njima kao sa muslimanima, da ih smatraju heretičkom manjinom u odnosu na vjeru većine (džemata). Nedopustivo je da se sa ovim uspostavljaju odnosi kao sa muslimanima jer oni nisu muslimani ni u kojem pogledu.

Mehr i njegov značaj

Vraćamo se temi mehra. Početni mehr je davanje od strane muškarca ženi prilikom sklapanja braka. Utvrđen je Kur'anom, sunnetom i konsenzusom (*idžma*). On se kao takav prakticirao i poznaju ga svi slojevi muslimanske populacije. I on je poznat kao nužna vjerska obaveza.

Mnogostruki značaj ovog propisa

Iz ovog šerijatskog propisa proističe nekoliko stvari:

1. Poštivanje žene, da ona bude ta koja će biti tražena a ne da ona traži da muškarac nastoji do nje dospjeti. On je taj koji traži, ulaže napor i žrtvuje se nasuprot narodima koji obavezuju ženu da ona žrtvuje za čovjeka od svoje ili imovine svoje porodice, dok on ne prihvati brak. Tako je kod Hindusa i nekih drugih naroda. Kod muslimana Pakistana i

Indije i danas žive ovi uticaji hinduskog džahilijeta, koji ženu prekomjerno zadužuju i jako opterećuju, tako da neke porodice prodaju imovinu radi udaje kćeri. Teško siromašnom ocu i siromašnoj majci hudovici!!

2. Iskazivanje muškarčeve težnje i ljubavi prema ženi. Ova materijalna sredstva on joj daje kao poklon ili dar od sebe, i to nije plaćanje cijene žene kao što to kažu ovi propagatori. O tome Kur'an sasvim jasno kaže: *"I draga srca ženama vjenčane darove njihove podajte, a ako vam one od volje svoje od toga što poklone, to s prijatnošću i ugodnošću uživajte."*[142]

3. Iskazivanje ozbiljnosti, jer brak nije veselo zabavljanje muškaraca, da muževi ženi kažu: "Oženit ću te", te je vjenča a zatim ne oklijeva da je ostavi da bi našao drugu kojoj kaže isto što i prvoj. Polaganje materijalnih sredstava je dokaz ozbiljnosti muškarca kod prosidbe djevojke i da je ozbiljan u namjeri da bude vezan za nju. Ako ljudi dok nisu u braku i dok su bez porodice plaćaju takse, osiguranja i avanse kao dokaz ozbiljnosti, nije nikakvo čudo da je život porodice ozbiljnija stvar. Islam propisuje isplatu polovine mehra za onoga ko se oženi, a potom pusti ženu prije nego što je imao bračne odnose sa njom iz obzira prema ovom teškom ugovoru i svetoj vezi. To upućuje na to da se ovdje ne radi o uživanju, jer ovdje nema nikakva uživanja. Uzvišeni Allah kaže: *"A ako ih pustite prije nego što ste u odnos s njima stupili, a već ste im vjenčani dar odredili, one će zadržati polovinu od onoga što ste odredili osim ako se ne odreknu ili ako se ne odrekne onaj koji odlučuje o sklapanju braka."*[143]

4. Islam je izdržavanje porodice stavio u obavezu muškarcu (mužu) zbog njegove prirodne nadmoći da rasuđuje u prirodnim situacijama i nadmoći da upravlja zajednicom i pravedno je da on trpi izdatke u zamjenu za prava koja su mu data. To je potrebno štaviše i da se porodica ne bi raspala zbog najmanjeg razloga a iz njegovog nemara.

---

[142] En-Nisa: 4
[143] El-Bekare: 237

On je dužan da je izgrađuje, pa ako bi se raspala bilo bi to na njegovu štetu. Uzvišeni Allah kaže: *"Muškarci vode brigu o ženama, zato što je Allah dao prednost jednima nad drugima i zato što oni troše imetke svoje."*[144]

Ono što smo prethodno kazali potvrđuje mnoštvo dokaza a neki od njih su:

1. Šerijat želi da mehr bude što manji i da ne bude pretjerivanja. To je objašnjeno i verbalnim i praktičnim sunnetom. Poslanik, s.a.v.s., kaže: *"Najveći berićet pripada onima koje traže malo mehra."* I Poslanik, s.a.v.s., se oženio nekim ženama sa malo dirhema. Također, udao je svoje kćerke sa minimalnim mehrom mada su mu njegove kćerke najdraže. Fatima ez-Zehra, perjanica među svim ženama, uzela je od Alije, r.a., pancir kao mehr!

2. Vjerodostojna (sahih) predaja svjedoči da je Poslanik, s.a.v.s., vjenčao nekoliko ljudi i žena bez stvarne materijalne vrijednosti. Rekao je jednom prilikom: *"Potraži, pa makar prsten od željeza"*, a ovaj nije našao ništa, čak ni ovakav prsten. Zatim je našao nekoliko listova na kojima su bile ispisane neke sure iz Kur'ana. Poslanik je kazao: *"Vjenčavam ti je sa ovim što imaš od Kur'ana."*

3. Što se tiče užitka, on je obostran, kao što muž uživa, tako i žena uživa na što i Kur'an ukazuje: *"Dozvoljava vam se da se u noćima dok traje post sastajete sa svojim ženama, one su odjeća vaša, a vi ste njihova odjeća."*[145] Svako od njih dvoje jedno drugome pruža ono što mu pruža odjeća: čednost, zaštitu, toplinu, ukras i spolno općenje i sve ono što riječ odjeća podrazumijeva u ovom kontekstu. Stoga nije tačno da je mehr nadoknada za čovjekovo zadovoljavanje sa ženom dok god je zadovoljavanje obostrano.

4. Kur'an ukazuje na osnove bračnog života i ženu označava kao moralnu osnovu, a ne fizičku. Uzvišeni Allah kaže: *"I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas od vrste Vaše stvara žene da se uz njih smirite,*

[144] En-Nisa: 34
[145] El-Bekare: 187

i što između vas uspostavlja ljubav i milost. To su doista pouke za ljude koji razmišljaju."[146] Smiraj, ljubav i milost su izrazi senzibiliteta, iako se pod "smiraj" ponekad podvodi seksualna strana braka i to čini da se oni međusobno privlače po zakonitosti izvorne prirode i u skladu s općom zakonitošću parova u univerzumu. Islam ne gleda na legalne seksualne veze s prezirom kao da to ne dolikuje prirodi vjernika, kao što je slučaj sa životom monaha i njima sličnih. Naprotiv, Uzvišeni Allah, govoreći o postu i njegovim propisima i dovi i njenim odlikama, kaže: *"Dozvoljava vam se da se u noćima dok traje post sastajete sa svojim ženama, one su odjeća vaša, a vi ste njihova odjeća"*[147]

Ovim sam objasnio mudrost islamskog zakonodavstva u vezi s mehrom.

A uspjeh dariva Allah.

[146] Er-Rum: 2l
[147] El-Bekare: 187

NADIJEVANJE STRANIH IMENA*

Pitanje: Ja sam musliman nearap, iz Indije. Živim u Dani. Nakon silne želje Allah me je obdario djetetom. Zatim smo se u porodici razišli u pogledu nadijevanja imena. Neki od nas su željeli dati mu, u porodici tradicionalno, indijsko ime, a neki su odbili smatrajući da nije dozvoljeno dati djetetu ime ako to nije islamsko ime poznato kod muslimana, kao što su imena vjerovjesnika, ashaba, poznatih učenjaka i dobrih ljudi, te da je nadijevanje indijskog, stranog imena zabranjeno. Nesporazum među nama se zaoštrio tako da nam ne preostaje ništa drugo nego da se obratimo vama za mišljenje o ovom pitanju, koje je u skladu sa šerijatskim dokazima.

Odgovor: Hvala Allahu, neka je blagoslov i mir na Allahova poslanika. Islam nije odredio muslimanskoj porodici da svojoj djeci, muškoj ili ženskoj, daju određena imena, arapska ili nearapska, i to je prepušteno izboru porodice i njenom ukusu u skladu s određenim principima. Sa stajališta islama ti principi su:

1. Da ime bude lijepo, tako da ga ljudi ne smatraju ružnim, i da dijete ne negoduje zbog imena nakon što odraste i sazrije; da ne asocira na neku neprijatnost i pesimizam i da nema pogrdno značenje; da nije dato po osobi koja je poznata po griješenju i razvratu i sl. Poslanik, s.a.v.s., je zamjenjivao ružna imena lijepim, pa onaj kome bi npr. bilo ime "Mali" nazvao bi ga "Veliki", a ženi kojoj bi bilo ime "Asija"[148] dao bi ime "Džemila"[149], itd.

*) Ovaj članak uzima u obzir čisto šerijatsku dimenziju pitanja nadijevanja imena. Kulturno-povijesni aspekt koji ima nemjerljiv značaj za muslimane bošnjačke nacionalnosti nije razmatran, a on bi zahtijevao multidisciplinarni pristup ovom pitanju. No, samo da kažemo to da je ime jedan od oblika otimanja od asimilacije, i

2. Da ime ne izražava robovanje bilo kome osim Allahu, kao što su imena: Abdul-Kab (rob Kabe), Abdun-Nebijj (rob Vjerovjesnika), Abdul-Husejn (rob Husejnov) i sl. Ibn Hazm je zabilježio saglasnost učenjaka (idžma) u zabrani nadijevanja imena koje bi iskazivalo robovanje bilo čemu osim Allahu, sa izuzetkom imena Abdul Mutalib. Blisko ovome, a što je poznato kod nearapa, je nadijevanje imena kao što su: Gulam, Ahmed, Gulam Ali, Gulam Džejlani,[150] itd.

3. Da ime ne asocira na gordost i oholost i uzdizanje čovjeka mimo Istine. U hadisu stoji: *"Najponiženije ime kod Allaha na Dan stajanja (kijameh) je onoga čovjeka koji se naziva Kralj kraljeva (Vladar vladara), a samo je Allah Vladar (Melik). "*[151]

Slično ovome je nadijevanje nekog od Allahovih lijepih imena koja samo Njemu pripadaju, kao npr. Er-Rahman, El-Muhejmin, El-Džebbar, El-Mutekebbir, El-Halik, EI-Bari', itd. Isto tako imena koja nisu svojstvena samo Allahu, slavljen neka je On, ako su sa određenim članom (el) kao što su: El-Aziz, El-Hakim, El-Alijj, El-Halim, itd. Ako su ova imena bez određenog člana onda je to dozvoljeno, kao što su imena poznatih ashaba, Alija, Hakim, pa analogno tome i Aziz, Halim, Reuf, Kerim, Rešid, Hadi, Nafi, i njima slična.

4. Poželjno je nadijevanje imena poslanika, dobrih ljudi, i dobrih žena, radi produžavanja sjećanja na njih te sa željom njihovog slijeđenja. Isto tako poželjna su i ona imena kojima se izražava pokornost Allahu, dž.š. kao što stoji u hadisu: "Najdraža imena Allahu su Abdullah i Abdura-Rahman"[152] a analogno tome i imena Abdul-Aziz, Abdul-Alim, Abdul-Halik, Abdul-Melik, Abdul-Vahid i dr.

---

zato, davanje djetetu muslimanskog imena za nas ima veliki značaj, (prim. A.K.)[148]
Značenje ovog imena je "neposlušna" (prim. A.K.)
[149] Značenje ovog imena je "ljepotica" (prim. A.K.)
[150] Riječ "Gulam" znači rob ili sluga. Kod nas nije praksa davanja imena kao "Gulam Ahmed" što znači "rob Ahmedov", ali je prisutna kod muslimana u pojedinim dijelovima svijeta (prim. A.K.)
[151] Bilježe ga Buharija, Muslim, Ebu-Davud, Tirmizija od Ebu-Hurejre.
[152] Bilježe ga: Muslim, Ebu Davud, Tirmizija, Ibn Madže, Ibn Omer.

5. Koliko je meni poznato nijedan islamski pravnik nije zabranio nadijevanje nearapskog imena ukoliko ono ima lijepo značenje u dotičnom jeziku. Muslimani su zadržali mnoga strana imena za muškarce i žene, nakon njihovog prihvatanja islama, uprkos činjenici da žive u arapskoj sredini. Najočiglednije je to kod Marije Kopćanke. majke Ibrahima b. en-Nebijja, alejhis-salatu ves-selam, koja je poznata po svom koptskom, egipatskom imenu.

Onaj ko posmatra imena ashaba i onih koji su ih slijedili u dobru, vidi da njihova imena često znače neke biljke npr. Talha (banana), Seleme (vrsta drveta), Hanzala (gorka tikvica). Ili imena koja znače životinjsku vrstu kao npr. Esed (lav), Fehd (leopard), Hejsem (mladi orao), Sakr (soko). Ili imena nežive prirode ili uopće stvari iz prirode kao: Bahr (more), Džebel (brdo), Sahr (stijena) itd.

Ili imaju značenje koje je izvedeno kao što su imena: Amir, Salim, Amr, Seid, Fatima, Aiša, Safija i Mejmuna.

Ili imena prethodnika, kao vjerovjesnika, dobrih ljudi i žena, npr.: Ibrahim, Ismail, Jusuf, Musa, Merjem.

U skladu sa prethodnim principima dozvoljeno je muslimanu da svome djetetu, sinu ili kćeri da ime bilo ono arapsko ili nearapsko.

POSLOVANJE

TRAGANJE ZA KAPITALOM NA HARAM NAČIN

Pitanje: Vaša eminencijo! Pišem vamu vezi s jednom izuzetno važnom temom od vitalnog značaja za ovu fazu moga života. Ja sam inžinjer građevinarstva i živim u Americi, a doktorat u oblasti građevinarstva stekao sam u Britaniji.

Prije izvjesnog vremena pružila mi se prilika ulaska u preduzeće sa inžinjerom-arhitektom, Amerikancem, radi osnivanja projektne firme u Americi. Od mene se zahtijeva uzimanje kredita od jedne banke. Svakako, meni je poznato da je ovo haram u svakom slučaju, ali ovo se meni postavlja kao problem iz koga nema izlaza. Posebno što sam ja uložio mnogo da bih došao do ovakve prilike. Pisao sam islamskoj banci u Londonu pa su mi odgovorili - nakon četiri mjeseca!!! Odgovor je bio nejasan i zbunjujući, pa sam im pisao i drugi put nisu mi odgovorili! Obišao sam sva vrata i iscrpio sve metode ali bez uspjeha. Ja sam ambiciozan mladić i ne želim da ispustim ovu priliku. Moj nijjet je iskren, želim da steknem kapital, da bih pomagao u raznim nevoljama, unesrećenom narodu, a ne da bih raskošno živio u dvorcu bez brige o drugima, kao što čine mnogi kapitalisti ovog nemoćnog naroda. Vaša eminencijo, nestrpljivo očekujem odgovor. Neka vas Allah nagradi najboljom nagradom.

Es-selamu alejkum ve rahmetullah!!

Odgovor: Muslimanu nije zabranjeno da stiče kapital i da se trudi u tom smjeru, jer bogatstvo u islamskom poimanju nije grijeh niti je ružna stvar, a kapital nije nikakvo zlo. U islamu ne postoji ono što stoji u kršćanstvu: "Uistinu bogataš neće ući u carstvo nebesko, sve dok

brodsko uže ne prođe kroz iglene ušice." Nego Uzvišeni Allah za svog Poslanika kaže: *"Bio si siromah pa te je imućnim učinio."*[153]

Poslanikova, s.a.v.s., dova je bila: *"Moj Gospodaru, molim te za uputu, bogobojaznost, čestitost i imetak."*[154]

Sa'd b. Ebi Vakkas prenosi (riječi): *"Zaista Allah voli bogobojazna, bogata i skrušena roba."*[155]

A 'Amr je rekao Ibn Waqqasu: *"Divan li je dobar kapital za dobra čovjeka."*[156]

No ja želim da iznesem nekoliko činjenica:

1. Kapital je. iako ne zlo, iskušenje koga se treba čuvati. Uzvišeni Allah je rekao: *"Zaista su vaši imeci i vaša djeca iskušenje vama..."*[157] posebno ako se vlasnik obogati pa se uzoholi: *"Uistinu se Čovjek uzobijesti kada se osjeti neovisnim"*[158]

2. Materijalno bogatstvo nije suština bogatstva. Pojedini multimilijarderi su duševni siromasi. U hadisu se kaže: *"Bogatstvo nije u prostranstvu zemlje, bogatstvo je u zadovoljstvu (bogatstvu) duše."*[159]

Od Ali b. Ebi Taliba se prenosi: "Bogatstvo duše ojačava, pa makar bilo malo kapitala. Bogatstvo imetkom je bogatstvo, ali i poniženje."

Mudrost kaže: "Malo, a što ti je dovoljno, bolje je od mnoštva koje te obuzme i zaokupira."

---

[153] Ed-Duha: 8
[154] Bilježi Muslim u poglavlju o zikru 4/2721, kao što stoji i kod Tirmizije, Ibn Ma'dždže i Musnedu Ahmed b. Hanbela.
[155] Bilježi Muslim o poglavlju n zuhdu, 4/22965, i Ibn-Madže 1/168.
[156] Bilježi Ahmed i Hakim.
[157] Et-Tegabun: 15
[158] El-'Alek: 6-7
[159] El-Buhari S/118, Muslim, zekat-poglavlje 4/120

3. Neki ljudi tvrde sebi ili drugim ljudima, pa se i Allahu obavezuju da će, ako steknu imetak, činiti to i to. Ali kad se obistini njihova želja oni krše ugovor i odstupaju od obećanja.

Ovo je odlika munafika za koje Allah navodi primjer u suri et-Tevbe kad kaže: *"Ima ih koji su se obavezali Allahu: "Ako nam iz obilja svoga dade, udjeljivat ćemo milostinju i bićemo doista dobri. A kad im je On dao iz obilja Svoga oni su u tome ostali škrti i okrenuli se - a oni ionako glave okreću."*[160] A musliman se čuva liccmjerstva i moli Allaha da ga sačuva od njega.

4. Pogibeljnost pohlepe za imetkom je u tome što čovjek čini ishitrene stvari. A Allahovi propisi indeterminizma i Šerijata su da ko požuruje neku stvar, prije njenoga vremena, kažnjava se njenim gubitkom. Prekomjerna pohlepa čovjeka čini da napušta i zanemaruje ono što je Šerijatom bezuvjetno naređeno. Neophodno je da on pazi na uvjete sticanja kapitala, uvjete njegovog umnožavanja i uvjete potrošnje. Stroga obaveza je da se on stiče na halal način i da se troši u prave svrhe, te da se u tome ne škrtari. Čuvanje od svega ovoga je za čovjeka teško.

U svjetlu ovih činjenica posmatrajmo pitanje našeg brata koji želi da započne svoju ekonomsku karijeru ulaskom u aranžmane za koje se islamske znanstvene institucije slažu da su kamata i da su haram. No, on to sebi dozvoljava sa uvjerenjem da je to zlo koje je njemu neophodno i da je on prisiljen na to, da bi dostigao nivo koji je on sebi zacrtao. On smatra to (nuždom) koja mu dopušta upotrebu kamate, prihvatajući je i/ili dajući je. Je li tačno da je ova situacija nužda (neophodnost)?

[160] Et-Tevbe: 75-76

Neophodno upozorenje u vezi sa tvrdnjom da je nešto nužda (neophodnost)

Evidentno je pravilo u kome nema razmimoilaženja, a to je da postoje jasno definirane šerijatske odredbe šta je to stanje nužnosti. Nužda dozvoljava osobi jedenje lešine, krvi ili svinjskog mesa kod totalne gladi, kao što je to Kur'anom dozvoljeno, ali ograničava da postupci u nuždi ne budu sa užitkom. *"A onome ko bude primoran, kad hara glad, bez namjere da učini grijeh, Allah će oprostiti i samilostnn biti."*[161] *"A onome ko bude primoran, ali ne iz želje, tek toliko da glad utoli, njemu grijeh nije. Allah zaista prašta i milostiv je."*[162]

Odavde su pravnici derivirali drugo, dopunsko pravilo, a to je da se ono što je nužda prosuđuje srazmjerno stepenu prinude i da se ne čini sa željom i užitkom.

Zatim, tu postoje tri elementa koja je neophodno poštovati:

Prvo: - da se nužnost praktično obistini, da to ne bude suho uvjeravanje s ciljem dozvoljavanja jasne zabrane. Za to postoje dokazi i činjenice kod znanstvenika, i treba pitati poznavaoce Kur'ana i ekonomske znanosti, i to one koji ne slijede strasti, niti prodaju ahiret za dunjaluk. *"I niko te neće obavijestiti kao Onaj Koji zna."*[163]

Drugo: - da su pred onim ko je u nuždi zatvorena sva vrata dozvoljenog (poslovanja), s tim da je pokušao iznaći sve mogućnosti dozvoljenog, i da ne postoje Šerijatom dozvoljene supstitucije koje otklanjaju potrebu i omogućavaju izlazak iz okvira nužde i čiste prinuđenosti. Ako se nađe zamjena i ukaže se dozvoljen način - nije dozvoljeno zaklanjati se iza nedozvoljenih aranžmana.

Treće: - da dopuštenost u nuždi ne preraste u osnovu i pravilo. Naprotiv, to je samo privremeni izuzetak, koji iščezava sa nestankom stanja nužnosti. Zbog ovoga ulema je dodala pravilu "Nužda zakon

[161] El-Maide: 3
[162] Fatir:14
[163] Fatir:14

mijenja" drugo, nadopunjujuće i opšće pravilo: "Ono što je dozvoljeno u nužnosti procjenjuje se prema stepenu nužnosti". Ovo je uzeto iz riječi Uzvišenoga: *"A ko bude primoran, ali bez želje, nije mu grijeh..."*, a ko prekrši okvir nužne situacije, vremenski ili količinski, počinio je grijeh.

Za našeg ambicioznog brata bilo bi dobro da prihvati put postepenog razvoja, a to je Allahov zakon u stvaranju; da uzdiže sigurnost od njenog prvog stepena, da ne skače u ambis i ne pokušava preći sve faze u jednom koraku.

To ne može postići bez upropaštavanja vjere i, istovremeno, gubljenja ovoga svijeta.

PREMIJE KOJE DODJELJUJU TRGOVAČKA PREDUZEĆA

Pitanje se sastoji iz dva dijela:

1. Neko preduzeće, koje se bavi prodajom odjeće ili pokućstva, na primjer, želi da dâ određenom broju kupaca izvjesni iznos imovine. Da li je dozvoljeno kupcima da uzmu te iznose?

2. O načinu na koji bivaju izabrani dobitnici:

Predstavnik preduzeća odabere nekoliko brojeva koje pošalje nekolicini kupaca, pretpostavimo da se radi o stotinu kupaca, zatim odabere druge brojeve, te kada se brojevi koje je prethodno odabrao usporede, dobitnik bude onaj kupac kod koga se podudara dva ista broja.

Tada preduzeće pošalje ove brojeve kupcima obavještavajući ih o premijama ili iznosima koje su dobili.

Znajući da kupac nije učestvovao u natjecanju, niti je prisustvovao prilikom odabiranja brojeva, niti je uplatio bilo kakav iznos za učešće na natjecanju izuzev što po običaju kupuje u toj formi.

Pa da li je u ovom slučaju i na ovakav način dozvoljeno kupcu da uzme premiju ili iznos koji je dobio?

I da li se ovakav način smatra lutrijom, koja je zabranjena - uz to što kod lutrije postoji i mogućnost dobiti i mogućnost gubitka - te i zbog toga što sreća igra ulogu u ovom slučaju, pa da li to utiče na to da se donese sud da je to halal ili haram?

Pomozite nam, Allah vam pomogao.

Odgovor: Neka je hvala Allahu, dž.š., i neka je blagoslov i selam na Vjerovjesnika, s.a.v.s.

Kako ja razumijem, premije koje trgovačka preduzeća ili prodavnice daju svojim kupcima koji kupuju kod njih, bilo da se očituju u novčanim iznosima ili robi ili nepokretnoj imovini - ne ulaze u okvir hazardnih igara koje su zabranjene, a koje podrazumijevaju mogućnost kako dobiti, tako i gubitka za jednu od dvije strane. U takve igre spada lutrija koju poznaje Zapad, a koja je, na žalost, prenesena i u naše društvo kao vid oponašanja i imitiranja.

Ovaj zaključak proizilazi iz toga što su premije koje trgovačka preduzeća daju jednostrane, te druga strana ne rizikuje bilo kakav gubitak, to jeste: mušterije i kupci.

A što se tiče izabiranja pojedinaca "bacanjem kocke" (izvlačenjem) u tome nema grijeha sa stanovišta Šerijata, po mišljenju većine učenjaka, a dokaz za to su nekoliko hadisa koji dopuštaju da se prednost da "bacanjem kocke". Iz toga se izuzima onaj koji kupuje u prodavnici ili preduzeću, a cilj mu nije kupovina niti roba već mogućnost sticanja, te to pokazuje da je njegov postupak vrsta zabranjenog hazarda, ili blizu tome. Mada ne volim da muslimanske firme slijede ovaj zapadnjački stil u podsticanju mušterija i kupaca putem premija, kojima su pribjegli mnogi trgovci u naše vrijeme, jer ovi iznosi koji se daju nekim mušterijama, bivaju na kraju uračunati u troškove za robu, koje snosi kupac. Pa ispada da mušterija zadovoljna nagradom uzima njenu vrijednost, na kraju svega, od svih kupaca. Ovo po mome mišljenju baca na stvar određenu sumnju, za što neki trgovci nalaze opravdanje u tome da to odbijaju od dobiti, što opet iziskuje raspravu.

U svakom slučaju ne vidim ništa loše u uzimanju pomenutih premija, dokle god je osnovna namjera kupovina kao što je jasno iz pitanja.

Allah najbolje zna!

NAPOMENA PREVODILACA

Uvidjevši da se pojedina aktuelna pitanja različito tumače, smatrali smo, da bi bilo korisno našoj čitalačkoj javnosti predstaviti odgovore koje je na njih dao islamski učenjak dr. Jusuf el-Karadavi. To je bio razlog da odaberemo fetve u kojima su obrađene teme koje tretiraju vlast, demokratiju, višestranačje i dr.

Drugi motiv je bio da se ukaže na sposobnost Šerijata da apsorbira i validno artikulira sva pitanja koja se nužno nadaju u novom vremenu. Stoga smo odabrali odgovore na pitanja o transplantaciji ljudskih organa i eutanaziji.

Treći motiv je bio da predstavimo odgovore ženi muslimanki koja želi da se pridržava islamskih propisa, a da se ne izolira iz društvene zajednice, tj. koja želi da očuva svoj moralni identitet u uslovima suvremenog društva.

Cjelokupan sadržaj ove knjige preveden je iz drugog dijela knjige *"Fetava muasire"*. S obzirom na namjere i rokove za dovršenje ovog prijevoda, ograničili smo se na prevođenje samo onoga što je u ovoj knjizi štampano. Zbog toga smo bili primorani izostaviti mnogo drugih zanimljivih i važnih tema, koje su sabrane i obrađene u 1. i 2. dijelu *"Fetava muasire"*. Nadamo se da će i one biti objavljene kada se za to steknu uvjeti.

Na kraju, želimo da se zahvalimo svima koji su nam, na bilo koji način, pomogli u toku prevođenja i objavljivanja ove knjige. Posebnu zahvalnost dugujemo Mehmedaliji, ef. Hadžiću, savjetniku Reis-ul-uleme za šerijatska pitanja, za podršku koju nam je iskazao i redakturu prijevoda ove knjige.

Amir Karić

Hfz. Munir Mujić

ISBN 9958-802-02-3